

ΕΠΙΣΗΜΟΝΙΚΟ ΒΗΜ ΤΟΥ ΔΙΑΣΚΑΛΟΥ

ᾠδοῖς

ᾠδῆς

καθικῆς

παιδείας

Ἑλλάδος

ΤΕΥΧΟΣ

ΔΙΕΓΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΚΩΝ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΥΣ. ΑΝΔΡΕΟΥ

ΑΘΑΝ. ΤΣΙΟΥΜΠΛΕΚΟΣ

Πρόεδρος

Γεν. Γραμματεὺς

Ταμίας

Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΔΙΜΗΝΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
Γραφεῖα : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΑ : 236.547 — 221.316

THE TEACHER'S
PROFESSIONAL TRIBUNE
Bi-monthly publication of the Greek
National Federation of Primary-
Teachers
Xenophodos 15a Athens - Greece

ΕΤΟΣ ΙΕ' — ΤΕΥΧΟΣ 5ον
ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1968
Τιμή τεύχους Δραχ. 5
Συνδρομή διὰ τὰ μέλη Δραχ. 50

LA TRIBUNE PROFESSIONNELLE
DE L' INSTITUTEUR

Publication bimensuelle de la Fédé-
ration Grecque des Instituteurs.
Xenophodos rue 15a, Athènes - Grèce

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΩΝ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ
Παιδαγωγού

*Οἱ θρύλοι καὶ αἱ παραδόσεις, τὰ Παραμύθια
καὶ αἱ Μυθολογικὲς ἀπεικονίσεις δὲν εἶναι ἄλ-
λο τι, παρὰ οἱ προβολὲς τῶν αἰσθησιακῶν πα-
ραστατικῶν δυνάμεων μὲ τὰς ὁποίας ὁ λαός,
πιστεύει, βλέπει καὶ δραματίζεται.*

H e r d e r

I

Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς πηγάζει ἀπὸ τὰ λαϊκὰ ἐκεῖνα ἀγαθὰ ποῦ βρί-
σκονται ὀργανικὰ δεμένα μὲ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν.

Ὁ δάσκαλος δὲ ἰδιαιτέρως τῆς ὑπαίθρου πρέπει νὰ αἰσθάνεται βα-
θεῖα τὴν ἐπίδραση τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς Στενώτερης
Πατρίδας.

Ὁ καθένας μας ἀγαπάει τὴν Γενέθλια Γῆ του, ἐὰν ὅμως θέλομε
πραγματικὰ μὲ ὅλην μας τὴν καρδίαν νὰ τὴν ἀγαπήσομε, πρέπει νὲ τὴν
γνωρίσομε κατὰ βάθος, πρέπει νὰ ἀναζητήσομε καὶ νὰ ἐπιζητήσομε ὅλες
τὶς ὁμορφιές της.

Ἔτσι ξεκινώντας ἀσκοῦμε Πατριδογνωσίαν.

Καὶ τώρα... γιὰ νὰ νοιώσουμε βαθειὰ τὴν ρῆσιν τοῦ τὴν ὁποῖαν προετάξαμε, θὰ μεταφέρομε τὸν ἀναγνώστην καὶ τὴν ἀναγνώστριαν τοῦ παρόντος ἀρθροῦ μας εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Ἐπαρχίας τῆς ταπεινότητός μας, δηλαδὴ τῆς ἱστορικῆς καὶ θρυλικῆς Ἐπαρχίας Κονίτης, γιὰ νὰ ἐπιζηήσουμε μαζὺ θρύλους καὶ παραδόσεις μὲ τὰς ὁποίας ὁ λαὸς πιστεύει, βλέπει καὶ ὁραματίζεται.

II

A

Ἔλα λοιπὸν — ἀναγνώστα μου καὶ ἀναγνώστριά μου — νὰ ἐπιχειρήσουμε μαζὺ μιὰ ἀνάβαση — μιὰ πτήση καλύτερα μὲ τὰ φτερὰ τῆς φαντασίας μας — στὸ θρυλικὸ βουνό — τὸν Γράμμο — τὸ βουνὸ ποῦ θὰ τολμοῦσα νὰ τὸ θαφτίσω ὡς τὸ «στοικειωμένο βουνό» τῆς ἱστορικῆς καὶ θρυλικῆς Ἐπαρχίας μου.

Ἐὰν ἡ ἀνάβασις στὸν Σμόλιγκα — ποῦ εἶναι ἡ μυθολογικὴ αὐτόκλημα θεότης τῆς Ἐπαρχίας μου, συνοδεύεται ἀπὸ τὸ συναίσθημα τοῦ δέους τοῦ Μεταφυσικοῦ, τὸ ὁποῖον συνέχει τὸ άτομον, ποῦ ἐπιζεῖ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ συναίσθημα τῆς ἰδίας του σμικρότητος καὶ τὴν συγχώνευσίν του μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἀπεῖρου, ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ παραμονὴ ἀντιθέτως στίς κορυφές τοῦ Γράμμου, γεμίζει τὴν ψυχὴν μὲ ρωμαντικὴν διάθεσιν.

Καὶ ἡ τελευταία συνομιλία τῆς ψυχῆς μας μὲ τὸ περιβάλλον γίνεται τὲς ὥρες, ὅταν μὲ τὸ φεγγάρι πλέκονται ἀσήμια ἀπὸ τὰ ἔλατα, ὅταν τὸ νερὸ τοῦ ρυακιοῦ φλοιοσθίζει γλυκὰ μέσα στὴν σιγαλιὰ τοῦ δάσους, καὶ γενικὰ ὅταν τὰ πάντα ἔχουν ἔξαλωθῇ κάτω ἀπὸ τοὺς ἀσημένιους πέπλους τῆς Ἑκάτης.

Εἶναι ἡ ὥρα ποῦ ζωντανεύουν τότες οἱ θρύλοι καὶ αἱ παραδόσεις, καὶ οἱ πέριξ λόφοι, τὰ βουνά, τὰ λαγκάδια, αἱ χαράδρες, τὰ βάραθρα, οἱ κρημνοὶ καὶ τὰ τριγύρω χωριά, φαίνεται νὰ μιλοῦν κι' αὐτὰ στὴν ψυχὴν μας, σὰν ἐξαρτήματα τοῦ θρύλου καὶ τῆς ἐξαυλώσεώς, καὶ σὰν συμπληρωματικὲς νότες μιᾶς παναρμόνιας Μουσικῆς.

Καὶ ἰδοὺ τώρα:

Καταπράσινο καὶ μενεξεδένιο ἀπλώνεται τὸ τοπεῖο τριγύρω μας.

Μερικοὶ στερνοὶ πορφυρένιοι τόνοι τοῦ δειλινοῦ, ποῦ σίμωσε πιά, παίζουν ἐπάνω στὸν ταμπλῶ τοῦ ὀρίζοντα.

Ἀπαλή, χαϊδιάρη, φθάνει στ' αὐτιά μας ἡ νότα κάποιας μακρυνῆς φλογέρας, ποῦ ταρασσει τὴν ἡσυχία τοῦ τοπεῖου.

Ἕνας ἀνθρώπινος πόνος, ὁ πόνος κάποιου φτωχοῦ τζοπάνη, ζωντανεμένος στὴν ἡρεμὴ ἀρμονία τῆς φλογέρας του περνάει γύρω ἀπὸ τὸ μεγαλόπρεπο τοπεῖο, σὰν ἀνάλαφρη πνοή.

Καὶ λοιγοπαίζουν ἄθελα καὶ πέρνουν θέση στὸ βουβὸ ψυχικὸ τοῦ δράμα, τὰ κουδουνίσματα τῶν προβάτων ποῦ ἀνηφορίζουν ξέγνοιαστα, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀχαρὴ πραγματικότητα, ἀνάμεσα στὰ φειδωτὰ μονοπάτια.

B

Βαρειά, μονότονα καὶ θλιμένα σκέπασε πιά τώρα ἡ αὐλαία τῆς νύχτας τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, καὶ ἔσθυσε μαζὺ τῆς καὶ τῆς φλογέρας τὸ παράπονο.

Γαλήνη... μυστικιστική γαλήνη τριγύρω μας.

Μιά απόκοσμη γαλήνη κυβερνάει τώρα τές ψυχές όλων μας, μιά γαλήνη που φθάνει στα κατάβαθα του είναι όλων μας.

Γαλήνη στο λιμάνι του πόνου μας, στές σκέψεις μας, στα όνειρά μας, παντού...
Θεική Γαλήνη.

Η σιγή επιβάλλει την ευλάβεια, όπως τονίζει ο ή ευλάβεια δημιουργεί την έκσταση, η έκσταση προπαρασκευάζει την απολύτρωση, και η απολύτρωση δίδει το συναίσθημα της ολότητας και του μετεωρισμού σε ένα άυλον και ιδανικόν κόσμον.

Ακίνητα και βουβά μένουν στές σπηλιές τους ακόμη και τὰ στοιχειά του Γράμμου.

Είναι μιά στιγμή που το μυστήριο της νύχτας μεταβάλλεται σε αληθινή γοητεία, είναι η στιγμή που η ψυχή συγχωνεύεται με το "Απειρον.

Και μονάχα το πάφλασμα και ο φλοίσθος του ρυακίου, που αντηχεί αρμονικά στην σιγαλιά του δάσους των αιωνοβίων ελάτων, σαν πέρασμα Νεραϊδας ανάλαφρης, σε ξαναφέρει από την έκσταση και την μαγεία.

Τὰ γάργαρα νερά τὰ άσημένια από το χλωμό φως του φεγγαριού, κυλάνε ήρεμα και άπαλά, χρόνια για χρόνια ξως τώρα άμέτρητα, και χάνονται μέσα σε ρεματιές και χαραμάδες, παίρνοντας μαζί τους και το αιώνιο μυστικό τους.

Σαν απόκοσμο μυστικόπταθο τραγούδι φτάνει στ' αυτιά μας, το μονότονο κελάρυμά του:

Είναι η φωνή της Αιωνιότητας.

Είναι η φωνή της Ζωής.

Και αί χαράδρες που συναντάει στο δρόμο του είναι τὰ μεγάλα κενά της Ζωής, όπως η σιγή είναι η πηγή της Ζωής, κατά τον

Αλλά το τέλος του; θά έρωτήσει κάποιος: "Α! αυτό μονάχα δεν θά το ίδη κανείς ποτέ, γιατί η Ζωή δεν έχει τέλος, η Ζωή είναι αιώνια.

Το κελάρυμά του όμως μοιάζει σαν τὰ όνειρά μας και τους πόθους μας, σαν τές έλπίδες και τές νουσταλγίες μας.

Και η ψυχή μας στέκεται με κατάνυξη μπροστά στο φλοίσθημά του, για να πάρει την εικόνα του την άσβεστη, την εικόνα της ανθρώπινης ύποστάσεως.

"Ετσι:

Μέσα σ' ένα τέτοιο δράμα θεικό, που απολαμβάνουν τὰ μάτια μας, η ψυχή και η καρδιά μας αποζητάνε τέτοιες στιγμές — όπως τονίζει ο — «την μεγάλη φίλα και την άγάπη την ιδανική».

"Ετσι δέ έξηγεΐται πώς οί θρύλοι και αί παραδόσεις, τὰ παραμύθια και αί Μυθολογικές παραστάσεις, δεν είναι άλλο τίποτε, όπως τονίζει όρθως ο παρά άπεικονίσεις των αισθησιακών παραστατικών δυνάμεων με τās όποιās ο λαός, πιστεύει, βλέπει και δραματίζεται.

Και τώρα... αναγνώστά μου και αναγνώστριά μου από του ύψους του στοιχειωμένου αυτού θουνού ως στείλωμε ένα φιλικόν χαιρετισμόν και στο Μυθολογικό θουνό της Έπαρχίας μου, στον Σμόλιγκα, στον Τιτανικόν δηλαδή εκείον όγκον που με το ύψος των 2633 μέτρων σε βοηθάει να άτενίσης περήφανα και έκστατικά από τές θουνοκορφές του την θάλασσα του Ιονίου και του Αιγαίου πελάγους και να στείλεις φιλικόν χαιρετισμόν στον Θεσσαλικόν Όλυμπον.

Σμόλιγκας!

Το Μυθολογικό εκείνο θουνό της Έπαρχίας μου με τές στοιχειωμένες δυό λιμνοϋλες του σε ύψος 2200 μέτρων.

Είναι αί περίφημες δρακόλιμες, που μέσα στα άργυροειδή άτάραχα νερά τους δεν καθρεφτίζουν μονάχα το βαθύ πράσινο χορτάρι που περιβάλλει τές όχτες τους, καθώς επίσης και τές Μορφές σμήνους γυπαετών, που φτερουγίζουν επάνω τους, αλλά φυλάγουν στα βάθη τους, μέσα σε υπόγειες σπηλιές το δράκοντα και τὰ δρακόπουλα.

Και ο θρύλος άφίνει να πιστευθῇ πώς στα παλιότερα χρόνια άκούότανε, σε έξαιρετικά μυστικοπαθείς θραδυές, όταν τὰ άργυρά νερά της λίμνης άσήμωνε το φεγγάρι, άκούότανε... ναί... το ρουχαλιτό του δράκοντα, που κοιμόνταν κατωμεσής της λίμνης, ενώ τὰ δρακόπουλα άγρυπνούσαν τριγύρω στις άκρες, έτοιμα να άρπάξουν τους άνώποπτους έπισκέπτας.

Σμόλιγκας!

Τὸ ἀφαντάστου γοητείας καὶ φυσικῆς ὁμορφίᾳς θουνὸ τῆς Ἐπαρχίας μου, κρύβει στὶς κόγχες του καὶ ἴχνη παγετώνων, τοὺς ὁποίους ἀνεκάλυψεν ὁ Ρουμᾶνος Νικολέσκου καὶ τοὺς περιέγραψε στὸ Δελτίο τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν. Στοὺς παγετώνας δὲ αὐτοὺς ποὺ ξέσκαψαν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ θουνοῦ ἀρχαιότερα, ὀφείλεται καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῶν λιμνῶν ποὺ σχημαστίστηκαν ἀργότερα καὶ θρίσκονται τῶρα σὲ ὕψος 2500 περίπου μέτρων.

Σμόλιγκας!

Τὸ θρυλικὸ αὐτὸ θουνὸ τῆς Ἐπαρχίας μου ποὺ μὲ τὴν σπάνια χλωρίδα του, ἡ ὁποία μονάχα στὲς Ἀλπεις τῆς Ἑλβετίας ἀπαντᾷ καὶ ποὺ τράθηξε παλαιότερα τὸ ἐμπράγματον διαφέρον καὶ διασῆμων Εὐρωπαίων Φυσιολογῶν.

Σμόλιγκας!

Τὸ θουνὸ μὲ τὰ ξωτικά φάραγγια, τὲς κρυόθρυσες καὶ τοὺς μικροὺς καταρράκτες.

Τὸ θουνὸ ὅπου ὀργιάζει σὲ πλούσια βλάστησιν, ἡ κάμφορα καὶ ἡ φτέρη.

Σμόλιγκας!

Τὸ θουνὸ ποὺ ἀποθανατίστηκε καὶ στὴ δημοτικὴ λαϊκὴ φαντασίᾳ, ὥς τὸ κατ' ἐξοχὴν λημέρι τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν!

Βγῆκαν οἱ κλέφτες στὰ θουνά
ψηλὰ στὰ κορφοβούνια
ἤταθέλης πᾶει στὸ Σμόλιγκα
Γιαννούλης στὴ Μπριάζα

(Δημοτικὸν Ἐπαρχίας Κονίτης)

Σμόλιγκας!

Τὸ θουνὸ τέλος ἐκεῖνο ποὺ ἐλίκνισε καὶ τὴν παιδικὴ φαντασίᾳ τῆς ταπεινότητός μας, καὶ τὴν κατέθελε μέχρι τοῦ σημείου ὥστε, ὅταν χιονισμένο καὶ τὸν Αὐγούστο ἀκόμη, ἀντίκρυζα τὴν μεγαλόπρεπὴ φαντασμογορικὴ θωριά του ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ, τοῦ πάληοῦ δηλαδὴ Ἀρχοντικοῦ τῶν Παπούδων μου — ποὺ ἀνεκρηρύχθη εἰς Ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον καὶ τελευταίως κατόπιν μεταβάσεως τοῦ Ὁρλάνδου, ἀνεκρηρύχθη εἰς Πατριδογνωστικὸν Μουσεῖον, διὰ νὰ συμπεριλάβει ὅλους τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς λαϊκῆς τέχνης, Ἀγιογραφίας καὶ Ξυλογλυπτικῆς τῆς Ἐπαρχίας μου.

Ὅταν λοιπὸν τὸ ἀντίκρυζα — χιονισμένο ἀκόμη καὶ τὸν Αὐγούστο — μὲ τὴν μεγαλόπρεπὴ φαντασμογορικὴν θωριά του ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ, ἔμμενα μὲ τὴν ἐντύπωσιν πῶς θὰ μπορούσα νὰ ἀγγίξω τὸν οὐρανόν.

Παλιὰ, παιδιὰστικη, μὰ ἀξέχαστη ἐπίζησις.

Ἐτελειώσαμε... χωρὶς θέβαια νὰ τελειώσωμε, ἀλλὰ γιατί πρέπει νὰ τελειώσωμε, ἀφοῦ ἀτέλειωτες εἶναι αἱ ἐπιζήσεις ἀπὸ παρόμοια Πατριδογνωστικὰ θεϊκὰ δράματα, ποὺ πρέπει ΝΑ ΛΠΟΤΕΛΕΣΟΥΝ ΤΟ ΥΛΙΚΟΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΕΠΑΡΧΙΑΣ — Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μας — ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΩΝ.

Καὶ γιὰ νὰ δλοκληρώσωμε:

Ἐὰν οἱ Πατριδογνωστικοὶ στοχασμοὶ ποὺ παρεθέσαμε στὸ παρὸν ἄρθρον μας, θὰ φιλοδοξούσαμε ὅπως συμπεριληφθοῦν κατ' ἀρχὴν στὰ Πατριδογνωστικὰ Ἀναγνωστικὰ τῆς Ἐπαρχίας μου, ΤΡΕΦΟΜΕΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ, ΟΤΙ ΠΑΡΟΜΟΙΕΣ ΕΠΙΖΗΣΕΙΣ ΘΑ ΚΟΣΜΗΣΟΥΝ — ΩΣ ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑ — ΤΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΑΘ' ὅλην τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ, ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴν Πατριδογνωστικὴν πνοὴν καὶ τὸ τάλαντον τὸ λογοτεχνικόν ὅλων τῶν ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΑΣ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ
Παιδαγωγός

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ *

Υπό ΠΑΝΑΓ. Α. ΤΣΑΚΡΗ

Δ/του Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ἐκτιμῶσα τὴν μεγάλην συμβολὴν τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ κατὰ τὴν προσχολικὴν τῶν ἡλικίαν ἐπεξέτεινε τὴν λειτουργίαν νηπιαγωγείων εἰς πλείστας πόλεις καὶ κομποπόλεις τῆς χώρας μὲ προοπτικὴν τὴν ἰδρυσιν τοιούτων καὶ εἰς τὰ μικρότερα χωρία, εἰς τὰ ὅποια λειτουργοῦν Δημοτικά Σχολεῖα. Διὰ τὴν ταχείαν δὲ πλήρωσιν τούτων μὲ ἐκπαιδευτικὸν προσωπικὸν ἰδρύει εἰς πολλὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας μονοετὴ τμήματα ἐκπαιδεύσεως νηπιαγωγῶν.

Ὁ θεσμὸς οὗτος τῶν νηπιαγωγείων εἰς τὰς προηγημένας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καθιερώθη πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν μὲ τὰς γινώστας ὀνομασίας «ὁ κήπος τῶν παιδιῶν», «ἡ οἰκία τῶν μικρῶν», «Μητρικὸν σχολεῖον» κ.ἄ., πλείστοι δὲ παιδαγωγοὶ καὶ Παιδίατροι ὡς ὁ Rousseau, Froebel, ἡ Montessori, ὁ Stern, ὁ Decroly, ὁ A. Gesell κ. ἄ. ἐτόκωσιν τὴν μεγάλην παιδευτικὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν δέχεται τὸ παιδί κατὰ τὴν προσχολικὴν ἡλικίαν καὶ καθώρισάν τινες τούτων τὸν τρόπον λειτουργίας τῶν νηπιαγωγείων ἢ τὴν μέθοδον ἀγωγῆς τῶν νηπίων ὑπὸ τῶν μετέρων καὶ τῶν νηπιαγωγῶν.

Πολλὰι θεβαίως ἀπόψεις τῶν μεγάλων τούτων Παιδαγωγῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐρευνητῶν θεωροῦνται σήμερον πεπαλαιωμένα, διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ

ἀλματώδης ἐξέλιξις τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς, ἰδίᾳ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, ἐπέβαλε γενικὴν ἀναθεώρησιν τοῦ προγράμματος τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν προσχολικὴν τοῦ ἡλικίαν.

Ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, ἥτις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν διὰ τῆς αὐθορμησίας, ἢ συνεχῆς ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῆς ὑγείας του, ἢ διανοητικῆς καὶ συναισθηματικῆς ἐξέλιξις, ἀποτελοῦν σήμερον τὰς βασικὰς ἀρχάς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς συντάξεως τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, τοῦ προσοριζομένου διὰ τὴν ἀγωγήν τῶν νηπίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς μορφώσεως τῶν νηπιαγωγῶν.

Διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν παιδαγωγῶν γενικῶς τὴν πρώτην θέσιν πρέπει νὰ κατέχῃ ἡ μελέτη τῆς παιδικῆς φύσεως, διότι τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, οἰαδήποτε βαθμίδος ἐκπαιδεύσεως θὰ παραμείνῃ νεκρὸν γράμμα, ἐὰν ὁ ἐφαρμοζὼν τοῦτο εἶναι ἀμικρος τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἀγωγήν μὲ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν τῶν μαθητῶν του. Ἡ ἀγωγή διὰ νὰ εἶναι γόνιμος ὀφείλει νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς ψυχολογικὰς ἀνάγκας τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἐξελίξεώς του. Ἡ μελέτη τῆς παιδικῆς ψυχῆς εἶναι περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῶν μεθόδων διδασκαλίας, διότι ἡ γνῶσις τῶν διδακτικῶν μεθόδων δὲν δύναται γ' ἀποδώσῃ ὀρίμους καρπούς, ἐὰν δὲν γνωσθοῦν πρῶτον οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους, τὰ παιδιὰ μαθαίνουν καλύτερον κατὰ τὸν ἑνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον ἢ ἀγνοοῦνται αἱ διάφοροι ἀντιδράσεις των καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν

Σημ.: Ἡ παρούσα ἐργασία ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἔργου τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐγκόβλιον τῆς Νηπιαγωγού».

κῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς μαθήσεως.

Ἡ ἀντίληψις ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἓνα κατώτερον ὢν ἢ Homunculus ἓνας ἀνθρώπος δηλαδή ἐν σμικρογραφίᾳ, ὅστις ἔχει τὰ ἴδια ὄργανα καὶ τὰς λειτουργίας τοῦ ἐνήλικου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διαφέρει μόνον κατὰ τὸ μέγεθος, ἀνήκει εἰς παρωχημένην ἐποχὴν. Συμφώνως πρὸς τὰ σημερινὰ ψυχολογικὰ δεδομένα, τὸ παιδί ἀποτελεῖ ἓνα ὢν Sui Generis τὸ ὁποῖον δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν ἐνήλικον μόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς. «Τὸ παιδί δὲν εἶναι παιδί, διότι εἶναι μικρόν, εἶναι παιδί διὰ τὴν γίνῃ ὥριμος ἀνθρώπος» υπογραμμίζει ὁ Claparede. Ἔνεκα τούτου ἰδιαίτερος κλάδος τῆς ψυχολογίας ἔχει ὡς ἀντικείμενον ἐρεύνης τὸ παιδί, ἡ Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ. Ἐκ ταύτης πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ διαμόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν καὶ οὐχί, ὡς ἐπιστεύετο ἄλλοτε, ἀπὸ τὴν εἰσοδὸν τοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἢ καὶ ἀκόμη βραδύτερον, κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Τὸ παιδί εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν ἑξ ἐτῶν, καθ' ἣν καλεῖται νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἔχει διαμορφώσει κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὸν χαρακτῆρά του, τὸν ὁποῖον εἶναι δύσκολον κατόπιν νὰ μεταβάλῃ. Ἔνεκα τούτου ἐπιβάλλεται, ὅπως ἡ ὀρθὴ ἀγωγή ἀσκεῖται ἔξ ἀπαλῶν ὀνύχων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ὑπάρχει κίνδυνος νὰ διαμορφωθῇ ὁ πονηρὸς καὶ διεστρεβλωμένος χαρακτήρ. Συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιον ὅπως εἰς τὸ νεόφυτον δένδρῳλλον. Ἐάν τοῦτο δὲν στηριχθῇ εἰς ἰσχυρὸν πάσσαλον, μέχρις ὅτου ἐδραιωθῇ καλῶς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ ἀποκτήσῃ ἰσχυρὸν καὶ εὐθυτενὴ κορμόν, θὰ ξεριζωθῇ ἢ θὰ διαστρεβλωθῇ. Εἰς τὸ παιδί θέσιν προστατευτικοῦ πασσάλου ὀφείλου νὰ ἐπέχουν οἱ γονεῖς, κυρίως ἡ μητέρα, καὶ ἡ νηπιαγωγός.

Διὰ τὸν συντονισμόν τῶν ἐνεργειῶν ἀμφοτέρων τῶν παραγόντων, οἰκογενείας καὶ νηπιαγωγοῦ, ἀπαιτεῖται στενὴ συνεργασία μετὰ τῶν διὰ τὴν μὴ παρατηρητὰ τὸ λυπηρὸν ἐκεῖνο φαινόμενον κατὰ τὸ ὁποῖον, ὅ,τι οἰκοδομεῖται ἀπὸ τὸ σχολεῖον νὰ κρημνίζεται ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν, καὶ ἀντιθέτως. Ὡς γνωστὸν πολλοὶ

γονεῖς ἔχουν τὴν φιλοδοξίαν κάθε ἡμέραν τοῦ ἐπιστρέφει τὸ παιδί τῶν ἀπὸ τὸ σχολεῖον νὰ τὸ βλέπουν σοφώτερον καὶ μὲ «τὴν σάκκαν τοῦ γεμάτην γράμματα», χωρὶς νὰ ὑπολογίζουσιν τὰς ἱκανότητας τοῦ παιδιοῦ τῶν ἢ τὰς δυνατότητας τῆς πνευματικῆς τοῦ ἡλικίας. Πολλάκις μάλιστα συγκρίνοντες τοῦτο μὲ ἄλλα παιδιά προῦρου ἀναπτύξεως ἢ διαφορετικῆς ἰδιοσυγκρίσιμης ἀπαιτοῦν καὶ ἀπὸ τὸ ἰδικὸν τῶν ὁμοίων συμπεριφορὰν.

Ἡ ἐναρμόνισις τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὡς ἄνω παραγόντων θὰ ὑπάρξῃ τότε μόνον, ὅταν κατανοηθῇ ἀπὸ ἀμφοτέρους ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν θὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν βοήθειαν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἱκανότητων τοῦ παιδιοῦ, σωματικῶν καὶ πνευματικῶν, χωρὶς ν' ἀσκεῖται βία καὶ νὰ ἐπέρχεται κάματος, ἀλλ' ἐκεῖ «ποῦ φθάνει κάθε παιδί». Ποῖαι ὁμῶς εἶναι αἱ δυνατότητες ἐνὸς ἐκάστου παιδιοῦ καὶ ποῖα ψυχοπαιδαγωγικὰ προβλήματα παρουσιάζει τὸ καθένα θὰ διαπιστωθῶν ἀπὸ τὴν νηπιαγωγὸν ἐκείνην, ἥτις ἔχει τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο προσόντα. Αὕτη θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνεργασθῇ μὲ τοὺς γονεῖς, νὰ τοὺς πληροφορήσῃ ἐπὶ τῆς ἰδιοσυγκρατίας τοῦ παιδιοῦ τῶν, τῶν δυνατοτήτων τοῦ καὶ νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπὶ τῶν ψυχολογικῶν δεδομένων μέθοδον ἐνεργείας. Ἐπομένως τὸ ἔργον τῆς νηπιαγωγοῦ δὲν εἶναι τόσον εὐκόλον ὅσον φαίνεται. Μία πλήρης γνώσις ὑπ' αὐτῆς τῶν ψυχοπαιδαγωγικῶν προβλημάτων, ἅτινα ἐμφανίζει ἡ ἡλικία τῶν παιδιῶν μέχρις ἑξ ἐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος, πέραν τῶν ἄλλων γνώσεων αὐτῆς καὶ τῶν εἰδικῶν προσόντων τῆς ὡς ἐκπαιδευτικοῦ. (1)

1. Ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ ὑπὸ τοῦ νηπιαγωγείου

Ὁ προσανατολισμὸς τῆς χρησιμοποιουμένης μεθόδου εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον τείνει κυρίως νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς δυνατότητας μᾶς καταλλήλου ἀγωγῆς ἐπὶ τῆς ὁργανικῆς ἐνεργητικότητος τοῦ παιδιοῦ,

1. Πβλ. M. Debasse, Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, Μετ. Ἡ. Σηροτύρη. Ἀθήναι 1957, σελ. 63 κ. ἑξ.

τῶν ἀναγκῶν του, τῶν διαφερόντων του. Αἱ πρόοδοι τοῦ παιδιοῦ ἀπορρέουν ἀπὸ μίαν ἀλληλοεπίδρασιν μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν του δυναμιכוτήτων, τῶν ἐμπειριῶν του καὶ τῶν ἐπιβαλλομένων ἐξωτερικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος.

Εἰς τὸ παιδί πρέπει νὰ δοθῇ ἡ εὐχέρεια νὰ ἀφιερωθῇ μὲ χαρὰν εἰς παιδαγωγικὰς δραστηριότητας, αἵτινες ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς τάσεις του καὶ τοῦ προσφέρουν τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφρασθῇ αὐτορρητικῶς μὲ μίαν ζωντανὴν γλῶσσαν καὶ μὲ συγκεκριμένας πραγματώσεις, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν ἐκφρασὴν τῶν παρατηρήσεών του καὶ τῶν κινητικῶν του ἐπιτυχιῶν (κατακτήσεων), αἰσθητηριακῶν καὶ σωματικῶν. Ἡ φοίτησις θεβαίως τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον δὲν σημαίνει ὅτι πρόκειται περὶ μᾶς θαυμάσιας ἐκπαιδεύσεως μὲ ὅλην τὴν κυριολεξίαν, ἀλλὰ περὶ μᾶς προπαρασκευαστικῆς ἀγωγῆς προοριζομένης νὰ διευκολύνῃ τὴν σχολικὴν προσαρμογὴν του εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. (1)

Τοιοῦτοτρόπως ἐνεργῶν τὸ νηπιαγωγεῖον ἐπιδιώκει:

α) Νὰ διαμορφώσῃ ὀρθῶς τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα τοῦ παιδιοῦ.

β) Νὰ τὸ βοηθήσῃ εἰς τὴν σχολικὴν καὶ κοινωνικὴν προσαρμογὴν.

γ) Νὰ ἐμπεδώσῃ κατὰ τὸ δυνατόν καλὰς ἑξεις σχετικὰς μὲ τὴν ἐργατικότητα, τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν καθαριότητα.

δ) Νὰ δώσῃ εἰς τὸ παιδί κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀδιάσπαστον τὴν ἐννοίαν τῆς πειθαρχίας, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς παρατηρήσεως καὶ ὁλων τῶν ἄλλων ψυχολογικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι θὰ τὸ ὠφελήσουν ἀμέσως μὲ μὴ ἀρχίσῃ τὰς κανονικὰς του σπουδὰς.

ε) Νὰ καλλιεργήσῃ κοινωνικὰς ἀρετὰς καὶ νὰ πλουτίσῃ τὰς ψυχικὰς ἐμπειρίας του, νοητικὰς, ἠθικὰς, κοινωνικὰς.

Συγχρόνως τὸ παιδί εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον ἰχνογραφεῖ, πλαστοურγεῖ, κατασκευάζει, τραγουδεῖ, διηγεῖται, χορεύει, κάμνει ρυθμικὰς κινήσεις, παίζει καί,

ἐὰν κρίνεται πρόσφορον, μαθαίνει τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀριθμητικὴν σκέψιν.

Αἱ ἐρευναι, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν μεταξὺ τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ νηπιαγωγεῖα καὶ τῶν φοιτητῶντων εἰς αὐτὰ, ἀπεκάλυψαν ὅτι ἡ συμβολὴ τῶν νηπιαγωγείων εἰς τὴν κοινωνικοποίησιν τοῦ παιδιοῦ εἶναι σημαντικωτάτη. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀπαλλάσσει τὴν οἰκογένειαν - ἰδίως τὴν μητέρα - ἀπὸ τῆς συνεχῆς ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ τῆς.

Ἡ μητέρα ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον πρόσωπον, διότι τὸ παιδί εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν, ὅσονδήποτε τελεία καὶ ἂν εἴναι ἡ προσωπικότης τῆς νηπιαγωγού, ἔχει ἀνάγκη τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἐνεργοῦ συμπαράστασεως τῆς μητρός, ὅλη δὲ ἡ οἰκογένεια νὰ ἐπιδιώκῃ τοὺς ἰδίους σκοπούς, τοὺς ὁποίους, ὡς ἀναφέρεται ἀνωτέρω εἰς γενικὰς γραμμὰς, προσπαθεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον.

2. Ποίους ὅρους πρέπει νὰ πληροῖ τὸ νηπιαγωγεῖον.

Οἱ ξένοι ὀνομάζουν τὸ νηπιαγωγεῖον «Κήπον τῶν παιδιῶν», ἢ «κατοικίαν τῶν μικρῶν» ἢ «μητρικὸν σχολεῖον» κλπ. Διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται ὅμως ὁ ποιητικὸς οὗτος ὅρος εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ νηπιαγωγεῖον πρέπει νὰ καλύπτῃ ὅλας τὰς ἀνάγκας τῶν μικρῶν τῆς ἡλικίας 3-6 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ οἰκήματος μέχρι τῆς οἰκογενειακῆς ἀτμοσφαίρας. Πρέπει νὰ εἶναι κάτι παρόμοιον μὲ τὴν κατοικίαν τῶν νάνων, ὅπως τὴν ἐνεπνεύσθη ὁ δημιουργήσας τὸν μῦθον τῶν ἑπτὰ νάνων, θέσιν δὲ «Χιονάτης» νὰ ἐπέχῃ ἡ νηπιαγωγός, ἢ τοι: 1) Οἶκημα μακρὰν τοῦ θορύβου μὲ αἰθούσας ἡλιολούστους, μὲ μεγάλα παράθυρα καὶ εἰς τὸ ὕψος τοῦ βλέμματος τῶν μικρῶν. Ὁ χρωματισμὸς τῶν αἰθουσῶν νὰ εἶναι ἀνοικτὸς καὶ ἀπαλός. Αἱ χειρολαβαὶ τῶν θυρῶν χαμηλαὶ καὶ οἱ ἀναβαθμοὶ (σκαλοπάτια) τῶν κλιμάκων εἰς τὰ μέτρα τῶν μικρῶν ὀγκώσεων τῶν νηπίων. Προτιμότερον εἶναι τὸ ἰσόγειον οἶκημα ἄνευ κλιμάκων. Οἱ πίνακες νὰ εἶναι καλῶς προστηρημένοι καὶ ἐστερευμένοι ἐ-

1. Πβλ. Ville de Bruxelles, Jardin d'enfants, 1951, σελ. 5 καὶ.

πὶ τῶν τοίχων, εἰς τὸ ὕψος πάντοτε τῶν μικρῶν χειρῶν καὶ μὲ χρωματισμὸν ἀνοικτὸν φαιδὸν ἢ πράσινον. Ἱματιοφυλάκιον μὲ κρεμάστρας ἐνδυμάτων, σκευοθήκας καὶ νιπτήρας εἰς τὸ ὕψος τῶν μικρῶν βραχιόνων. Ἀτομικὰ τραπεζοθρανία μὲ θήκας κάτωθεν ἀνευ ἐρμαρίων καὶ ἐλαφρὰ ἀτομικὰ καθίσματα εἰς τὸ ἀνάλογον ὕψος (No 1, No 2). **Μαγειρεῖον**, ἢ κατάλληλον αἰθουσαν, ἐνθα νὰ ὑπάρχουν διάφορα μαγειρικά σκεύη καὶ ἐργαλεῖα πρὸς παρασκευὴν φαγητοῦ. 2) **Προαύλιον** 15) πλασίον μ2 τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νηπίων. 3) **Ἀμμοδόχον** εἰς τὸ ἔδαφος, διαστάσεων 5 μ. Χ. 10 μ. 4) **Σχολικὸν κήπον** μὲ ἀνθὴ καὶ λαχανικά, ἐ ὅποῖος νὰ διαθέτῃ ἐπὶ πλέον καὶ μικρὰ τετράγωνα δι' ἀτομικὴν καλλιέργειαν. 5) **Πλήρη παιδικὴν χαρὰν** μὲ ὅργανα ἀνάλογα πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν νηπίων 6) **Ἐνυδρεῖον**. 7) **Κονικλοτροφεῖον**. 8) **Ὑλικά καὶ μηχανήματα** παντὸς εἶδους, ἅτινα νὰ εἶναι ἀκίνδυνα. 9) **Εργαλεῖα**, πρὸς χρῆσιν μικρῶν παιδιῶν, ἰδίως χρηστικὰ. Παιγνίδια καὶ ἀθύρματα. 10) **Ἐνα πιάνο ἢ ἀκκορντεόν**, μὲ τὸ ὅποῖον ἡ νηπιαγωγὸς θὰ συνοδεύῃ τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χοροὺς καὶ θὰ ρυθμίζῃ τὰ βήματα τῶν τροφίμων της. 11) **Κουκλοθέατρον**.

Ἡ οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ δλου τούτου ἐμφύχου καὶ ἀψύχου ὕλικου θὰ ἐμφυσῇ ἀπὸ τὴν νηπιαγωγόν, ἥτις πέραν τῆς ψυχολογικῆς, τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ἄλλης μορφώσεώς της πρέπει νὰ ὑποκαθιστᾷ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὴν στοργικὴν καὶ τρυφεράν μητέρα.

Τέλος τὸ νηπιαγωγεῖον πρέπει νὰ στεγάζεται εἰς ἴδιον οἶκημα καὶ οὐχὶ ἀπὸ κοινοῦ μὲ σχολεῖον, ἐνθα φοιτοῦν ταῦτο χρόνως μεγαλύτεροι μαθηταί, εἴτε τῆς Δημοτικῆς ἐκπαίδευσως, εἴτε τῆς Μέσης.

3. Ἡλικία φοιτήσεως εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον

Ἡ κατάλληλος ἡλικία διὰ τὴν φοίτησιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον εἶναι ἀπὸ 3½ ἕως 5½ ἐτῶν, διότι μετὰ τὴν ἡλικίαν τῶν τριῶν ἐτῶν τὸ παιδί ἀρχίζει προδευτικῶς νὰ ἀποδεσμεύεται διὰ τὰς μετακινήσεις του ἀπὸ τὴν ἀμεσον ἐξάρ-

τησιν τῶν ἄλλων. Εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐλέγχῃ τελείως πολλὰς ἀπὸ τὰς κινήσεις του, ὅπως εἶναι τὸ βάδισμα, τὸ τρέξιμον, ἡ ὁδήγησις τοῦ τρικύκλου ποδηλάτου τοῦ κλπ. Τρώγει μόνον του. Ρίπτει τὸ τόπι του. Περιποιεῖται τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν τουαλέτταν. Τέλος μετὰ τὴν ἡλικίαν τῶν τριῶν ἐτῶν γεννᾶται ἡ ἀμύλλα καὶ ἡ πρώτη ἀνάγκη τῆς φιλίας καὶ τῆς συνεργασίας.

Τὰ νηπιαγωγεῖα καλὸν εἶναι νὰ ἔχουν δύο τάξεις ἡλικιῶν. Ἡ μία τάξις νὰ περιλαμβάνῃ παιδιὰ ἡλικίας 3½ ἕως 4½ ἐτῶν καὶ ἡ ἄλλη 4½ ἕως 5½ ἐτῶν. Τοῦτο ἐνδείκνυται, διότι τὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας 3½ - 4½ ἐτῶν, ἔχουν ἄλλα διαφέροντα καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν δέσμευσιν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν καθηκόντων, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν τῶν 4½ ἐτῶν εἰσάγονται προδευτικῶς εἰς τὴν ζωὴν τῶν καθηκόντων.

Προτιμότερα εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν νηπίων εἰς ομάδας συμφώνως πρὸς τὴν πνευματικὴν των ἡλικίαν, ἵνα αἱ τάξεις παρουσιάζουν ὁμοιογένειαν, εἰς καθὲ δὲ τάξιν ὁ ἀριθμὸς τῶν νηπίων, εἰ δυνατόν, νὰ μὴ εἶναι ἀνώτερος τῶν 30 καὶ κατώτερος τῶν 10.

4. Ἡ προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον. Ἀρχαί. Παράγοντες.

Τὸ παιδί κατὰ τὴν εἰσοδὸν του εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον παρουσιάζει διαφόρους ἀντιδράσεις καὶ ἀντιμετωπίζει πρόβλημα προσαρμογῆς εἰς τὸ νέον του περιβάλλον. (1)

1. Συμπτώματα δυσπροσαρμοστικῆς τοῦ παιδιοῦ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας, ἀσχετῶς ἐὰν τοῦτο φοιτᾷ ἢ ὄχι εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον εἶναι: Φοβία διάφοροι (σκότους, ζῶων, θυελλῶν, προσώπων ξένων πρὸς τὸ περιβάλλον του, ἰατρῶν, διαφόρων ἀντικειμένων κ.λπ.), δειλία, ἀγωνία καὶ ἀνασφάλεια, μελαγχολία, τάσις πρὸς μόνωσιν, νευρικότης, ὄνειροπολήματα, ψευδομανία, κλεπτομανία, ἐπιθετικότης, ἐχθρότης πρὸς τὰ ἄλλα πρόσωπα (ὁμηλικούς ἢ μὴ), ἀρνησις φαγητοῦ, ἀφωνία, πείσμα, ἐνούρησις, διαταραχαὶ κατὰ τὸν ὕπνον κ.λπ. Τὰ τοιαῦτα συμπτώματα ὀφείλονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ποικίλα κίνητρα, ὡς εἶναι διάφοροι ἀνάγκαι φυσιολογικαί, ψυχικαί, οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαί.

Ὁμαλή καὶ ἄνετος προσαρμογή τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον δύναται νὰ γίνῃ μὲ τὴν δημιουργίαν κλίματος ἀσφαλείας, εὐχαρίστου διαμονῆς καὶ οἰκογενειακῆς ἀτμοσφαιρας μὲ πλήρη κατανόησιν, ἀνεκτικότητα, ὑπομονὴν καὶ μητρικὴν στοργὴν καὶ τρυφερότητα καὶ μὲ μίαν εἰδικὴν μεταχειρίσιν ἐκάστου νηπίου, ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας του.

Τὰ ψυχολογικὰ δεδομένα τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡλικίας τῶν 3-6 ἐτῶν καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς παιδικῆς ταύτης ἡλικίας πρέπει νὰ καθορίζουν τὸν τρόπον ὀργανώσεως τοῦ περιβάλλοντος τῶν νηπίων, τὴν μέθοδον ἀγωγῆς των, τὰς ἐνασχολήσεις των, τὰς παιδαγωγικὰς δραστηριότητας τοῦ νηπιαγωγείου, τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ προσόντα τῆς νηπιαγωγοῦ, πάντα δὲ ταῦτα ν' ἀποβλέπουν εἰς ἓνα μόνον σκοπόν: Τὴν κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀδιάσπαστον ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν.

Ἀρχαί. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἡλικίας ταύτης τοῦ παιδιοῦ, τῆς ὁποίας ὁ σεβασμὸς νοεῖται μόνον ὅταν στηρίζεται εἰς πλήρη κατανόησιν τῆς φύσεώς της, τῶν ἀναγκῶν της καὶ τῶν γενικῶν νόμων τῆς σωματικῆς, νοητικῆς καὶ συναισθηματικῆς τῆς ἐξελίξεως, ὁ ἀνωτέρω τεθεὶς σκοπὸς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ, ἐὰν τηρῶνται ὡρισμένοι **παιδαγωγικαὶ καὶ ψυχολογικαὶ ἀρχαὶ** καὶ ἀντιμετωπίζονται δεόντως οἱ δύο σημαντικώτατοι παράγοντες τῆς ἀγωγῆς τῶν νηπίων, **τὸ περιβάλλον καὶ ἡ νηπιαγωγός.**

Τοιαῦται ἀρχαὶ εἶναι: 1) **τῆς ἐργασίας ἢ τῆς αὐτενεργείας.** Ὡς γνωστόν, κατὰ τὰ πορίσματα τῆς σύγχρονου ψυχολογίας, ἡ συμμετοχὴ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως ἀποτελεῖ σπουδαιότατον παράγοντα μαθήσεως, γενέσεως ἀκριβῶν ἐποπτείων καὶ καλλιιεργείας διαφόρων δεξιοτήτων. Ἡ ἐργασία τοῦ παιδιοῦ εἶναι συγχρόνως καὶ παιδιὰ, ἐνεκα τούτου ἰσχύει καὶ ἐδῶ τό: ἐργάζομαι = παίζω = μαθαίνω. Τὸ παιδί εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν, ἐπειδὴ ἔχει ἀποκτήσῃ τὸν ἔλεγχον λεπτῶν καὶ ἀκριβῶν κινήσεων τῆς χειρὸς, εὐρίσκει εὐχάριστον ἐνασχόλησιν εἰς τὰς διαφόρους χειρωνακτικὰς καὶ χειροτεχνικὰς ἐργασίας, ὅπως

εἶναι τὸ πότισμα τοῦ κήπου, ἡ περιποίησης τῶν ζώων, ἡ ἰχθυογραφία, ἡ χειροτεχνία, ἡ πλαστική, ἡ χαρτοδιπλωτική, ἡ χαρτοκοπτική, ἡ χαρτοκαλλητική, ἡ χοροτοπλεκτική, ἡ ξυλοτεχνία, ἡ συρματοπλεκτική κλπ. Ἐπομένως τὸ πρόγραμμα ἡμερήσιον καὶ ἀναλυτικὸν πρέπει νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ μεγάλη ἐλαστικότητα, νὰ παρέχῃ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ πρωτοβουλίαν εἰς τὴν νηπιαγωγὸν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν του καὶ νὰ διαθέτῃ ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὰς ἐλευθέρως ἐνασχολήσεις, τὰς ἀσκήσεις καὶ τὰ ἐλεύθερα παιγνίδια τῶν παιδιῶν. Διὰ τῶν δραστηριοτήτων τούτων εἶναι εὐκόλον ν' ἀνακαλύψωμεν τὰ ἀληθῆ διαφέροντα τῶν παιδιῶν, νὰ γνωρίσωμεν τὰς πραγματικὰς των δυνατότητας καὶ ν' ἀποκαλύψωμεν εἰς αὐτὰ καταπληκτικὰς καλλιὰς δημιουργικὰς ἱκανότητας.

Τὸ παιδί ἐνεργῶν ἐλευθέρως καὶ κινούμενον μὲ ἄνεσιν πειραματίζεται, συναντᾷ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ ὑπερπηδῇ. Ἀποτυγχάνει εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν καὶ ἐπιχειρεῖ ἐκ νέου, συμφώνως πρὸς τὴν μέθοδον τῶν δοκιμῶν καὶ ἀποτυχιῶν. Ἀντιθέτως, ἐὰν συνηθίσωμεν τὸ παιδί νὰ ἐνεργῇ πάντοτε συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις μας, θὰ εὐρίσκειται πρὸ ἀντιγῆρας, ὅσαςκις παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐνεργῇ αὐτοδούλως. Καθίσταται δηλαδὴ ἀνίκανον νὰ ἐνεργήσῃ, νὰ φαντασθῇ καὶ νὰ σκεφθῇ. Τοιοῦτοτρόπως γινόμεθα αἷτια νὰ θραυσθῇ κάθε πρωτοβουλία του καὶ κάθε ἐμπιστοσύνη εἰς τὰ ἰδικά του μέσα. Τὸ μυστικὸν λοιπὸν τῆς διαμορφώσεως τοῦ παιδιοῦ εἰς ἀνθρωπίνην ὄντοτητα εἶναι νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς αὐτὸ νὰ ζήσῃ ἐλευθέρως καὶ πλήρως τὴν ζωὴν του, διότι ἡ ἀγωγή ὅπως ἡ ἴδια ἡ ζωὴ εἶναι σύνθεσις: σύνθεσις γνωστικῶν παραγόντων, συναισθηματικῶν καὶ κινητικῶν. Παρατηρήσατε τὸ παιδί, ὅταν νηθῇ νὰ ἐκλέξῃ τὰς ἐνασχολήσεις του, πόσον κυριεύεται ἀπὸ αὐτάς. Ἀπορροφᾶται ἐξ ὁλοκλήρου καὶ προσκαλλᾶται εἰς αὐτάς, ψυχῇ τε καὶ σῶματι, μὲ ἐπιμονὴν καὶ πείσμα καὶ οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ συμβαίνοντα γύρω του.

Τέλος δεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἐλευθερία τῶν ἐνασχολήσεων τοῦ παιδιοῦ ἀπο-

τελεῖ καὶ ἓνα παράγοντα πειθαρχίας, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἐκμεταλλευθῶμεν διὰ τὴν συνειδητοποίησιν προοδευτικῶς τῆς πειθαρχίας.

2) Τῶν κέντρων διαφέροντος.

Τὰ διαφέροντα τοῦ νηπίου ἐπειδὴ εἶναι ἐφήμερα, στιγμιαία, εὐμετάβολα, ποικίλα καὶ ρευστά, καθίσταται ἀδύνατον νὰ κάμωμεν χρῆσιν αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Ἡ νηπιαγωγὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκρατήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν νηπίων ἐπὶ πολὺν χρόνον μὲ τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει εἰς αὐτά. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείπεται ἀμέσως μόλις τὸ κέντρον ἐξασθενεῖ καὶ νὰ τὸ διαδέχεται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δεσπόζει ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Τὰ διαφέροντα πρέπει νὰ ἀλλάσσουν συνεχῶς ἀντικείμενον καὶ νὰ εἶναι πάντοτε εὐκαιριακά.

Δυνάμεθα νὰ κατευθυνώμεθα ἐκάστοτε πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν δεσποζόντων κέντρων διαφέροντος τῶν παιδιῶν α) ἀπὸ τὰ πολυποικίλα ἀντικείμενα, ἅτινα συγκεντρώνουν τὰ παιδιά ἢ προσκομίζουσιν ἀπὸ τὴν οἰκίαν των (ξυλαράκια, φελλοὺς, κουβαρίστρας, κουμπιά, κλειδιά, κυτία σιγαρέττων ἢ πυρείων, εἰκόνας προσώπων ἢ ζώων ἢ ἀντικειμένων, πολύχρωμα πετραδάκια, τεμάχια ὑφάσματος κ.ἄ.), β) ἀπὸ τὴν ἀμεσον ἐπικαιρότητα, γ) ἀπὸ κάθε τυχαίαν μεταβολὴν εἰς τὸ περιβάλλον καὶ δ) ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν ζωὴν, ἢ ὁποῖα ἐκδηλοῦται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἢ κατ' οἶκον. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο τὸ σχέσιν ἔχον μὲ τὰς παντοίας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ τὰς δραστηριοτήτας τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, δεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν ἐνηλίκων ἐνδιαφέρουν κατὰ κύριον λόγον τὰ νήπια. Ἐπιθυμοῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτάς καὶ νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των. Νὰ κάμουν «τὰ θελήματα τῶν μεγάλων». Ἡ καλλιέργεια τῶν φυτῶν, αἱ φροντίδες διὰ τὰ ζῷα, ἡ κανονικὴ τάξις καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς αἰθούσης τοῦ σχολείου, ἡ καθαριότης τοῦ προαυλίου καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀχρήστων ἀντικειμένων, ἡ τήρησις τῶν κανόνων ὑγιεινῆς, αἱ οἰκιακαὶ δραστηριότητες, (Ψῶνια, προετοιμασία τραπέζης φαίγητοῦ, τοποθέτησις καθισμάτων

των κλπ.), ἡ συγκέντρωσις εἰς ἓνα σημείον διαφορῶν ἀντικειμένων καὶ ἄλλα δύνανται ν' ἀποτελέσουν ἄριστα κίνητρα κατευθυνόμενων δραστηριοτήτων τῶν νηπίων, αἵτινες συγχρόνως καὶ τὰ τέρπουσι καὶ τὰ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὰς δυσπροσαρμοστίας καὶ τὰ ὁδηγοῦν προοδευτικῶς εἰς τὴν κοινωνικὴν προσαρμογὴν.

Παράγοντες.

1. Τὸ περιβάλλον. Ὡς γνωστὸν, τὸ περιβάλλον - φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν - ἀσκεῖ μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ διαμόρφωσις τῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν ἀτόμων καὶ ὁλοκλήρων λαῶν ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐν γένει περιβάλλοντος, καθὼς πρῶτος ἐδίδαξεν ὁ Θεόφραστος. «Ἡ ὥρα καὶ αἱ τροφαὶ καὶ ὁ ἀήρ ποιοῦσι τὰς ἀλλοιώσεις ὁμοίως ζώων καὶ φυτῶν». Προκειμένου περὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ, τοῦτο πρέπει νὰ ὀργανοῦται ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ τῶν ἀναγκῶν. Ἀμφοτερά ταῦτα μᾶς ὑπαγορεύουν ὡς τὸ εὐνοϊκώτερον περιβάλλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, τὴν πλήρη φύσιν. Τὸ πᾶν εἰς αὐτὴν βιοῦται, μεταβάλλεται, ἀνανεοῦται ἀδιακόπως. Συγκρατεῖ τὸ παιδί εἰς κατάστασιν συνεχοῦς προσοχῆς, προσφέρει εἰς αὐτὸ τὰς καλυτέρας ἐγγυήσεις ὑγείας καὶ τὸ φέρει κατ' εὐθείαν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ πράγματα, ὅπως εὐρίσκονται ταῦτα εἰς τὴ φυσικὴν των κατάστασιν. Τοιουτοτρόπως ἱκανοποιεῖται ἡ ἀδηφάγος περιέργεια τοῦ παιδιοῦ καὶ καταπραΰνεται ἡ ἀβεστος δίψα τοῦ διὰ γνώσεις μέσα εἰς τὸν ζωντανὸν κόσμον καὶ τὰς ἀστειρεύτους πηγὰς του. Ἀντὶ τούτου τὸ σχολεῖον ὀργανώνει συνήθως ἓνα περιβάλλον πτωχότατον καὶ ἀφύσικον μέσθ' εἰς τὸ χωρίον ἢ τὴν πόλιν, μακρὰν τῶν δένδρων, τῶν ζώων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν. Εἰς ἀνταμοιβὴν ὅμως ἡ πόλις προσφέρει μίαν ἄλλην ἀκένωτον πηγὴν πρὸς παρατήρησιν. Τοὺς δρόμους τῆς, τὰς λεωφόρους τῆς, τὰς ἀγορὰς τῆς, τὰ ὀχήματα τῆς, τὰ καταστήματά τῆς, τὰς ποικίλας ἀσχολίας τῶν κατοίκων τῆς κλπ.

Συνοδεύόμενα από την νηπιαγωγόν τὰ θὰ ἐπιφορτισθῇ τὰς μικρὰς του ὑπευθυνό-
νηπια ξεφεύγουν πολλάκις ἀπὸ τὰ στενά τητας. Τὸ παιδί ἐκεῖ θ' ἀποκτήσῃ συνη-
θρία τοῦ σχολικοῦ των περιβάλλοντος διὰ θείας τάξεως, ἐργασίας, καθαριότητος καὶ
νὰ ἐξερευνήσουν τὸ ἐγγὺς αὐτοῦ ἢ τὸ μα- σεβασμοῦ τῶν ἄλλων καὶ θὰ μάθῃ ὅπως
κρυπὸν περιβάλλον καὶ νὰ ζήσουν μέσα φυσικῶς νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ κατευθύνεται
εἰς τὴν τύρβιν τῶν ἀνθρωπίνων δραστη- μόνον του. Θὰ ὀδηγηθῇ βαθμὴδὸν νὰ
ριοτήτων καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου μόχθου. χρησιμοποιεῖ, χωρὶς νὰ δαπνῇ τοὺς ἄλ-
λους, τὴν ἐλευθερίαν, ἢ ὅποια τοῦ ἔχει ἐμ-
πιστευθῇ, καὶ θὰ λάβῃ πρωτοβουλίας, αἱ
ἔκλεξῃ ὅσα ἐντυπωσιάζουν τὴν βούλησιν του.
περισσότερον τὰ παιδιὰ, καὶ θὰ τὰ ἐξε- Τέλος ἐκεῖ θὰ δοθῇ εἰς τὰ παδιὰ ἡ δυνα-
ρευνήσῃ ἐπίτηδες. τότης νὰ ἐξελιχθῶν, νὰ παίξουν καὶ νὰ
πειραματισθῶν, καὶ νὰ χαροῦν τὰ δικαι-
ώματά των. (1)

Ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν αὐτὴν τῶν στοιχεί-
ων, ἅπινά συνιστοῦν τὸ περιβάλλον, ἡ νη-
πιαγωγὸς θὰ ἐκλέξῃ ὅσα ἐντυπωσιάζουν
περισσότερον τὰ παιδιὰ, καὶ θὰ τὰ ἐξε-
ρευνήσῃ ἐπίτηδες.

Πάντως δσονδῆποτε πλούσιον καὶ ἂν
εἶναι τὸ ἄλλο περιβάλλον περίξ τοῦ σχο-
λείου, νηπιαγωγεῖον χωρὶς κήπον δέν νο-
εῖται. Εἰς τὸν κήπον τὸ παιδί θὰ ὀδηγη-
θῇ ν' ἀσχοληθῇ καὶ ν' ἀφιερῶθῃ εἰς τὴν
κηπευτικὴν καὶ τὴν διατροφήν τῶν ζώ-
ων. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὁδοὶ οὗτοι δέν εἶναι
δυνατὸν πολλάκις νὰ πληρωθῶν, κυρίως
εἰς τὰς πόλεις, καλὸν εἶναι νὰ δημιουργ-
γῶμεν ἓνα τεχνητὸν περιβάλλον. Ὁ

ἔλεγεν ὅτι «ἡ σχολικὴ τάξις εἶναι
τὸ χειρότερον, τὸ ὅποιον δύναται νὰ ὑ-
πάρξῃ». Διὰ νὰ μεταβάλλωμεν εἰς ἓνα πε-
ριβάλλον παιδαγωγικώτερον, φυσικώτε-
ρον καὶ ζωντανώτερον, πρέπει νὰ μεταφέ-
ρωμεν ἐκεῖ ἄμμιον, ὕδωρ, φυτὰ πρὸς πε-
ριποιήσαν, κόκκους νὰ θλαστήσουν, μικρὰ
ζῶα πρὸς διατροφήν, ἀντικείμενα ποικί-
λα, παίγνια, ἐργαλεῖα, κουκλοθέατρον.

Οἱ τοῖχοι τῆς αἰθούσης νὰ μὴ ἔχουν δι-
κόσμησιν, ἀλλὰ μίαν διαρκῆ ἐκθεσιν παι-
δικῶν ἔργων, ἀσχέτως ἐὰν ἔχουν ἐπιτυ-
χίαν ἢ ὄχι, ἐμφανίζουσιν ὅμως ἐκάστοτε
πιστὴν ἀντανάκλασιν τῆς ἐν πορείᾳ δρα-
στηριότητος τῆς τάξεως.

Ταυτοτρόπως θὰ δημιουργήσωμεν, ἔ-
στω τεχνητῶς, «τὴν κατοικίαν τῶν μι-
κρῶν», ὡργανωμένην δι' αὐτὰ, εἰς τὰ μέ-
τρα των. Τὰ παιδιὰ εἰς αὐτὴν θὰ ἀναπνέ-
ουν, ἀνέτως, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ ἐπεμβά-
σεις τῶν ἐνηλίκων, ἐνὸςτε φθοροποιούς.
Μέσα εἰς ἀτιμώσφαιραν ἐμπιστοσύνης καὶ
στοργῆς θὰ προπαρασκευάζωνται διὰ τὴν
κοινωνικὴν ζωὴν.

Εἶναι θεβαίως ἐκτὸς πάσης ἀμφισβη-
τήσεως ὅτι ἡ τάξις, ἐὰν ὁργανωθῇ εἰς μι-
κράν κοινωνίαν, ὅπως πράγματι πρέπει
νὰ εἶναι, κάθε παιδί μέσα εἰς αὐτὴν θὰ
φέρῃ εἰς πέρας τὴν προσπάθειάν του καὶ

2. **Ἡ Νηπιαγωγός.** Ὁ κυριώτερος
παράγων, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ δύναμις τοῦ νη-
πιαγωγεῖου εἶναι ἡ νηπιαγωγός. Ἐὰν αὐ-
τὴ δέν εἶναι ἀξία τοῦ ὀνόματός της καὶ
κατάλληλος νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμὸν
της, νὰ ἀπαλλάσσεται τῶν καθηκόντων
της καὶ τὰ νήπια νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὰς
μητέρας των.

Ἡ ἀξία τοῦ ὀνόματός της νηπιαγωγός
πρέπει νὰ ἀποτελῇ ἓνα τέλειον κρᾶμα ἀ-
θρότητος, γλυκύτητος καὶ σταθερότητος,
διὰ νὰ δύναται νὰ ἀναπληροῖ εἰς πᾶσαν
περίστασιν καὶ τὴν πλέον στοργικὴν καὶ
πρυφερὰν μητέρα. Πρέπει νὰ εἶναι ἐλέφ
Θεοῦ γεννηθεῖσα παιδαγωγός. Ἡ ἀγάπη
της πρὸς τὴν παιδικὴν φύσιν νὰ εἶναι
πραγματικὴ καὶ ἀπεριόριστος διότι, ὅπως
λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης «ἡ ἀγάπη
ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ
τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν
Θεόν. Ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν,
ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν». Χωρὶς τὴν ἀγά-
πην αἱ πάσης φύσεως γνώσεις - παιδα-
γωγικαὶ, ψυχολογικαὶ καὶ αἱ ἄλλαι - οὐ-
δεμίαν ἀπήχησιν θὰ ἔχουν ἐπὶ τῆς προσ-
αρμοστικότητος τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς δια-
πλάσεως τοῦ χαρακτῆρός του.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς της διὰ τὸ συντελού-
μενον ἔργον της πρέπει ἀπὸ ἡμέρας εἰς
ἡμέραν νὰ πολλαπλασιάζεται καὶ ἡ ψυχι-
κὴ ἡρεμία νὰ τὴν συντροφεύῃ πάντοτε.
Νὰ διεισδύῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τροφίμων
της καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται ἐγκαίρως τὰς
διαφόρους ἀντιδράσεις ἐκάστου νηπίου,

I. Πβλ. Ville de Bruxelles, ἐθ' ἄνωτ. σελ.
9 κέξ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Υπό ΦΩΤΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Μετ)νου διδασκάλου - Διόνυσος Περιφέρειας Λειβαδείας

Κοινωνική Παιδαγωγική είναι ή θεωρία και ή πράξις μιᾶς ἀγωγῆς, θεβαίως ὄχι τῆς ἀγωγῆς ἐν γένει, ἀλλά ἐκείνης ή ὅποια σχετίζεται μέ ομάδας ή κοινωνίας ἀνθρώπων. Ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τούς νεωτέρους κλάδους τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης και ἔχει μίαν ὠριμένην, ἱστορικὴν και κοινωνικὴν θέσιν: Ἀποτελεῖ δηλαδὴ τὸ συστατικὸν ἐνὸς παιδαγωγικοῦ συστήματος, τὸ ὅποιον προήλθεν ἀπὸ τὴν

ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας (industrial Society). Ἡ Κοινωνική Παιδαγωγική, ἀπὸ τῆς γενέσεώς της και εἰς ὅλας τῆς τὰς μορφάς, ὑπῆρξεν ή ἀπόκρισις εἰς προβλήματα κοινωνικά. Μὲ τὴν δημιουργίαν τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας πρὸ 150 περίπου ἐτῶν, ή ἀγωγή ἤρχισε νὰ ἀλλάζῃ σημασίαν και περιεχόμενον. Ὁ νεοκαντιανὸς Paul Natorp εἶναι ὁ θεμελιωτῆς τῆς Κοινωνικῆς Παιδαγωγι-

τὰς ὁποίας νὰ θεραπεύῃ μέ τὴν καλωσύνην τῆς ψυχῆς της. Αἱ τιμωρίαι, αἱ νευρικότητες, ή ὀργή, ὁ θυμὸς, ή ὑψώσις τοῦ τόνου τῆς φωνῆς, τὸ βλοσυρὸν βλέμμα και τὰ πάσης φύσεως παιδονομικά μέσα ἀντεδείκνυνται εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον, διότι τραυματίζουν τὴν ἀδιαμόρφωτον εἰσέτι ψυχὴν τῶν νηπίων και τὴν ἐκκολλαπτομένην προσωπικότητά των. Ἡ νηπιαγωγὸς μόνον μέ τὴν πραότητα, τὴν ὑπακομήν, τὴν ἐπιμονήν και τὴν αὐτοκυριαρχίαν θὰ κερδίσῃ τὰς ψυχὰς τῶν τροφίμων της. Νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰς ἀξίας, ν' ἀποτελῇ πάντοτε τὸ πρότυπον μιμήσεως και νὰ συνεργάζεται στενῶς μέ τούς γονεῖς τῶν νηπίων.

Ὁ Guizot ἀσχολούμενος μέ τὰ προσόντα τοῦ διδασκάλου μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει: «Ἐνὰς καλὸς διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ζῇ εἰς μίαν ταπεινὴν σφαῖραν και ὁ ὅποιος ἐν τούτοις ὀφείλει νὰ ἔχῃ ψυχὴν μορφωμένην, διὰ νὰ διατηρῇ αὐτὴν τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν αἰσθημάτων, ἀκόμη και τῶν τρόπων, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἐπιτύχῃ ποτὲ τὸν σεβασμὸν και τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν οἰκογενειῶν. Μὴ ἀγνοῶν τὰ δικαιώματά του, ἀλλὰ σκεπτόμενος πολὺ περισσότερον τὰ καθήκοντά του, εἶδων

εἰς ὅλους τὸ παράδειγμα, χρησιμεύων εἰς ὅλους ὡς σύμβουλος, ἀποφασισμένος νὰ ζῇ και νὰ ἀποθάνῃ εἰς τούς κόλπους τοῦ Σχολείου, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἥτις εἶναι δι' αὐτὸν ή ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ και τῶν ἀνθρώπων».

Τέλος πρέπει νὰ εἶναι κάτοχος τῆς ψυχολογίας και ἰδιαιτέρως τῆς ψυχολογίας τῆς μικρᾶς ἡλικίας και τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, τῶν διδακτικῶν μεθόδων και τῶν παιδαγωγικῶν συμπερασμάτων.

Τὴν πρώτην ὁμῶς θέσιν μεταξὺ ὧν τῶν ἐν λόγῳ γνώσεων, ὀφείλει νὰ κατέχῃ ή ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, διότι ὅπως και, ἀλλαχοῦ ἀναφέραμεν, τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα θὰ παραμένῃ νεκρὸν γράμμα, ἐὰν ή νηπιαγωγὸς ἀγνοῇ τὴν παιδικὴν φύσιν και ἀδυνατῇ νὰ διαπιστώσῃ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα ἐνὸς ἐκάστου παιδιοῦ, τὸ ὅποιον ἐμπιστεύονται εἰς αὐτὴν ή Κοινωνία και ή Πολιτεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Faure M., Le Jardin d' enfants. P. U. F. Paris, 1949.
Debesse, M., Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, Μετ. Ἡ. Σηροτύρη, Ἀθήναι 1957.

κῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀγωγή ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἅμα δὲ εἶναι καὶ ὁ-
ρος αὐτοῦ. Ἡ Κοινωνικὴ Παιδαγωγικὴ
κατὰ τὸν Natorp εἶναι «θεωρία μορφώσε-
ως τῆς βουλήσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κοι-
νικοῦ βίου», τὸ δὲ πρόβλημα αὐτῆς ἀ-
ποτελοῦν «αἱ πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῆς
ἀγωγῆς τῆς κοινωνίας». Πρῶτος εκπρό-
σωπος τῆς Κοινωνικῆς Παιδαγωγικῆς δύ-
ναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Πλάτων, ὡς ἀνα-
πτύσσει τὴν παιδαγωγικὴν τοῦ θεωρίαν
εἰς τὴν «Πολιτείαν». Ἡ ἀγωγή ἀναμφιβό-
λως εἶναι λειτουργία κοινωνικὴ ἀποσκο-
ποῦσα εἰς τὴν ἀρμονικὴν ἑνταξίν τῶν
νέων - εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας. Ἡ
καθόλου παιδαγωγικὴ σκέψις ἤρchiσεν —
ὡς γνωστὸν — μὲ σκοπὸν τὴν βελτίωσιν
τῆς κοινωνίας, ἡ δὲ μορφωτικὴ εὐθύνη
ἐκκινουσα ἐκ τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκο-
γενείας, ἐπεξετάθη εἰς πλείστους ἄλλους
παράγοντας ἀγωγῆς.

Κατὰ τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην «ὁ
ἄνθρωπος κοινωνικὸν ζῶον ἐστί». Εἶναι
γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐρχόμενος εἰς τὸν
κόσμον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιζῇ ἐὰν
δὲν προστατευθῇ, ἰδίως κατὰ τὰ πρῶτα
ἔτη τῆς ζωῆς του. Φυσικὴ ἀναγκαιότης
λοιπὸν ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῇ
σὲ μέσα εἰς κοινωνίαν ἀνθρώπων. Συνα-
γελαζόμενος ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῶν συναν-
θρώπων του καὶ ἀλληλοβοηθούμενος θε-
ραπεύει τὰς διαφόρους ἀνάγκας του. Κα-
τὰ τὸν Jung «ὁ ἄνθρωπος δὲν δύνα-
ται νὰ ζῇ χωρὶς κοινωνίαν, ὅπως εἶναι
ἀδύνατον νὰ ζῇ χωρὶς ὄξυγόνον, νερό,
λεῦκωμα, λίπη κλπ. Ὅπως ὅλα τὰ ἀνω-
τέρω εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς
υπαρξεώς του, οὕτως εἶναι καὶ ἡ κοινω-
νία». Ὁ Max Scheler γράφει: «Ὁ ἄν-
θρωπος δὲν εἶναι πρῶτον ἓνα πρόσωπον
καὶ ἔπειτα μέλος τῆς κοινωνίας... ἤδη ἡ
υπαρξίς του καὶ τὰ προσωπικά του προ-
σόντα, εἶναι προϊόντα τῆς συμβιώσεώς του
μὲ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τῆς ἰδικῆς του
συμβολῆς εἰς τὸν πολιτισμὸν, κατὰ ταῦτα
ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀποτελεῖ τμήμα τῆς κοι-
νωνίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία εἶναι
οὐκιδὸς τμήμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ «Ἐ-
γὼ» δὲν εἶναι μέλος τοῦ «Ἐμεῖς», ἀλλὰ
καὶ τὸ «Ἐμεῖς» εἶναι ἀπαραίτητον μέλος
τοῦ «Ἐγὼ». Αἱ πρῶται κοινωνικοπαιδα-

γωγικαὶ τάσεις ἀνεφάνησαν εἰς τὴν Εὐ-
ρώπῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διαφωτι-
σμοῦ (Auf-Klärung) καὶ εἶναι συνδεде-
μένοι μὲ φιλανθρωπικὰς ἐνεργείας διαφό-
ρων ἀλτρούιστῶν. Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν
Ναπολεοντείων πολέμων διάστημα καὶ μὲ
τὴν διαμόρφωσιν τῆς Κοινωνιολογίας ὡς
ἐπιστήμης, ἐξεπήγαγεν ἐπιτακτικὴ ἡ ἀν-
άγκη προστασίας τῶν παιδιῶν τῶν θυμιά-
των πολέμου. Παραλλήλως αἱ ἀνθυγιει-
ναὶ συνήθειαι διαβιώσεως τῶν παιδιῶν
τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς βιομηχανίας, ἡ
αὔξησις τῆς ἐγκληματικότητος τῶν ἀνη-
λίκων καὶ ὁ φόβος διαβρώσεως τῶν νέων,
ἀπὸ τὰ ἐπικίνδυνα ρεύματα τῶν ιδεῶν,
ἐξηνάγκασαν τὰ διάφορα κράτη νὰ λά-
βουν ὠριμένα μέτρα παιδικῆς προστα-
σίας.

Πολέμοι τῆς κοινωνικῆς ἀγωγῆς ὁ-
πῆρξαν ὁ Rousseau καὶ ὁ Herbart.
Ὁ τελευταῖος μάλιστα παρεδέχετο ὅτι:
«Ἡ ὀρθὴ ἀγωγή οὐδαμῶς ἐπιθυμεῖ νὰ
μορφώσῃ τὸν ἕναν διὰ τὸν ἄλλον, ἀλλ' ἔ-
χαστον δι' ἑαυτόν». Εἶναι ἀληθὲς ὅμως,
ὅτι τὸ άτομον ἀποσπώμενον τῆς κοινωνίας
εἶναι ἀνίκανον ὅπως ἐκπληρώσῃ πολιτι-
στικὴν λειτουργίαν. Ἡ ἀτομικὴ δρᾶσις
προσδιορίζεται κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τῶν ἐκ
τῆς ὁμαδικῆς συμβιώσεως ἀπορρεουσῶν
υπερπροσωπικῶν δυνάμεων *überdividue*
lle mächte) αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἰδί-
αν ὑπαρξίν ἀνεξάρτητον τῶν ἐπὶ μέρους
υποκειμένων.

Ἡ πρώτη νομοθετικὴ μέριμνα ὑπὲρ
τοῦ παιδιοῦ ἐσημειώθη εἰς Γαλλίαν τὸ ἔ-
τος 1874, ὅτε ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Γαλλι-
κῆς Βουλῆς ὁ νόμος Roussel. Ἐνῶ διὰ
τὸ ἐργαζόμενον παιδί ἡ πρώτη μέριμνα
ἐλήφθη εἰς Washington μόλις τὸ 1919,
ὅποτε καθωρίσθη τὸ 14ον ἔτος, ὡς τὸ κα-
τώτατον ὄριον ἀπασχολήσεως τῶν παιδι-
ῶν εἰς τὰς βιομηχανίας. Τὸ ἔτος 1920 ἰ-
δρύθη εἰς τὴν Γενεύην ὑπὸ τῆς Κοινωνί-
ας τῶν Ἑθνῶν ἡ «Διεθνὴς Ἐνωσις προσ-
τάσις τοῦ παιδιοῦ». Ἀργότερον ἰδρύθη
εἰς Ἀθήνας, τὸ ἔτος 1937, «Ἡ ἐλληνικὴ
ἐταιρεία προστασίας ἀναπήρων παιδιῶν»
μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Ροταριανοῦ ὁμίλου
Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ 1946 συνεστήθη ὑπὸ
τοῦ Ο.Η.Ε. ἡ «Διεθνὴς ὁργάνωσις παιδι-
κῆς προστασίας». Τέλος τὴν 19τὴν Νοεμ-

βρίου 1959 ἐγένετο ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Συν-
 ελεύσεως τοῦ Ο.Η.Ε. ἡ «Διακήρυξις τῶν
 δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ». Ἡ ἱστορικὴ
 αὕτη διακήρυξις ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 ἄρ-
 θρα, μεταξὺ ἄλλων δὲ διαλαμβάνει καὶ
 τὰ ἑξῆς: Ἀρμονικὴ ἀνάπτυξις τῶν σω-
 ματικῶν, ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δυνά-
 μεων τοῦ παιδιοῦ. Παροχὴ διατροφῆς καὶ
 προστασία τῶν ὀρφανῶν, ἐπίδειξις στορ-
 γῆς καὶ κατανοήσεως πρὸς αὐτά. Ἀπαγό-
 ρευσις ἐργασίας μέχρις ὠριμένου χρονι-
 κοῦ ὁρίου ἡλικίας. Παροχὴ ἐντελῶς δω-
 ρεᾶν στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Προσ-
 ताσία υγείας τῶν παιδιῶν. Κατάργησις
 φυλετικῶν διακρίσεων (χρώματος, φυ-
 λῆς καὶ γλώσσης) κ. ἄ. Μία σύνταξις
 ἱστορικὴ ἀναδρομὴ θὰ μᾶς πείσῃ ὅτι εἰς
 τὴν πατρίδα μας ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρό-
 νων ἐλαμβάνετο κάποια ὑποτυπώδης μέ-
 ριμνα κοινωνικῆς ἀγωγῆς, ὑπὸ τῆς Πολι-
 τείας. Ἡ ἀρχαία Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναὶ
 ἐφρόντιζον, διὰ τὴν ἀρίστην ἀνατροφὴν
 τῶν νέων. Ὁ Σόλων (630-560 π.Χ.) ἐ-
 πεδίωξε τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων μετὰ
 νόμον «περὶ παιδίων σωφροσύνης». Κατὰ
 τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἡ Ἐκκλησία
 καὶ αἱ Μοναί, εἶχον ἀναλάβει τὴν περί-
 θαλψιν τῶν ὀρφανῶν, τῶν ἐκθετῶν καὶ
 ἀπόρων παιδιῶν καὶ τῶν χηρῶν. Περιώ-
 νυμος εἶναι «ἡ Βασιλείας», φιλανθρωπι-
 κὸν ἴδρυμα, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλεί-
 ου κ.ἄ. Εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ ρεῖμα τοῦ
 Φιλανθρωπισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐσημειώθη
 κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, συνετέλεσεν ὡσαύ-
 τως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κοινωνικῆς
 Παιδαγωγικῆς. Ὁ Pestalozzi μετὰ τὴν
 ἐκπαίδευσιν τῶν πτωχῶν καὶ ὁ Fröbel
 μετὰ τὴν ἱδρυσιν τῶν νηπιαγωγείων προσέ-
 φeron πολλά, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Κοιν.
 Παιδαγωγικῆς. Συτόμως ὁ θεσμὸς τῶν
 νηπιαγωγείων διεδόθη εἰς ὅλας τὰς πεπο-
 λιτισμένους χώρας καὶ ἐκπαιδεύονται εἰς
 αὐτά, τὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς ἡλικί-
 ας. Ὁλίγον βραδύτερον καθιερώθησαν
 εἰς Γερμανίαν οἱ παιδικοὶ κήποι (Kinder-
 garten). Τόσον τὰ νηπιαγωγεία ὥσον καὶ
 οἱ παιδικοὶ κήποι ἔχουν κοινωνικὸν χα-
 ρακτήρα καὶ ἀποδλέπουν κυρίως εἰς τὴν
 προστασίαν καὶ ἀνατροφὴν τῶν νηπίων
 τῶν ἀσθενῶν, ἐργαζομένων καὶ φυλακι-
 σμένων μητέρων. Τοὺς παιδικούς κήπους

ἠκολούθησαν αἱ παιδικαὶ χαρὰι (Kinder-
 spielplatz), αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς σκοπὸν
 τὴν ψυχαγωγίαν τῶν παιδιῶν κατὰ τὰς
 ἐλευθέρας ὥρας τῶν. Κατὰ τὸν Lewin
 «Τὸ κοινωνικὸν κλίμα ἐντὸς τοῦ ὁποῖου
 ζῇ τὸ παιδί, εἶναι τόσον σπουδαῖον ὥσον
 ὁ ἀέρας ποὺ ἀναπνέει». Ὅλα λοιπὸν τὰ
 ψυχαγωγικὰ καὶ μορφωτικὰ κέντρα, πρέ-
 πει νὰ ἔχουν κατάλληλον διαρρυθμίσιν,
 ἢ ὁποῖα νὰ εὐχαριστῇ, νὰ ψυχαγωγῇ καὶ
 νὰ μορφῶνται τὰ παιδιὰ.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω κέντρα, τὰ παιδιὰ
 μαθαίνουν πολλά, ὅπως πολλὰ μαθαίνουν
 μέσα εἰς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον. Δε-
 δομένου ὅτι ἐδῶ δὲν ἀσχεῖται βία, τὸ παι-
 δι ἀφομοιώνει τὸ μορφωτικὸν ὕλικόν κα-
 τὰ ἕνα τρόπον ἀξιοθαύμαστον. Ἡ Κοι-
 νωνικὴ Παιδαγωγικὴ ἐκκινᾷ ὡς ἐλέγχθη-
 ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ σχολεῖον καὶ
 φθάνει εἰς τὴν Κοινότητα, τὸν Δῆμον, τὰ
 φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ λοιπὰ μορ-
 φωτικὰ κέντρα ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας.
 Τὸ σχολεῖον πρῶτον μετὰ τὴν οἰκογένει-
 αν ἐμφυσᾷ εἰς τοὺς μαθητὰς του, τὸ πνεῦ-
 μα τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς ἀλληλεγγύ-
 ης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Τὸ
 σχολεῖον εἶναι ὁ βασικώτερος φορεὺς τῆς
 Κοινωνικῆς Παιδαγωγικῆς, διότι μορφῶ-
 νει πρότυπα ἀτόμων μᾶς λειτουργικῆς
 κοινωνίας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἰς πολ-
 λά σχολεῖα ὁργανοῦνται μαθητικαὶ κοι-
 νότητες, ὅπου καλλιεργεῖται τὸ πνεῦμα
 τῆς κοινότητος καὶ δίδεται εἰς αὐτὰ μορ-
 φὴ ζωῆς (Lebensform). Ἐξ' ἄλλου ἡ
 δυναμικὴ τῆς μοντέρνας κοινωνίας, συνί-
 σταται εἰς τὴν διαμόρφωσιν μᾶς ἀρμονι-
 κῶς λειτουργούσης κοινωνίας, εἰς τὴν ὁ-
 ποίαν κάθε μορφωτικὸς τομεὺς, νὰ ἀπο-
 τελῇ αὐθόρμητον συμβολὴν εἰς τὴν κοινω-
 νικὴν πρόοδον. Τὸ παιδί τὰς περισσοτέ-
 ρας ὥρας εὐρίσκειται μέσα εἰς τὴν κοινω-
 νίαν, θὰ ἦτο δὲ σήμερον αὐθαίρετον, τὸ
 νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι δύναται ἕνας διδά-
 σκαλος νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν μαθητὴν, ὅ-
 σα τοῦ προσφέρει ἡ κοινωνία. Εὐρίσκό-
 μενον τὸ παιδί μέσα εἰς τὸ κοινωνικὸν
 περιβάλλον, δέχεται συνεχῶς ἐρεθισμούς,
 ἀποκτᾷ ἐμπειρίαν δι' ἀλληλεπιδράσεως
 καὶ χαράσσονται εἰς τὴν ψυχὴν του διά-
 φορα διώματα. Ἐπειδὴ αἱ ἐπαδράσεις τῆς
 κοινωνίας συμβαίνει ἐνίοτε νὰ εἶναι ἐπι-

βλαβεῖς διὰ τὰ παιδιὰ, τὰ κράτη λαμβάνουν ειδικὴν μέριμναν χάριν τῆς νεότητος. Ἡ μέριμνα τοῦ Κράτους γενικῶς πρὸς τὸν τερμα αὐτόν, ἀποτελεῖ τὴν κοινωνικὴν παιδαγωγικὴν, ὡς αὕτη ἔχει διαμορφωθῇ σήμερον καὶ συνοψίζεται εἰς τὰς τέσσαρας ἀρχὰς ἧτοι: 1) Τὴν ἀρχὴν τῆς σωτηρίας (Rettungsprinzip). Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀποβλέπει εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν νέων ἀπὸ κακὰς συνανατροφὰς (σπείρας λωποδυτῶν, τεντυμπόιδων, κλεπτῶν κ.ἄ.), ἐπιτυγχάνει δὲ τοῦτο κυρίως διὰ τῆς εὐχαρίστου ἀπασχολήσεώς των, κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας των, εἰς τὰ διάφορα μορφωτικὰ κέντρα ἢ εἰς τὸν ἀθλητισμὸν ὅπου εὐρίσκει διέξοδον ἢ ἐκχειλίζουσα ἐνέργειά των. 2) Τὴν ἀρχὴν ἀναπτύξεως δεξιότητων (ertüchtigungsprinzip). Διὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἐπιδιώκεται, ἡ ἀποκάλυψις τῶν λανθανουσῶν δεξιότητων τοῦ ἀτόμου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐπαγγελματικὴ καθοδήγησις αὐτοῦ, ὥστε νὰ καταστῇ χρήσιμον μέλος εἰς τὴν κοινωνίαν. 3) Τὴν ἀρχὴν τῆς θεραπείας. Διὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἐπιδιώκεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας, τῶν ἀσθενῶν παιδιῶν. 4) Τὴν ἀρχὴν τῆς προφυλάξεως τῶν ἀνηλίκων ἐγκληματιῶν.

Τὰ ὄργανα τὰ ὅποια ἀσχοῦν κοινωνικὴν παιδαγωγικὴν εἶναι πλεῖστα ὅσα ὡς κοινωνικοὶ λειτουργοί, ψυχολόγοι, κρατικοὶ ἱατροί, παιδαγωγοί, ἐπιμεληταὶ ἀνηλίκων, δικασταὶ ἀνηλίκων, ἐπισκέπτρια ἀδελφαὶ κ.ἄ. τὰ ὅποια συνεργάζονται στενῶς διὰ τὴν εὐδωσιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς των. Ἀπὸ τὸν J. H. Wichel καθιερώθη ἡ Σωφρονιστικὴ τῶν νέων. Διὰ τῆς Σωφρονιστικῆς εἰς τὰ ἀναμορφωτήρια ἐφαρμόζονται νέαι μέθοδοι διαπαιδαγωγήσεως, τῶν ἀνηλίκων ἐγκληματιῶν, ἐπιδιώκουσαι τὴν ταχεῖαν ἀπόδοσιν τῶν ἀνηλίκων αὐτῶν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας. Παραλλήλως λαμβάνεται μέριμνα ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν ἀσέμνων θεαμάτων καὶ τῶν φθοροποιῶν καὶ ψυχοκτόνων ἐντύπων, τὰ ὅποια παλλάκις διεγείρουσιν τὴν φαντασίαν τῶν νέων, οἱ ὅποιοι θέλοντες νὰ ταυτίσουν τὸν ἑαυτῶν των, μὲ τοὺς πρωταγωνιστὰς ἀκαταλλήλου

κινηματογραφικοῦ ἔργου ἢ μυθιστορηματοῦ, διαπράττουν ἐγκλήματα ἐν ψυχρῷ, εἰς βάρος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Διὰ τὴν ὑγείαν τῶν παιδιῶν ἔχουν ἰδρυθῇ ψυχοθεραπευτικὰ κέντρα, ὅπου ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τῆς ἐργασιοθεραπείας καὶ τῆς παιγνοθεραπείας (spieltherapie) ὡς καὶ πρεβεντόρια διὰ τὰ προφυματικά καὶ τὰ ἀδονοπαθῆ.

Εἰς τὰ ἄπορα καὶ ὄρφανὰ παιδιὰ, παρ-έχονται δέματα ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως, προερχόμενα ἐκ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου ἐκκλησιῶν ἢ ἐκ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Προσέτι ἡ ὑγεία τῶν καχεκτικῶν παιδιῶν, προστατεύεται διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων.

Τὸ ἔργον τῆς Κοινωνικῆς Παιδαγωγικῆς ἔτυχε μεγάλης βοηθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ Ἑθνικὸν Ἰδρυμα καὶ ἀπὸ τὸ Πατριωτικὸν Ἰδρυμα ΠΙΚΠΑ. Τὸ πρῶτον ὄρφανοτροφεῖον τὸ Ἰδρυσεν ὁ Καποδίστριας τὸ 1828. Τὸ δὲ 1859 ἰδρύθη εἰς Ἀθήνας τὸ Δημοτικὸν Βρεφονομεῖον. Διὰ τὰ διανοητικῶς ἀνήλικα παιδιὰ, λειτουργοῦν ὠρισμένα εἰδικὰ σχολεῖα. Ἡ ἐπαγγελματικὴ καθοδήγησις τῶν νέων ἔχει ἐπισύρει μὲν μέγα ἐνδιαφέρον τοῦ Κράτους. Λειτουργοῦν εἰς Ἀθήνας κέντρα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ ὡς καὶ γεωργικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰ σχολαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀποκατάστασιν τῶν νέων. Εἰς ματαικὴν ἀποκατάστασιν τῶν νέων. Εἰς χωρία καὶ κομπούλεις ἀγροτικῶν περιοχῶν λειτουργοῦν ἀρκετὰ ἀγροτολέσχαι, διὰ τὴν ψυχαγωγίαν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν ἀγροτοπαίδων. Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, οἱ δῆμοι συμβάλλουν μεγάλως εἰς τὴν προώθησιν τοῦ ἔργου τῆς Κοιν. Παιδαγωγικῆς. Συντηροῦν δημοτικὰς βιβλιοθήκας, διαθέτουν ἐντευκτήρια διὰ τοὺς οθήκας, διαθέτουν ἐντευκτήρια διὰ τοὺς νέους, αἰθούσας καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, κολυμβητήρια, λουτρά, παιδικὰς χαρὰς κ.ἄ. ὅπου τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἐνήλικες ἀκόμη, περνοῦν εὐχάριστα τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των. Πέραν τούτων ἡ ὀργάνωσις διαφόρων συλλόγων καὶ ὁμίλων ὡς ὀρειβατικῶν ὁμίλων, ὁμίλων φυσιολατρῶν, φιλολογικῶν καὶ πατριωτικῶν συλλόγων κλπ. δίδουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς νέους νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὸ hobby των. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπάρχουν γραφεῖα νε-

Η ΜΟΝΩΣΙΣ ΩΣ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΝΩΜΑΛΙΑΣ

Υπό ΚΑΤΡΙΜΠΟΥΖΑ ΧΡΗΣΤΟΥ

ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΘΕΝΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Εἰς πλείστας ὁσας περιπτώσεις τῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ εἶναι μόνος. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν λέγομεν ὅτι τελεῖ ἐν μονώσει. Τῆς μονώσεως ὑπάρχουν δύο μορφαί, ἡ θετική καὶ ἡ ἀρνητική. Ὑπὸ τὴν πρώτην μορφήν ἡ μόνωσις εἶναι κατάστασις κατὰ τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τις ἐνώπιος

ἐνωπίῳ, καθ' ἣν ἀντιμετωπίζει αὐτὸς ἑαυτόν. Εἶναι δηλαδὴ ὁ λεγόμενος ἐσωτερικὸς μονόλογος, οὐσία ὅμως ἐσωτερικὸς διάλογος, καθ' ὃν τὸ ἐγὼ ὑποδύεται ἐπιτυχῶς καὶ τὸν ρόλον τοῦ ἐσὺ ἢ γενικώτερον τὴν κατάστασιν τοῦ μὴ ἐγώ. Κατ' αὐτὴν τὴν μορφήν, γίνεται αὐτοσυγκέντρωσις, αὐτοκριτική, ἐλεγχος

ὀντοσ(Jugendamt), τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν κυρίως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν κατὰ τόπους δήμων καὶ ἐνδιαφέρονται, διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἀπασχολούντων τοὺς νέους προβλημάτων. Εἰς τὴν Κοιν. Παιδαγωγικὴν ἀλλαγὴν ὑπάγουν καὶ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων, ὡς ἔχουσιν κοινωνικὸν χαρακτήρα. Διὰ τὴν παιδικὴν προστασίαν ὁ Ἀστικός μας Κώδιξ προβλέπει τὴν υἱοθεσίαν, τὴν ἐπιτροπείαν ἀνηλίκων καὶ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν.

Εἶναι φανερόν πλέον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν μας ἡ κοινωνικὴ παιδαγωγικὴ (éducation sociale) καθίσταται πλέον ἢ ἀναγκαία, διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς ὑγιοῦς κοινωνίας.

Οἱ νέοι πλέον δὲν μορφώνονται μόνον ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ τὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας. Ἐπὶ πλέον οἱ νέοι μορφώνονται ἀπὸ διάφορα μηχανικὰ μέσα, ὡς εἶναι τὸ ραδιόφωνον, ἡ τηλεόρασις, ὁ κινηματογράφος, αἱ διδακτικαὶ μηχαναὶ καὶ ἄλλα. Ἀναμφιδόλως εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν, συντελοῦν ἀρκούντως αἱ ἐκδρομαί, αἱ ἐπισκέψεις εἰς μουσεῖα καὶ ἀρχαιολογικοὺς χώρους, ὁ ἀθλητισμός, τὸ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα, ἡ ζωγραφικὴ κ. ἄ. ἀλληλεπιδράσεως τέλος ὁ ἄνθρωπος ἀποκτὰ σωρεῖαν γνώσεων μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν, ὅπως τυχαίως. Ἐὰν ὅλοι οἱ μορφωτικοὶ παράγοντες συγκροτηθῶν καὶ ὁργανωθῶν κα-

ταλλήλως τὸ ὄφελος θὰ εἶναι μέγα.

Τοῦτο ἀντελήφθησαν διάφοροι διεθνεῖς ὁργανώσεις καὶ προπάντων ἡ UNESCO καὶ ἡ UNICEF (ΔΟΠΠ Διεθνὴς ὁργάνωσις παιδικῆς προστασίας) καὶ δαπανοῦν ἐτησίως δεκάδας ἑκατομμυρίων δολλαρίων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Κοινωνικῆς Παιδαγωγικῆς. Οὕτω προστατεύονται τὰ πτωχὰ ὄρεφῃ καὶ νήπια ὡς καὶ τὰ ὑποσιτιζόμενα παιδιὰ καὶ τὰ ἀνάπηρα, ὥστε νὰ θεραπευθῶν καὶ νὰ ἀναπτυχθῶν κανονικῶς, διὰ τῆς παρεχομένης εἰς αὐτὰ καταλλήλου πνευματικῆς τροφῆς. Διὰ τῆς καλῶς ἐφαρμοζομένης κοινωνικῆς παιδαγωγικῆς ἐξυγιαίνεται ὁ κόσμος τῶν νέων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀποτελέσουν τοὺς αὐριανοὺς πολίτας. Μόνον μία ὀρθὴ κοινωνικὴ παιδαγωγικὴ, διὰ τῆς ἀγαστῆς συνεργασίας πάντων τῶν ἀρμοδίων ὁργάνων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ κράτους, δύναται νὰ μᾶς ἐγγυηθῇ μίαν καλυτέραν αὔριον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γ. Παλαιολόγου: «Γενικὴ Παιδαγωγικὴ»
2. Ν. Μελάντιου: «Ἡ ἔννοια τῆς ἀγωγῆς»
3. Depréel Engène «Sociologie générale» Paris 1948.
4. Einführung in die Sozialpädagogik — von Klaus Mollenhauer.
5. Ausonio Franchi «Pedagogia» Roma 1936

πράξεων, πραττομένων ή και παραλειπομένων και αυτή άκόμη ή συγκρότησις της κοσμοθεωρίας έν γένει. Έδω τά πάντα έλέγχονται και τά πάντα αξιολογούνται και άλλα μέν έμπεδοούνται, άλλα δέ αναθεωροούνται και ούτω οδεύει εξέλικτικώς τό άτομον, πρός την προσωπικότητα.

Υπάρχει όμως και ή άρνητική πλευρά της μονώσεως. Είναι ή μόνωσις φυγή. Θέλει κανείς νά είναι μόνος, διότι προτιμά νά είναι μακράν των άλλων. Θέλει νά είναι μόνος, διότι αίσθάνεται έχθρός ή δειλός πρός τό σύνολόν.

Ός γνωστόν ό κάθε άνθρωπος ή έκ κληρονομικότητας ή έξ άγωγής ή δι' άτομικής προσπάθειας, έχει διάφορα χαρίσματα ή και έλαττώματα. Ουδείς έκ των ανθρώπων είναι τέλειος, ουδείς υπάρχει χωρίς έλαττώματα όπως και ουδείς χωρίς προτερήματα. Έξ άλλου κάθε άτομον συγκρινόμενον πρός άλλο, άλλοτε μέν υπερτερεί, άλλοτε δέ υστερεί. Είναι δεδομένον επίσης, ότι ό κάθε άνθρωπος, φέρει έξ ιδιοσυγκρασίας τον πόθον της τελειώσεως και συγκρινόμενος, πρός τό άρχετύπως υπάρχον, ιδανικόν έγώ, αίσθάνεται πάντοτε υστερών. Κατά τά άνωτέρω λοιπόν, είναι λίαν έπόμενονον νά δημιουργηθοούν συγκρούσεις του έγώ ή πρός άλλα έγώ ή πρός τό ιδανικόν έγώ, έκ των οποίων είναι φυσικόν νά προκύψη τό λεγόμενον αίσθημα κατωτερότητας ή μειονεκτικότητας, τό όποιον ούτω προβάλλει ως κοινός ανθρώπινος κλήρος, ως κοινή τραγική μοίρα της ανθρώπινης προσωπικότητας. Ομαλώς έχόντων των πραγμάτων, τό αίσθημα μειονεκτικότητας, άποτελεί τό ένναυσμα του άγώνος του ανθρώπου πρός υπερνίκησιν των άτελειών του και την φοράν πρός αυτοδιαμόρφωσιν και αυτοτελείωσιν. Είναι όμως γνωστόν, ότι πολλάκις εις αυτόν τον άγώνα ό άνθρωπος αποθαρρύνεται, χάνει την πίστιν εις έαυτόν, εγκαταλείπει πάσαν προσπάθειαν, περιάγεται εις πλήρη όκηνηρίαν και άχρήστευσιν και τέλος εις αυτοπεριφρόνησιν και πλήρη άποσύνθεσιν.

Τότε παραιτηθείς του άγώνος και αισθανόμενος κατώτερος όλων των συνανθρώπων, αποστρέφεται τό σύνολον και περιάγεται εις πλήρη μόνωσιν, έφ' όσον πλέον πιστεύει, ότι δέν είναι άποδεκτόν παρά της κοινωνίας μέλος, ως στερούμενος προτερημάτων. Πόσον είναι άφύσικος και άνώμαλος, ή κατάστασις αυτή της μονώσεως, δυνάμεθα νά υπολογίσωμεν, εάν σκεφθώμεν, ότι μίαν των θασικωτέρων συστατικών μο-

νάδων της ανθρώπινης ψυχοσυνθέσεως, άποτελοούν τά κοινωνικά συναισθήματα, επέχοντα θέσιν συνδετικού ιστού της ανθρώπινης συνθέσεως.

Ας ένθυμηθώμεν σχετικώς και τον Άριστοτέλη, που θεωρεί τον έκτός της κοινωνίας άνθρωπον ή θηρίον ή Θεόν δηλ. άνύπαρκτον. Ό υγιώς λοιπόν έχων άνθρωπος, αγαπά τους συνανθρώπους του και πρό πάντων άρέσκεται νά εύρίσκεται μεταξύ συνανθρώπων. Παρά ταύτα όμως, πολλάκις αισθανόμεθα έπιτακτικήν την ανάγκην, νά εύρεθώμεν μόνοι, τελείως μόνοι.

Πώς εξηγείται ή ισχυρά αυτή ροπή της μονώσεως; Τό πράγμα είναι άπλουδ. Ό καθείς μας έχει ένα έγώ και αυτό τό έγώ είναι σκληρόν, άτέγκτως σκληρόν, ως πρός μίαν άπαίτησιν, θέλει όπωςδήποτε νά τύχη άποδοχής έκ μέρους των άλλων έγώ. Υπ' αυτήν την έννοιαν κοινωνία ανθρώπων, είναι έν σύνολον ένηρμονισμένων και άλληλοαποδεχομένων έγώ. Η ανάγκη αυτή της άποδοχής, προβάλλει πλέον έπιτακτική, εις τό οίκειον και άμέσως στενόν ανθρώπινον περιβάλλον. Η ανάγκη αυτή της άποδοχής, είναι όξεία κατά ταύτα εις τό οικογενειακόν περιβάλλον, εις την σχολικήν κοινότητα, εις την κοινότητα του επαγγέλματος, εις μίαν άκτινα άλλοτε άλλην του ανθρώπινου περιβάλλοντος της ιδιαιτέρας πατρίδος και γενικώς εις οίονδήποτε άμεσον άνθρωπινον περιβάλλον.

Εις αυτό τό άμεσον περιβάλλον, έκαστος θά λάβη μίαν θέσιν, θά δώση τάς εξετάσεις του. Αυτό τό άμεσον περιβάλλον, είναι ή δύναμις πεδίου ενός έκαστου ατόμου. Εάν έλκυσθή υπό του πεδίου, άποτελεί μέλος άποδεκτόν οργανικώς συνδεδεμένον μετ' αυτού, εάν όμως παρ' έλπίδα μείνη έκτός του πεδίου έλξεως άποτελεί ξένον και απόθλητον σώμα και καθίσταται τότε άκοινωνικός ή και άντικοινωνικός άνθρωπος, ένας δυνάμει κατ' άρχήν και έν ενεργεία ίσως κατόπιν, ψυχικώς άνώμαλος άνθρωπος.

Τί όμως συμβαίνει, εις τον άποσυρόμενον του ανθρώπινου συνόλου άνθρωπον.

Αναγκαστικώς θά απομονωθή, θά καταστή φυγάς και ρίψασπις, θά έγκλεισθή εις έαυτόν, εις ένα κλοιόν άπαισιοδόξου και παραλόγου άμύνης. Εις τό τέλος θά μεμθή έαυτόν, θά άπολέση την εις έαυτόν πίστιν και άφ' ης καταδικασθή μόνος, ή ήττα είναι πλέον άνεπανόρθωτος και ή καταδίκη τελεσίδικος.

Θά σταματήσει πλέον τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἐκ τῆς ἀκενώτου πηγῆς τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ τῆς ὁλότητος, θά ἐγκλεισθῇ εἰς τὸν αὐστηρῶς περιωρισμένον προσωπικὸν χώρον καὶ θά διαμορφώσῃ ἓνα ἄτεγκτον καὶ αὐτοματοποιημένον ὑποκειμενισμόν, συντριβόμενον ἀπαισίως εἰς τὸν ἀντικειμενισμόν τοῦ συνόλου τῶν ὕγιως ἐχόντων ἀτόμων. Ὁ φαῦλος κύκλος ὁ ὁποῖος ἦνοιξεν, οὐδέποτε θά κλείσῃ. Θά εἶναι ὁ αἰώνιος φυγὰς, ὁ ὁποῖος τὸ πολὺ πολὺ νὰ δυνηθῇ ἀπλῶς νὰ περιφέρεται, ὡς μονὰς μέσα εἰς τὴν ἀπρόσωπον μάζαν. Ἡ κατάστασις τοῦ πανικοῦ, ἡ ἀνθρωποφοβία, αἱ ἔμμονοι ἰδέαι, ἡ ἡττοπάθεια θά εἶναι μερικά ἀπὸ τὰ ἐπακόλουθα τῆς καλπαζούσης ἀποδιοργανώσεως.

Καὶ ἐρχόμεθα τώρα εἰς ἓνα ἐρώτημα. Ἐχει σχέσιν ἡ μόνωσις φυγῇ μετὰ τὸ αὐτοσυναίσθημα; Ἐχει σχέσιν μετὰ τὴν αὐτοτελείωσιν καὶ ὁλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητος; Πρὶν ἢ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰ ἐν λόγω ἐρωτήματα, κρίνομεν σκόπιμον νὰ προβῶμεν εἰς διαστολὴν δύο ἐν χρήσει ἐννοιῶν, ὡς ἀντιλαμβανεται ταύτας ὁ γράφων, τῆς ἐννοίας τοῦτέστιν τοῦ αἰσθήματος μειονεκτικότητος ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ συμπλέγματος μειονεκτικότητος ἀφ' ἑτέρου. Τὸ αἶσθημα κατωτερότητος ἢ μειονεκτικότητος, αἰσθάνεται καὶ ὁ πλέον πρωτοβουλιακὸς καὶ δυναμικὸς τύπος, εἰς τὰς ἀναποφεύκτους συγκρούσεις τοῦ θίου, ἀλλὰ θιοῖ τοῦτο ὡς μίαν παροδικὴν ψυχικὴν κατάστασιν, ὡς ἓνα ἐπιδερμικὸν ἀνασταλτικὸν νυγμὸν ὁ ὁποῖος ὅμως, διὰ τῆς συνεχείας ἢ ἀναθεωρήσεως τοῦ ἀγῶνος καθάιρεται, ἀλλοιούμενος εἰς παρωθητικὴν καὶ δημιουργικὴν δύναμιν.

Αὐτὸ τοῦτο ὅμως τὸ αἶσθημα τῆς κατωτερότητος μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ἀγῶνος καὶ συνεπῶς τὴν μὴ ὑπερνηκθῆσαν σύγκρουσιν, ἀγεί κατ' εὐθείαν εἰς τὴν μόνωσιν, ὡς εἰς ἄντρον ἀπομαχίας.

Τί δὲ εἶναι κατ' οὐσίαν μόνωσις; Εἶναι χρόνος, χρόνος μακρὸς, χρόνος χαλκεῖον τοῦ συμπλέγματος πλέον τῆς κατωτερότητος καὶ ἐντεῦθεν χαλκεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἀποσυνθέσεως. Εἶναι ὁ τραγικὸς ἐλεύθερος χρόνος, χρόνος ἀδιατάρακτου ἀτμοσφαιρᾶς πανικοῦ, χρόνος ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν ἀποψιν, ἀλλὰ δέσμιος εἰς τὸ ἔργον τῆς αὐτοκαταστροφῆς.

Ἐδῶ κάθε συναίσθησις ἐλλείψεως, κάθε ἰδέα, κάθε φόβος, κάθε ἀνάμνησις σταθερῶς καὶ πλειστάκις ἀναβιούμενα εἰς τὴν ἀνεσιν τῆς μονώσεως, καθίστανται ἔμμονα καὶ στερεῶς ἡρμο-

σμένα ἐν διαρκῇ ἐτοιμότητι, μετὰ μίαν ἀσυναγώνιστον ταχύτητα συνειρμικῆς ἀναπλάσεως, ἀπολύτου μεθοδικῆς συνεπειᾶς καὶ ἀποτελοῦν ὅτι ἀποκαλοῦμεν σύμπλεγμα.

Ἴδου λοιπὸν ἓνας ἄτεγκτος καὶ ἀδυσώπητος κόσμος, ἴδου ἓνα αὐτόματον τέρας γρανιτώδους ἀντοχῆς. Δύναται ποτὲ νὰ ἀφομοιώσῃ αὐτὸ τὸ συμπαγὲς τέρας, ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης; Οὐδέποτε. Μοιραία λοιπὸν, ἡ συνέπεια τῆς διασπάσεως τῆς προσωπικότητος καὶ προσωπικότης εἶναι πρὸ πάντων ἐνότης, ἀξιολογικῶς ἱεραρχημένη ἐνότης. Μετὰ διεσπασμένην δὲ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, δὲν δύναται οὐδὲ κἀν λόγος νὰ γίνῃ, περὶ ψυχικῆς ὑγείας. Ἡ μόνωσις λοιπὸν μετὰ τὸν ἀνετον χρόνον τῆς, εἶναι ἐν ταυτῷ χρόνῳ ἐπώσεως καὶ ἐκκολαπτήριον συμπλεγμάτων. Κατὰ ταῦτα πολεμοῦντες τὴν μόνωσιν προλαμβάνομεν καὶ προσπαθοῦντες νὰ διαλύσωμε τὰ συμπλέγματα θεραπεύομεν. Καὶ τὸ προλαμβάνειν εἶναι καὶ εὐκολώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον.

Τὸ αἶσθημα μειονεκτικότητος εὐκόλως κατανικάται, διότι εἶναι κάτι τὸ παροδικόν, εἶναι μία ἐπιφανειακὴ ἀσθένεια, ἓνας ἐπιδερμικὸς νυγμὸς, τὸ σύμπλεγμα ὅμως ὅχι, διότι εἶναι ἀλλοιώσις βάθους, εἶναι ἡ δυσεκρίζωτος, ἡ παγιωμένη, λερναία ὕδρα τοῦ ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ.

Εἰς τὸ τέλος μετὰ τὴν ἀνεξάντλητον ποικιλίαν τῶν μειωτικῶν συμπλεγμάτων τοῦ ἐκκολαπτηρίου τῆς μονώσεως, τί εἶδους αὐτοσυναίσθημα δύναται νὰ ὑπάρξῃ;

Ἡ συρρίκνωσις καὶ ἡ διάθρωσις τοῦ ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν συμπλεγμάτων κατωτερότητος ἢ ἡ παθολογικὴ ἐξοίδησις τοῦ ἀπὸ τὴν ἀντικρὺς ἀντίθετον καὶ κωμικοτραγικὴν ὁμάδα τοῦ συμπλέγματος ἀνωτερότητος, θά καταστήσουν αὐτὸν γελοῖον καὶ ἀχρηστον λείψανον.

Καὶ τότε ἀλλοιούμενον διότι τὸ ὕγιες αὐτοσυναίσθημα, ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ, τὸ ἀρραγὲς θεμέλιον καὶ τὴν στερεάν βάσιν τῆς δομῆς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα συνήθως εὐεπίφοροι εἰς ἐκτροπὴν ἀπὸ τὴν ὕγιαν μορφήν τοῦ αὐτοσυναίσθηματος, πρέπει νὰ προσέξωμεν εἰς τοῦτο. Εἶναι ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος, νὰ δέχεται τὴν πραγματικότητα ὅπως εἶναι καὶ τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ νὰ προσαρμόζεται πρὸς αὐτήν. Διότι ἀπλούστατα, ὅστις δὲν δέχεται τὴν πραγματικότητα εἶναι ἐξωπραγματικὸς καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι λίγο, ἐν πρώτοις εἶναι

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ

Ἡ ἐργασία αὐτή, εἶναι μία μικρά συμβολή εἰς ἓνα μεγάλο θέμα, διὰ τὸ ὁποῖον πολλὰ ἐγράφησαν. Προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ ἓνα κεφάλαιον τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν ἀγωγήν.

Ἡ θρησκευτικότης ὡς ἐμφυτος διάθεσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ συγκίνησις, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας καὶ τὰς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις, θ' ἀναφερθοῦν πρῶτον ἀπὸ καθαρῶς ψυχολογικὴν ἀποψιν. Ἡ προσευχή, ἡ παιδικὴ λατρεία, ὡς θεαμὸς λατρευτικῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος θ' ἀποτελέσουν τὸ δεῦτερον μέρος, ὡς ἐφαρμογὴ μετὰ τὴν θεωρητικὴν ἐξέτασιν.

Παράγοντες θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, ὅπως οἰκογένεια, σχολεῖον, ἐκκλησία, κράτος, εἶναι ἐκεῖνα οἱ ὁποῖοι ζητοῦν νὰ μορφώσουν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ νὰ στηρίξουν τὴν παιδικὴν ψυχὴν εἰς τὸ δρόμον τοῦ ἰδανικοῦ της.

Ἡ θρησκευτικότης εἶναι ἀνάγκη, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τὰ ἀρχικά θεμελιώδη συστατικά τῆς ψυχῆς. Εἶναι ἡ πνευματικὴ ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς δράσιν, ἐπικοινωνίαν καὶ ἀνακοίνωσιν.

Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἶναι πανανθρώπινον. Ὁ James λέγει ὅτι: «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὃν κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὸν καὶ μεταφυσικόν».

Ἡ ψυχολογία διδάσκει ὅτι εἶναι ἐμφυ-

ἐκτροπή, εἶναι ἐκθιασμός διὰ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ὁ καθεὶς ἱκανὸς ἢ μᾶλλον οὐδεὶς, ἐν πολλοῖς δὲ εἶναι καὶ ἀσέβεια. Βεβαίως, ἡ οἰαδήποτε πραγματικότης, δὲν εἶναι τελεία, προσαρμοζόμενοι ὁμῶς πρὸς ταύτην, συμφιλιοῦμενοι κατ' ἀρχὴν μετὰ τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινὴν ἀνθρωπίνην μοῖραν, δυνάμεθα νὰ τὴν μεταβάλλωμεν κατὰ τὰ μέτρα καὶ τοῦ πρέποντος καὶ τῶν δυνατοτήτων.

Τέλος ὅς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι διὰ τὰ ἀνακοπή ἢ ροπή τῆς μονώσεως, χρειάζεται νὰ καλλιεργηθῇ ἡ συντροφικότης καὶ ἡ ἀνακοινωνικὴ ἐφεσις τῶν προσωπικῶν ἀδιεξόδων.

Υπάρχουν ὁμῶς ἄνθρωποι ἀσφυκτικῶς ἐγκεκλεισμένοι εἰς τὸν προσωπικὸν χῶρον καὶ ἐν ὑγιεῖ ἀκόμη καταστάσει, ὅπως υπάρχουν καὶ ἄνθρωποι, ἀνάξιοι τῆς πλήρους ἀναθέσεως τῶν προσωπικῶν ἀπορρήτων. Καὶ ἀσφαλῶς ἂν δὲν ὑπῆρχον οἱ δεῦτεροι, δὲν θὰ ὑπῆρχον καὶ οἱ πρῶτοι.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, πρέπει ὅλοι νὰ κατανοήσωμεν ἐν βασικῆς διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπευθυνότητος, θέμα. Ὅτι δηλαδή ἕκαστος ἐξ ἡμῶν εἶναι, δι' ἓνα κύκλον ἄλλοτε ἄλλον, ὁ διαμορφωτὴς τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων τῆς κατ' ἀξίαν ἐκτιμήσεως ἑ-

νὸς συνανθρώπου κατὰ μέρος ἄλλοτε μικρὸν καὶ ἄλλοτε μεγάλον. Ἐάν δὲ λάθῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ λεγομένη κοινὴ γνώμη εἶναι ὁ γενικῶς ἰσχύων ἀξιολογικὸς γνώμων, τῆς κατ' ἀξίαν κλιμακώσεως τῶν ἀτόμων ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τότε ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ εὐθύνη εἶναι τόσο μεγάλη, ὅσον καὶ ἱερά.

Ὡς ἀναλογισθῶμεν τέλος, ὅτι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἀποτελεῖ τὸ πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης δι' ἓνα ἢ περισσοτέρους τῶν συνανθρώπων μας καὶ ὅτι ἡ θέσις τὴν ὁποίαν λαμβάνει, κατὰ τὴν ἀγωνιώδη καὶ ἱερὰν στιγμὴν τῆς ἐκμυστηρεύσεως, εἶναι ἡ πλέον ἀποφασιστικὴ, διὰ τὸ μέλλον ἑνὸς συνανθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ γενικώτερον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, Κ. Σπετσιέρη.
2. Ἡ ψυχικὴ ὑγιεινὴ εἰς τὸ σχολεῖον, Α. Παπακωνσταντίνου.
3. Τὰ αἰσθήματα μειονεκτικότητος, Ἀρ. Ἀσπιώτη.
4. Περιοδικὸν «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή».
5. Περιοδικὸν «Σχολεῖον καὶ Ζωή».

τος τάσις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλειον τὸν Θεόν καὶ ζητεῖ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

«Ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ διαβλέπει ἡ θρησκευομένη ἀνθρωπότης τὸν δρόμον πρὸς τὸ ὑψηλόν, εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀκούει καὶ ἀντηχεῖ ἡ ἐμφυτος φωνὴ τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διευθύνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τελειότητος, πρὸς ὑπερνίκησιν τοῦ συναίσθηματος τῆς μηδαμινότητος καὶ τῆς παροδικότητος τῆς ἐπιγείου ζωῆς» γράφει ὁ Ἀντλερ.

Ὁ Θεὸς ἀνωτέρα δυνάμεις, ἀμέτρητος καὶ ἀνιγματοειδής, προσελκύει ὁμῶς ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην, περιβάλλει ἀγάπη, προστατεύει καὶ παρηγορεῖ.

«Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τῆς ζωῆς, ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς» Ἰωάνν. η' 12.

Ὁ θρησκευτὴν ἀνθρώπος βαδίζων πάντα ὁρθῶς, ὑψώνει τὸ βλέμμα ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ στενὸν περιβάλλον καὶ παρατηρεῖ πρὸς τὰ ἄνω, καταπλημμυρίζεται ἀπὸ φῶς καὶ ἀντιλαμβάνεται μίαν δύναμιν, ἡ ὁποία τὸν ἀντιμετωπίζει, ἰσχυρὰ καὶ γεμάτη μυστήριον.

Τὰ πρῶτα συναίσθηματά τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἰδιότυπος κατάστασις, ὅπως τῶν πρωτογόνων, δηλαδὴ φόβος, ἀγωνία, ἐκπληξις, θαυμασμός, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν. Τὰ πάντα σχετίζονται πρὸς τὸ ἴδιον Ἐγὼ καὶ δημιουργεῖ μὲ τὴν φαντασίαν μορφάς, αἱ ὁποῖαι ἢ τὸ ἀπειλοῦν ἢ τὸ προστατεύουν.

Τὰ συναίσθηματά αὐτὰ βαθμυδῶν ἐξελλίσσονται εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ σεβασμὸν πρὸς αὐτόν, διχῶς ν' ἀναπτύσσεται ἀκόμη τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα δὲν σχηματίζει θρησκευτικὰς ἐννοίας, μεταβάλλει ὁμῶς κατὰ τὴν δικτὴν τοῦ ἀνάληφιν ἐτοίμους ἐννοίας τῶν ἐνηλίκων μὲ περισσώτεραν προσοχὴν εἰς τὰ ἐξωτερικά καὶ ὅχι οὐσιώδη γνωρίσματα.

Ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὸ σχολεῖον φέρει μαζί του μόνον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ θρησκευτικὴ του μάρφωσις ἀρχίζει ἐδῶ ἀλματωδῶς. Οἱ ἠθικοὶ κανόνες

ἐμφανίζονται ὡς θεῖαι ἐντολαὶ καὶ ἡ παραβίασις ἀποτελεῖ ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ὑποκοή ἀνταμιωδὴν.

Σπουδαῖον κίνητρον διὰ τὴν ἐγίσχυσιν τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος ἀποτελοῦν ἡ ἐλπίς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Αἱ ἐρωτήσεις του διὰ τὴν προέλευσιν ἡ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι περιόδικαι, ἀσύνδετοι καὶ τεμαχισμένοι. Αἰσθάνεται ἱκανοποιῆσθαι ἀπὸ ἀπαιτήσεις, αἱ ὁποῖαι δίδονται μὲ τόνον σοβαρόν.

Εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν, λόγῳ τοῦ διανοητικοῦ πραγματισμοῦ, αἱ θρησκευτικαὶ ἐννοιαί, γίνονται ὑλοποιημένοι παραστάσεις τῆς οἰκογενειακῆς κυρίως ζωῆς.

Φαίνεται ὅτι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν περιλαμβάνει, τὴν ἀναγνώρισιν ἀνωτέρας δυνάμεως τὴν ἐξάρτησιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιθυμίαν ἐπαφῆς μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν.

Τὸ παιδί διακρίνει τὴν ἐννοίαν τῆς προσωπικῆς τοῦ σχέσεως μὲ τὸν Θεόν· δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας, ἡ προσευχή. Προσευχὴ εἶναι ἡ ἰδιαιτέρη συνομιλία τὴν ὁποῖαν κάνει ὁ ἀνθρώπος μὲ τὸν Δημιουργόν.

Ὁ Καρρέλ διὰ τὴν προσευχὴν λέγει: Ὁ ἀνθρώπος βλέπει τὸν ἀληθινὸν ἑαυτόν του, ἀνακαλύπτει τὰ σφάλματά του, ἀλλὰ ταυτοχρόνως αισθάνεται γαλήνην καὶ μίαν ολοκληρώσιν τῶν νοητικῶν του λειτουργιῶν, μίαν ἀνῆλθιν τῆς προσωπικότητός του, ἡ ὁποία φθάνει πολλὰς φορὰς τὸν ἡρωισμόν.

Εἰς τὸ παιδί ἡ προσευχή μὲ τὸν χρόνον γίνεται τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον νικά τὸν μικρόψυχον ἐγωισμόν του, χαλιναγωγεῖ τὰς ὁρμάς, αἱ ὁποῖαι ἀντιδρῶν εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ τελειοποιῆσαι καὶ τὸ ἀφοσιώνει εἰς τὸν θεάρεστον σκοπόν.

Τὰ στάδια τῆς ἐξελιξεώς της εἶναι παράλληλα πρὸς ἐκεῖνα τοῦ θρησκευτικοῦ συναίσθηματος.

Μέχρι τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀρκεῖται εἰς μερικὰς κινήσεις, χωρὶς ν' ἀντιλαμβάνεται τὴν σημασίαν των. Ἀπὸ τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ ἔκτου ἔτους, τὸ φαινόμενον τῆς πίστεως ἐμφανίζεται καὶ μία αὐθόρμητος προσευχή ἀπὸ τὰ βάθη

της ψυχής ανέρχεται. Βεβαίως εδώ θα παίζη σοβαρόν ρόλον ή ευσέβεια και ή εκλεπτυσμένη θρησκευτική μύησις του από τους γονείς, ιδία δε από την μητέρα. Από του έβδομου μέχρι του δεκάτου έτους, ή προσευχή γίνεται πλέον συνήθεια σταθερά και συνοδεύεται από την έξομολόγησιν και θείαν κοινωνίαν.

Όταν υπάρχη υπόβαθρον καλλιεργημένης πνευματικής ζωής, τότε ή προσευχή αποκτά νόημα και αναπέμπεται από τά βάθη της ψυχής.

Τό σπουδαιότατον ζήτημα της «παιδικής λατρείας» αποτελεί τιμήμα αναπόσπαστον της θρησκευτικής αγωγής, διότι αι θρησκευτικαί γνώσεις και συνήθειαι μόνον, είναι δυνατόν ν' αποτελέσουν θρησκευτικήν μόρφωσιν.

Τό περιεχόμενον της Όρθοδόξου λατρείας κρύβει ύψηλās και άσυλλήπτους αληθείας διά τά παιδιά· υπάρχουν όμως και άφθονα στοιχεία λατρευτικά και αισθητικά, τά όποια όμιλούν θαυμασίως εις τās ψυχάς των.

Ψυχολογικώς ή επενέργεια αυτών των στοιχείων, των πλουσιών εις την όρθόδοξον λατρείαν, είναι ή μορφή, ή όποια δύναται νά βοηθήσῃ την συναισθηματικήν διεξόδον εις τά λατρευτικά αγαθά. Η μορφή δηλαδή, ή αρμόζουσα περισσότερον εις τό παιδί και όχι ή διά της νοητικής και ψυχικής ικανότητας, ή όποια προσιδιάζει εις τόν ενήλικον.

Δημιουργείται λοιπόν ή ανάγκη ύπαρξεως ειδικής ακολουθίας με ώρισμένας προϋποθέσεις και ώρισμένα μέσα. Ός κυριώτερα έπεσήμανον κατά καιρούς Έλληνες και ξένοι παιδαγωγοί, τόν χρόνον της περιωρισμένης διάρκειας, την έκλεκτήν εκκλησιαστικήν μουσικήν, την έμπρακτον συμμετοχήν των παιδιών, την χρήσιν ειδικού έγκολπίου θείας λειτουργίας. Όμοφωνος είναι ή γνώμη διά τό έτος πρώτης φοιτήσεως, τό όποιον πρέπει νά είναι τό δέκατον και διά την εκφώνησιν ειδικού παιδικού κηρύγματος.

Προηγουμένως επιβάλλεται ανάλογος παρασκευή των μαθητών εις τό έννοιολογικόν περιεχόμενον της θείας λειτουργίας και την ενεργόν συμμετοχήν αυτών

εις την τέλεσιν της λατρείας. Ό διδάσκαλος μετά του ιερέως πρέπει νά όρίζει την έναρξιν και λήξιν της παιδικής λειτουργίας. Τέλος νά γίνεται ανάγνωσις ειδικής Ευαγγελικής και αποστολικής περικοπής, νά επιβάλλεται τάξις και εύλάβεια, ή δε συμμετοχή εις τό μυστήριον της θείας εύχαριστίας νά γίνεται μετά θερμής.

Η έσωτερική επιθυμία προσωπικής επικοινωνίας του παιδιού με τόν Θεόν ή όποία εκδηλώνεται ως προσευχή, ή παιδική λατρεία και ή όρθή διδασκαλία του θρησκευτικού μαθήματος αποτελούν αναπόσπαστα και αλληλοσυμπληρούμενα στοιχεία εις την θρησκευτικήν αγωγήν.

Η θρησκεία τροφοδοτεί τās πηγάς του πολιτισμού, επιδρά ήθικώς μορφωτικώς εις την διάνοιαν, βούλησιν και καρδίαν. Ρυθμίζει την άτομικήν και έναρμονίζει την οικογενειακήν και κοινωνικήν ζωήν. Προικίζει τόν μαθητήν με άπαραίτητα έφόδια διά την ανάπτυξιν πίστεως, έλπίδος, αγάπης ευσεβείας και άφοσίωσεως εις την εκκλησίαν του Χριστού.

Τά θρησκευτικά φέρουν έγγύς τόν άνθρωπο με τόν Θεόν, ρυθμίζουν τās σχέσεις του προς αυτόν, αποκαλύπτουν τό μεγαλείον και την σοφίαν του Δημιουργού, τόν κάνουν νά αισθάνεται την μικρότητά του έμπρός εις τό άπειρον. Τά ύψηλά διδάγματα τόν ήθικοποιούν, τόν θερμαίνουν και τόν οδηγούν εις έργα ύψηλά και θεία. «Ό παιδαιγωγούμενος μακράν του Χριστού ούδέποτε θά συλλάβῃ τι τό ύψηλότερον και ύπέρτερον» λέγει ο Γκαίτε.

Η παιδαγωγική σχολή του Herbart θεωρεί τά θρησκευτικά ως τό κατ' έξοχήν φρονηματιστικόν μάθημα και τό τοποθετεί εις τό κέντρον δλης της διδακτικής και παιδαγωγικής εργασίας. Ούδέν άλλο μάθημα περιέχει τόσα δραστηκά στοιχεία προς αγωγήν.

Συμπληρώνει τ' άλλα μαθήματα και δίδει ένότητα και έσωτερική συνοχήν εις δλην την διδακτικήν εργασία.

Κέντρον εις τά θρησκευτικά θά πρέπει νά είναι ή μορφή του Χριστού και ή διδασκαλία του. Αυτήν θά ζήσουν τά παιδιά.

Θά πρέπει νά γνωρίσουν θρησκευτικές φυσιογνωμίας καί σπουδαία μνημεία τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καί τέχνης, μίαν σπουδαιότατην ἐκδήλωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας δηλαδή.

Ἡ θρησκευτική διδασκαλία πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἀπό τήν μικράν ἡλικίαν, διότι θεραπεύει φυσικήν ἀνάγκην καί ὁρμήν τοῦ παιδιοῦ. Εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον ἐπιβάλλεται διὰ πολλοὺς λόγους καί ἀτομικῆς καί κοινωνικοκρατικῆς παιδαγωγικῆς νά ἀρχίζῃ μάλιστα ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς φοιτήσεως. Οἱ μαθηταὶ ἔχουν, πρὶν ἔλθουν εἰς τὸ σχολεῖον πνευματικὰς ἐποπτείας ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν διὰ θρησκευτικὰ μαθήματα, χωρὶς νά εἶναι ξεκαθαρισμένοι. Ἐπίσης τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ, τὸ ὁποῖον διακρίνει τὴν σχολικὴν ἡλικίαν βοηθεῖ τὴν διδασκαλίαν.

Τὰ στάδια ψυχολογικῆς ἐξελιξεως τοῦ παιδιοῦ ὑπαγορεύουν τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν κατὰ ἡλικίας: Μέχρι τοῦ τρίτου ἔτους θά εἶναι αἰσθητηριακῆς μορφῆς. Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἕως τοῦ ἑβδόμου ἔτους, θά πρέπει ἡ προσφορά τῶν θρησκευτικῶν γνώσεων νά γίνεται μὲ ἐποπτείαν καί μὲ κινήτοποίησιν τῆς ἐσωτερικῆς θρησκευτικῆς διαθέσεως, παρὰ μὲ λογικὰς ἐννοίας καί προφορικὸν λόγον. Θά γίνεται δηλαδή μίαν διεύρυνσιν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καί αἰσθητικότητος. Κατόπιν, ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἕως τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους, θά διεξάγεται μὲ εἰκόνας καί διηγήσεις πρὸς πλουτισμὸν τῆς σκέψεως διὰ τῆς φαντασίας καί διαμόρφωσιν ἰσχυροῦ συναισθήματος θρησκευτικότητος. Τέλος κατὰ τὸ ἑνδέκατον καί δωδέκαντον ἔτος γίνεται μίαν συστηματοποίησιν. Κωδικοποιεῖται τρόπον τινα ἡ μέχρι τοῦδε πρόγνωσις, διαλόγησις καί

φαντασία καί ἡ διδασκαλία γίνεται κυρίως ἐννοιολογικὴ χωρὶς νά παύσῃ καί ἡ ἐποπτεία.

Ὁ Σ. Καλλιάρης λέγει: «Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως θά πρέπει νά καθάρῃ, νά κατατάξῃ ὀρθῶς καί νά εὐρύνη τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις καί γνώσεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσῃ τὸ παιδί πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, ὥστε νά ἔχῃ πλήρη καί σαφὴ εἰκόνα τῶν κυριωτέρων καί ἀπλουστεύων διδαγμάτων τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ Ν.: Γενικὴ Διδακτικὴ.
2. ΕΞΑΡΧΟΥ Β.: Ἡ θεωρία τῆς λατρείας καί ἡ συμβολὴ αὐτῆς εἰς τὴν χρ. ἀγωγήν.
3. ΚΑΛΛΙΑΡΗΣ Σ.: Ψυχολογία δάθους.
4. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑ Ι.: Ὁ Μεγάλος Παιδαγωγός.
5. ΚΩΤΙΤΣΑ Ι.: Εἰδικὴ Διδακτικὴ.
6. ΜΩΡΑΪΤΟΥ Δ.: Θρησκευτικὴ καί ἠθικὴ ἀγωγή.
7. ΝΑΚΟΥ Π.: Παιδαγωγικὴ τοῦ Εὐαγγελίου.
8. ΠΑΠΑΓΕΡΑΚΗ Ι.: Αἰσθητικὴ ἀγωγή ὡς πρόβλημα μορφώσεως.
9. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ Τ.: Εἰδικὴ Διδακτικὴ.
10. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Θ.: Ἡ ἐξέλιξις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου.
11. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΥ Χ.: Σύγχρονος Παιδαγωγικὴ.
12. ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ Κ.: Κατηχητικὴ.
13. ΦΡΑΓΚΟΥ Κ.: Παιδικὴ λατρεία.
14. ΑΓΩΓΗ: Περιοδικόν, ἔτος 1956, τεύχη 1-2.

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ ΕΝ ΤΗ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Διδ. του Δημ. Σχολ. Γραμματικῆς Ἀττικῆς

Ἡ λακωνικὴ εἶναι στενὴ κοιλάδα με-
ταξὺ Ταυγέτου καὶ Πάρνωνος εἰς τὸ
νότιον ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Πελοπον-
νήσου, ἡ ὁποία διαρρέεται ἀπὸ τὸν Εὐ-
ρώταν ποταμὸν.

Ἡ κοιλάς αὕτη ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότη-
τα ἄρκετὰ εὐφορος καὶ ἐκαλλιεργεῖτο
διὰ σιτηρῶν. Εἰς τὰ ὄρεινά ἐφύετο ἡ ἐ-
λαία, εἰς τοὺς λόφους ἡ ἀμπελος καὶ
εἰς τὰ ὄρη ἦτο ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνο-
τροφία. Εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τοῦ
Εὐρώτα ἐγκατεστάθησαν τὸν 7ον π.Χ.
αἰῶνα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ Σπαρτιάται,
οἱ ὅποιοι ἐδημιούργησαν ἰσχυρότατον
κράτος μετὰ σιδηρᾶν πειθαρχίαν καὶ ἀπό-
λυτον ὑποταγὴν εἰς τοὺς Νόμους τῆς
πολιτείας. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μικρὴ αὐ-
τὴ πόλις τῆς Σπάρτης ἠπλώθη εἰς τὴν
Μεσσηνίαν καὶ σχεδὸν ἐκυριάρχησεν
τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπέβη τὸ δεύτε-
ρον κράτος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸ κρά-
τος τῶν Ἀθηνῶν. Κατωτέρω ἐν γενι-
καῖς γραμμαῖς θὰ περιγράψωμεν τὸν θί-
ον καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν Σπαρτιατῶν.

Οἱ Σπαρτιάται λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ
ἐδάφους, μὴ παρουσιάζοντος εὐλίμενα
παράλια, δὲν ἀνέπτυξαν τὴν ναυτιλίαν
καὶ τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ περιωρίσθησαν
εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Οἱ Σπαρ-
τιάται ἀνῆκον εἰς τὴν Δωρικὴν Ἑλλη-
νικὴν φυλὴν. Οἱ Ἀπόγονοι τοῦ Ἡρα-
κλέους ἐλέγοντο Ἡρακλεῖδαι καὶ ἔζων
εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Εὐρύσθεας, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἄρ-
γους, ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Πελο-
πόννησον καὶ ἐκεῖνοι κατέφυγον εἰς τὴν
Θεσσαλίαν. Ἐκεῖ ἐπολλαπλασιάσθησαν
καὶ ἠνώθησαν μετὰ τοὺς Δωριεῖς. Μετὰ
πολλὰ ἔτη οἱ Ἡρακλεῖδαι καὶ οἱ Δω-
ριεῖς, ἡνωμένοι κατῆλθον εἰς τὴν χῶ-
ραν, τὴν εὐρισκομένην πρὸς δυσμὰς τῆς
Γκιώνας, ἡ ὁποία ἐξ αὐτῶν ἔλαβεν τὸ
ὄνομα Δωρίδα. Ἐπειδὴ ἤθελον νὰ ἐ-
πανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των, ἦλθον
εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου,
ἐναυπήγησαν πλοῖα εἰς ἓν μικρὸν λιμέ-
να, τὴν Ναύπακτον, ἐπέρασαν εἰς τὴν

Πελοπόννησον καὶ κατέλαβον τὴν Λα-
κωνικὴν. Ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων ἀντε-
στάθησαν τοὺς ἔκαναν δούλους καὶ ὠ-
νομάσθησαν οὗτοι ἐλωτες. Ὅσοι κά-
τοικοι ὑπετάχθησαν ἐκουσίως εἰς τοὺς
Δωριεῖς, οἱ Δωριεῖς τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ
καλλιεργοῦν τὰ κτήματα περὶ τῆς
Σπάρτης καὶ ὠνομάσθησαν περίοικοι
οἱ δὲ Δωριεῖς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν
πόλιν τῆς Σπάρτης. Ἡ Σπάρτη ὀφείλει
τὰς θάσεις τοῦ μεγαλείου τῆς εἰς τοὺς
Νόμους τοῦ Λυκούργου. Οἱ Σπαρτιά-
ται ὀλιγώτεροι τῶν περιόικων καὶ τῶν
ἐλωτῶν, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ εὐρί-
σκωνται πάντοτε ὑπὸ τὰ ὄπλα, νὰ ἐκ-
παιδεύωνται στρατιωτικῶς ἵνα διὰ τῆς
πολεμικῆς τῶν ἐπαγρυπνήσεως κρατοῦν
ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των τοὺς κατὰ πολ-
ὺν περισσοτέρους κατοίκους τῆς Λακω-
νικῆς. Ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ Στρα-
τιωτικὴ πειθαρχία, ἡ πολεμικὴ ἐξάσκη-
σις, ἡ λιτότης, ἡ σκληραγωγία καὶ τὸ
φιλοπόλεμον τοῦ Σπαρτιάτου. Εἰς τὴν
Σπάρτην λοιπὸν ἔχομεν στρατιωτικὸν
ἰδεῶδες καὶ τὴν αὐστηρὰν πειθαρχίαν.

Ἡ ἀγωγή τοῦ Σπαρτιάτου ἤρχιζεν ἀπὸ
τῆς θρεφικῆς ἡλικίας. Τὸ θρέφος ἐξη-
τάζετο ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων τῆς φυ-
λῆς, ἐάν ἦτο ὑγιὲς καὶ ρωμαλέον. Τὸ
ἀνάτηρον καὶ τὸ ἀσθενικὸν ἐρρίπτετο
εἰς τοὺς λεγομένους Ἀποθέτας, ἐν θά-
ραθρον εἰς τὸν Ταυγέτον. Μέχρι τοῦ ἐ-
βδόμου ἔτους ἡ ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ
ἐγένετο ὑπὸ τῶν γονέων, οἱ ὅποιοι ἦ-
σαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθοῦν κανό-
νας τινὰς πειθαρχίας καὶ σκληραγωγί-
ας. Ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου ἔτους ἤρχιζεν
μακρὰ δημοσία ἀνατροφή τῶν παιδιῶν,
ἡ ὁποία ἐγένετο σκληροτέρα καὶ τρα-
χυτέρα μετὰ τὴν ἀδελφὴν τῆς ἡλικίας. Ἡ
ἀνατροφή τῶν παιδιῶν εἶχε σκοπὸν νὰ
δημιουργήσῃ ἄνδρας σκληροτράχηλους,
νὰ ὑπομένουν τοὺς μύριους κινδύνους
τοῦ πολέμου, νὰ ἀντέχουν εἰς τὰς πλέ-
ον δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας καὶ νὰ
κρατοῦν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας
ἀνθρώπους ἐτοιμοὺς νὰ ἐπαναστατή-

δουν.

Ὁ νέος τῆς Σπάρτης ἐγνώριζεν νὰ ρίπτῃ τὸ ἀκόντιον, νὰ πηδᾷ, νὰ τρέχῃ, νὰ μεταχειρίζεται τὸ ὄπλον μὲ δύναμιν καὶ χάριν. Ἐγνώριζεν ὀλίγην γραφήν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου. Τὸν χειμῶνα ἐνεδύετο ἐλαφρά καὶ ὥς κλίνην εἶχεν τὰ καλάμια τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ. Τὸ σῶμα του, διὰ τῆς γυμναστικῆς, εἶχε σκληραγωγηθῇ καὶ ἀντεχεῖ εἰς τὸ κρύο, τὸ ψῦχος καὶ εἰς τὰς κακουχίας, ἐδέχετο πληγὰς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐξήσκειτο εἰς τὴν ὑπομονήν. Περιεπάτει ἀσκεπὴς μὲ κομμένην τὴν κόμην καὶ ἀνυπόδητος. Τὸ ἐπὶ τοῦ θωμοῦ τῆς Ὀρθείας Ἀρτέμιδος ἀνηλεὲς μαστίγωμα μέχρι θανάτου πολλάκις ἐγίνετο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ οἱ νέοι συνηγωνίζοντο μεταξὺ τῶν ποίος θὰ ἀνθέξῃ περισσότερον χρόνον, ὃ δὲ περισσότερον ὑπομείνας ἔστεφανοῦτο. Οὕτως ἀπέβαινον οὗτοι λιτοί, καρτερικοὶ καὶ ἄτρομοι. Ἐπετρέπετο νὰ κλέπτουν καρπούς, ὃ δὲ συλληφθεὶς ἐτιμωρεῖτο, οὐχὶ διὰ τὴν πράξιν ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδεξιότητά. Εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 20 ἐτῶν οἱ Σπαρτιάται εἰσέρχοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν νέων πολεμιστῶν καὶ ἦσαν πλέον ἄνδρες. Μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τρώγουν εἰς τὰ κοινὰ συσσίτια τὸν μέλανα ζωμὸν καὶ νὰ ζοῦν μαζί. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ζωῆς ἔπαυε εἰς τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ὁ Σπαρτιάτης συμμετεῖχεν εἰς τὴν γερουσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ συμμετοχὴ ἐθεωρεῖτο μεγίστη τιμὴ.

Ἐκ τῶν καλῶν τεχνῶν, αἱ μόναι περὶ τὰς ὁποίας ἐγυμνάζετο ὁ Σπαρτιάτης ἦσαν ὁ χορὸς, τὸ ἄσμα, ὁ αὐλὸς καὶ ἡ κιθάρα. Ὁ χορὸς εἶχε σκοπὸν νὰ ὑποθρέψῃ τὴν κοινὴν φιλοτιμίαν μάλιστα τὴν τῶν νέων, διότι τρεῖς ἦσαν οἱ χοροὶ, ἀνάλογοι τῶν τριῶν ἡλικιῶν, ὁ μὲν τῶν νεωτέρων ἀρχόμενος ἔψαλλεν «Ἄμμες ποτ' ἤμες ἄλκιμοι νεανία» δηλ. «Ἡμεῖς ἡμεῖθα μίαν φορὰν ἄνδρεῖοι νεανία». Οἱ ἄνδρες ἀποκρινόμενοι ἔλεγον. «Ἄμμες δὲ γ' εἰμὲς αἱ δὲ λῆς, πείραν λάθε» δηλ. «Ἡμεῖς ὅμως εἰμεθα τώρα. Ἐάν δὲ θέλῃς, δοκίμασον». Καὶ οἱ παῖδες ἔψαλλον «Ἄμμες δὲ γ' ἔσόμεθα πολλῶν κάρρονες» δηλ. «Ἡμεῖς δὲ θὰ γίνωμεν πολὺ καλύτεροι».

Οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται, ἦσαν πολὺ εὐγενεῖς καὶ ἐδειχναν ἀπέραντον σεβασμὸν πρὸς πάντας. Ὅταν ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ, προσήλθεν γέροντες καὶ ἀνεζήτην κάθισμα. Διήλθεν ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀλλ' οὐδεὶς ἐπροθυμοποιήθη

νὰ δώσῃ κάθισμα εἰς τὸν γέροντα. Ὅταν, ὅμως, διήλθεν ἔμπροσθεν τῶν Σπαρτιατῶν, ὅλοι προσέφεραν τὸ κάθισμα εἰς τὸν γέροντα. Τότε ὁ γέροντες εἶπε: «Πάντες γινώσκουσιν τὸ καλόν, ἀλλὰ μόνον οἱ Σπαρτιάται τὸ πράττουν». Ἡ Σπάρτη ὑπῆρξεν διαρκὲς στρατόπεδον καὶ πόλις γενεῶν ἡρώων συνεπῶς ἦτο ἀνοχύρωτος, διότι τείχη καὶ φρούρια ἦσαν τὰ χαλύβδινα στήθη τῶν γενναίων τέκνων της. Τὰ πολεμικὰ ἄσματα καὶ οἱ πυρρίχιοι χοροὶ ἐνεθουσίαζον τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ Νόμοι τοῦ Λυκούργου προέβλεπον καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν. Τὰ κορίτσια τῆς Σπάρτης ἐγυμνάζοντο πρὸ παντός εἰς τὸν δρόμον, διότι ἐγνώριζον εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτι ἀπὸ ἀσθενικῆν γυναῖκα δὲν γεννιῶνται ὑγιᾶ καὶ δυνατὰ παιδιά.

Ἐκάστη Σπαρτιάτις ἦτο στιβαρωτὰ ἀθλήτρια διέφερεν ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι διεκρίνοντο διὰ τὴν τρυφερότητα, φιλαρέσκειαν καὶ μαλθακότητά των. Ἡ Σπαρτιάτις δίδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸ τέκνον της, ποῦ ἀνεχώρει διὰ τὸν πόλεμον, ἔλεγεν «Ἡ τάν ἢ ἐπὶ τὰς» δηλ. ἢ νὰ ἐπαναφέρῃς τὴν ἀσπίδα νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος, ἢ νὰ σὲ ἐπαναφέρουν ἐπ' αὐτῆς πεσόντα ἡρωϊκῶς διὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ Πausanias προδῶσας τὴν πατρίδα του, ἵνα μὴ συλληφθῇ κατέφυγεν εἰς τὸν ναόν. Πρώτη ἢ μήτηρ του ἔκλεισε διὰ λίθων τὴν θύραν ἵνα ἀποθάνῃ ὁ υἱὸς της ἐκ τῆς στερήσεως· ἐτιμωρήθη οὕτως μὲ τὸν φρικτότερον θάνατον διὰ τὸ μέγα ἔγκλημα τῆς προδοσίας.

Ὁ τρέσας δηλ. ὁ δειλιάσας εἰς τὴν μάχην περιεφρονεῖτο ὑπὸ πάντων. Ὁ Ἀριστόδημος ἦτο εἰς τῶν τριακοσίων Σπαρτιατῶν, οἵτινες μὲ τὸν Λεωνίδα, ἀντιπαρετάχθησαν εἰς τὰς Θερμοπύλας πρὸς τοὺς Πέρσας. Μόνος δὲ αὐτὸς δὲν ἀπέθανεν μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ διεσώθη ἀγενῶς εἰς Σπάρτην. Οὐδεὶς ἐδίδεν εἰς αὐτὸν φωτιά καὶ οὐδεὶς συνωμίλει μετ' αὐτοῦ. Ὅλοι ἔλεγον «ὁ τρέσας Ἀριστόδημος». Τοῦ δειλοῦ καὶ τοῦ ἀνάνδρου τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη. Ἐάν ἦτο ἄγαμος, δὲν εὕρισκε σύζυγον, ἐάν εἶχε κόρας, δὲν εὕρισκε γαμβρόν. Οἱ νέοι δὲν ἐδειχναν κανένα σεβασμὸν καὶ κανεὶς ἠδύνατο νὰ ραπίσῃ αὐτόν.

Ἡ Σπαρτιάτις μήτηρ παρετήρει τίνι τρόπῳ ἐπληγώθη ὁ υἱὸς της. Ἐάν ἐπληγώθη ἔμπροσθεν τοῦ στήθους ἦτο ὑπερήφανος διότι ὁ υἱὸς της ἐπροχώρει πρὸς τὴν μάχην, ἐντροπὴν, δέ, ὅταν φεύγων ἐπληγώμετο ἐκ τῶν ὀπισθεν.

«Προαιρείσθαι ἐκεῖ θάνατον ἀντὶ τοῦ οὕτως ἀτίμου τε καὶ ἐπονειδίστου θίου» ἀνακράζει ὁ Ξενοφῶν.

Τὸ Σπαρτιατικὸν ἰδεῶδες ἦτο ἡ Πατρίς καὶ ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς λατρείας ἐπήγαγεν ἡ θυσία διὰ τὴν πατρίδα. Οἱ Σπαρτιάται εἶχον τυφλὴν ὑπακοὴν καὶ πειθαρχίαν εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ κελεύσματα τῆς πολιτείας. Τεκμήριον εἶναι καὶ τὸ γραφὲν εἰς τὸ ἥρῳον τῶν πεσόντων τριακοσίων Σπαρτιατῶν καὶ τοῦ Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις «ὦ ξεῖν, ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν ὀλιγόλογοι. Διετύπωνον δὲ τὰ νοήματα των δι' ὀλίγων λέξεων. Ἡ θραχυλογία λέγεται καὶ σήμερον Λακωνισμός. Ὁ Λύσανδρος ὅταν ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, εἰς τὴν ἀναφορὰν περιελάμβανε δύο μόνον λέξεις «ἡ πόλις ἑάλω». Μὲ τὰς δύο λέξεις ἀνεφέρετο εἰς τοσοῦτον ὕψιστον γεγονός. Ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας ἡρέμως καὶ σεμνῶς μὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἀπήντησεν μὲ τὸ «μολὼν λαβέ» εἰς τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα.

Ὁ Λακωνισμὸς εἶναι γνώρισμα τῶν ἀξίων καὶ γενναίων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι δι' ἔργων καὶ οὐχὶ διὰ λόγων ἀναδεικνύονται τοιοῦτοι. Ἡ μάχη ἦτο διὰ τοὺς Σπαρτιάτας πανήγυρις καὶ ὁ πόλεμος παιγνίδι. Ὁ ἱστορικὸς τῶν Μηδικῶν πολέμων Ἡρόδοτος γράφει: «Ὅταν οἱ ἐν Θερμοπύλαις Ἕλληνες ἤκουσαν, ὅτι οἱ Πέρσαι ἐπλησίασαν εἰς τὸ στενόν, ἐφοβήθησαν καὶ ἐσκέφθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἤθελον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ φυλάξουν τὸν ἰσθμόν. Ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἕνα κατάσκοπον Ἰππέα διὰ νὰ ἰδῇ πόσοι ἦσαν καὶ τί ἔκαμνον. Ὅταν ὁ Ἰππεὺς ἐπλησίασεν εἰς τὸ στρατόπεδον δὲν εἶδεν ἀκριβῶς ὅλους, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διακρίνῃ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἦσαν τεταγμένοι ἔσωθεν τοῦ τείχους τὸ ὁποῖον εἶχον ἀνεγείρει καὶ ἐφύλαττον. Εἶδε μόνον τοὺς ἔξω, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ στενοῦ. Ἐτυχεν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν νὰ φυλάττουν ἔξω οἱ Λακεδαιμόνιοι, εἶδε λοιπὸν ἄλλους ἐξ αὐτῶν νὰ γυμνάζωνται καὶ ἄλλους νὰ κτενίζουν τὴν κόμην. Ὅταν ὁ Βασιλεὺς Ξέρξης ἤκουσεν ταῦτα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τί ἀκριβῶς συνέβαινε, ὅτι δηλ. αὐτοὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν, ἀφοῦ πράξουν τὸ πᾶν διὰ νὰ νικήσουν, ἀλλὰ ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα γελοῖον. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸν

Δημάρaton τοῦ Ἀρίστωνος, εὐρισκόμενον εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τὸν ἐρώτησεν τί ἐσήμαινον ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔκαμνον οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ὁ Δημάρatos εἶπεν: «οἱ ἄνθρωποι ἤλθον νὰ μᾶς ἐμποδίσουν τὴν διόδον τοῦ στενοῦ καὶ τοῦτο ἐτοιμάζονται νὰ πράξουν. Διότι ὑπάρχει ἡ συνήθεια νὰ κοσμοῦν τὰς κεφαλὰς, ὅταν πρόκειται νὰ κινδυνεύσουν διὰ τὴν ζωὴν. Μάθε ὅτι, ἂν νικήσῃς αὐτοὺς καὶ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔμειναν εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος, τὸ ὁποῖον θὰ τολμήσῃ νὰ σηκώσῃ χεῖρα ἐναντίον σου. Διότι τώρα θαδίζεις κατὰ τῶν πολιτῶν τοῦ λαμπροτέρου Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐναντίον ἀνδρῶν γενναιοτάτων». Καὶ οἱ Πέρσαι ἔφυγον ὀπίσω μὴ δυνηθέντες νὰ καταλάβουν κανὲν μέρος τοῦ στενοῦ ὁρμῶντες εἴτε κατὰ τάγματα εἴτε μὲ ὅλας τῶν τὰς δυνάμεις.

Ὁ θίος τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ὑπῆρξεν λιτὸς καὶ σκληρὸς καὶ ἡ ἀρχαία Σπάρτη ἀπετέλει στρατόπεδον τὸ ὁποῖον σκοπὸν εἶχε νὰ σκληραγωγῇ καὶ νὰ κάμῃ ἀτσάλενια τὰ σώματα τῶν νέων. Περιωρίζετο εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ σώματος καὶ ἀγνοοῦσε τελείως τὸ πνεῦμα. Οὐδὲν πνευματικὸν ἔργον ἀνεπτύχθη ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ. Μόνον μιὰ πολιτεία μὲ ἀριστα σκληραγωγημένον πειθαρχημένον καὶ χαλύβδινον πεζικὸν στρατόν. Σήμερον ἡρεμα κυλᾷ τὰ νερά του ὁ Εὐρώτας ποταμὸς ἀνάμεσα σὲ πλατάνια καὶ ἴσως θυμᾶται, πρὸ ἐκατοντάδων ἐτῶν, εἰς τὰς ὄχθας του νὰ γυμνάζωνται οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται, νὰ κόβουν καλάμια καὶ νὰ κοιμοῦνται ἐπάνω εἰς αὐτά, νὰ κολυμβοῦν εἰς τὰ κρύα νερά του καὶ νὰ ἀντηχοῦν αἱ ἀσπίδες καὶ τὰ δόρατα τῶν γενναίων Σπαρτιατῶν.

Μαζὶ μὲ τὴν πτῶσιν τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας συναπέθανεν καὶ τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα αὐτῆς καὶ ἀραγε ἀξίζει νὰ ἐπαναλάβῃ κανεὶς τὰ λόγια τοῦ ποιητοῦ. «Ποῦ εἶναι τοῦ Λυκούργου ἡ πατρίς, ἡ γῆ τῶν ἀθανάτων, ἡ γῆ μεγάλων πράξεων, μεγάλων ὀνομάτων;»

Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἡ Ἀρχαία Σπάρτη θεβαίως οὐδὲν πνευματικὸν ἔργον κατέλειπεν, ὑπῆρξεν ὁμῶς ἡ πολιτεία, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ αἶσθημα τῆς πειθαρχίας τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς Νόμους, ἡ εὐγένεια καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν νέων πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους, ἡ σκληραγωγία καὶ ἡ σωματικὴ ἐξάσκησις εἶχον λάβει τὴν ἰδανικὴν μορφήν. Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ὅπου ἐξέλειπεν κάθε αἶσθημα ἐντροπῆς καὶ σεβασμοῦ, ἀξίζει νὰ μελετήσωμεν τὴν ζωὴν τῶν Ἀρχαίων.

ΤΣΟΤΥΛΙ

ΤΟ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

Υπό Χρ. Καπάνταη

Μία περίληψις Ἑστία τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Ἐθνεγερέσεως ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἡ ὁποία ἐξελίχθη εἰς ἓνα ὑπέροχον Ναὸν τῆς Πνευματικῆς καὶ τῆς Ψυχασωματικῆς ἀλκῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων μετὰ πανελλήνιον ἀκτινοβολίαν.

Ἡ κυριαρχοῦσα μορφή ἐνὸς σέπτου ἱεράρχου, τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Χρυσόστομου Ζαφειροπούλου, ποῦ μετὰ τὴν φωτεινὴν τοῦ σκέψιν, τὴν καταπλήσουσάν αὐτὰ πάρρησιν τοῦ καὶ τὴν ἀλύγιστον παιδαγωγικὴν τοῦ θέλησιν, δαμάζει καὶ τοὺς πλέον ἀνυποτάκτους μαθητάς καὶ ἀνυψώνει τὸ οἰκοτροφεῖον εἰς κυψέλην τῶν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων ἰδανικῶν.

Τοῦ κ. Χαράλαμπους Καμπάνταη, ἐπιτίμου ἐπόπτου Σωμ. Ἀγωγῆς.

Μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, ἀπὸ πολλὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, τὴν Λάρισαν, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσ. νίκην, τὴν Ἀλέξανδρουπο-

λιν κλπ., ξεκινοῦν πολλοὶ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι συνοδεύουν τὰ τέκνα των εἰς τὸ Τσοτύλι, πρὸς ἐγγραφήν εἰς τὸ Γυμνάσιον καὶ τὸ Οἰκοτροφεῖον. Συνωμίλησα μετὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ διεπίστωσα ὅτι ἦσαν κατενθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν θαυματουργὸν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἔσκησε τὸ Οἰκοτροφεῖον καὶ τὸ Σχολεῖον εἰς τὴν καθόλου ψυχασωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν των. Ὅχι ὀλίγοι μοῦ ὠμίλησαν περὶ πραγματικῆς μεταμορφώσεως, ἡ ὁποία συνετελέσθη εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῶν παιδιῶν των καὶ διεδήλωσαν τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τοὺς πρωτεργάτας τοῦ παιδαγωγικοῦ αὐτοῦ θαύματος.

Οἱ μαθηταί, ἐξ ἄλλου, τῶν ἀνωτέρων τάξεων, μετὰ τοὺς ὁποίους συνεταξίδευσαν, ἐξέφραζον τὴν ἀπόλυτον ἱκανοποίησιν των ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Οἰκοτροφείου, τὴν ὀργανωμένην εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ἐπαγωγῆς ὡς αὐτενεργοῦ πειθαρχίας. Τὸ πρῶτον ἐγερτήριο ἢ προσευχή, ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις καὶ ἀκρίβεια εἰς ὅλας τὰς ὁμαδικὰς καὶ ἀτομικὰς ἐκδηλώσεις, ἡ πολὺν μελέτη, ἡ ὁποία τελεῖται κάτω ἀπὸ μιᾶν καταναγκαστικὴν ἀτμόσφαιραν εὐγενοῦς ἀμύλλης καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀγρυπνον ἐποπτεῖαν καὶ καθοδήγησιν τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου, οἱ ὁποῖοι καὶ συμπεριρίζονται τὴν ζωὴν τοῦ Οἰκοτροφείου πρὸς τούτας ἡ παρεχόμενῃ ἀφθονῶς καὶ τονωτικῇ τροφῇ, ὁ τακτικὸς ἐκκλησιασμός, αἱ ὁμαδικαὶ ψυχαγωγίαι, ὁ κλασσικὸς ἀθλητισμὸς καὶ αἱ ἀθλοπαιδιαί, οἱ τακτικῶς ὀργανωμένοι ἀγῶνες στίβου κ.λ.π. ὅλα αὐτὰ συνθέτουν ἀληθῶς μιᾶν ἰδανικὴν μαθητικὴν κοινωσίαν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μαθητὴς δύναται ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν ὑψιστὸν βαθμὸν, τοὺς

ὡν Σπαρτιατῶν καὶ νὰ ἀντλήσωμεν διδάγματα ἀπεράντου σεβασμοῦ, εὐγενείας καὶ σκληραγωγίας. Οἱ σημερινοὶ νέοι μας πρέπει νὰ ἀγαπήσουν τὴν γυμναστικὴν καὶ τὸν Ἀθλητισμὸν, τὴν ζωὴν τῆς ὑπαίθρου, τὰς ὁδοιπορίας ποῦ κάνουν τὸ σῶμα ὑγιὲς καὶ δυνατόν, νὰ ὑπακούουν προθύμως καὶ ἀνευ ἀντιλογίας καὶ μεμψιμοιρίας εἰς τὰς διατάξεις καὶ τοὺς Νόμους τῆς Πολιτείας, νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον, νὰ γνωρίζουν τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις των, νὰ εἶναι εὐγενικοὶ πρὸς ὅλους, νὰ δείχνουν ἀπέραντον σεβασμὸν πρὸς πάντας καὶ νὰ βοηθοῦν πάντα ἔχοντα ἀνάγκην βοηθείας καὶ προστασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Παπαρηγοπούλου Κ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

καρπούς τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ψυχο-
σωματικῶν τοῦ προσπαθεῖν. Εἰς τὰ πρό-
σωπα τῶν μαθητῶν αὐτῶν ἦτο ἔκδηλος
ἡ χαρά, ὁ θεῖος αὐτὸς σπινθήρ τῆς ζωῆς,
ἡ χαρά τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὰ σχολικά
καθήκοντα καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ Οἴκο-
τροφείου, μοῦ ὠμίλησαν δὲ μὲ μεγάλον
ἐνθουσιασμόν διὰ τὰς ἐπιδόσεις των εἰς
τὸν κλασσικὸν ἀθλητισμὸν καὶ τὰς ἀθλο-
παιδίας καθὼς καὶ τὰς νίκας των εἰς τὰ
συχνὰ πρωταθλήματα στίβου κ.λ.π. Μὲ
εὐλογον ὑπερηφάνειαν ἀνεφέροντο εἰς τὸν
ἄριστον καὶ δραστήριον γυμναστήν των
κ. Μιχ. Ἀναστασιάδην, εἰς τὸν ὁποῖον ὀ-
φείλονται τὰ λαμπρά ταῦτα ἐπιτεύγματα.

Ἀθάνατον Ὀλυμπιακὸν πνεῦμα, ποῦ
μὲ τὰ θεῖά σου νάματα πλάθεις σιδερένιο
καὶ ἀξίον τὸ κορμί... ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν.
Πόσον διαφορετικὴ θὰ ἦτο ἡ πορεία τῆς
ἐλληνικῆς Νεολαίας, ἐὰν εἰς τὸ σύνολόν
τῆς ἐσφυρηλατεῖτο μὲ τοὺς εὐγενεῖς γυ-
μναστικούς μόχθους καὶ ἐγαλουχεῖτο μὲ
τὴν ζεῖδωρον πνοὴν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ
πνεύματος!

Ἐκαμάρωνα καὶ ἐκαλοτύχιζα τὰ προ-
νομιούχα αὐτὰ παιδιὰ τοῦ Τσοτυλίου μὲ
τὴν σφριγηλὴ τους ὑγεία καὶ τὴν λεβέν-
τικὴ κορμοστασιά, μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν
αὐτοπεποίθησιν, μὲ τὰ ὁποῖα ἀντικρύζουν
τὴν αὐριανὴν ζωὴν, μὲ τοὺς ἐνθουσια-
σμούς καὶ τὰ ὑψηλά των ὄνειρα καὶ ἐ-
σχημάτισα ἀκλόνητον τὴν πίστιν ὅτι με-
ρικαὶ δεκάδες τοιούτων πραγματικῶν
προτύπων σχολείων, θὰ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ
ν' ἀπαλλαγοῦν τὰ σχολικά μας νειῶτα ἀ-
πὸ τὴν ψυχροθόρον ἐπίδρασιν τοῦ τεντυ-
μπούσμου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν
παλυτίμους ἰσχυροὺς μοχλοὺς, οἱ ὁποῖοι
θ' ἀνυψώσουν τὴν στάθμην τοῦ πολιτισμοῦ
μας εἰς τὸ ἐμπρέπον διὰ τὴν Πατρίδα μας
ὕψος.

Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ ζωοδότης ἥλιος
πέραξ τοῦ ὁποῦ στρέφεται ὁ θαυμάσιος
αὐτὸς παιδαγωγικὸς ἀστερισμὸς τοῦ Τσο-
τυλίου; Περὶ αὐτοῦ σὰς ὠμιλοῦν ὅλοι καὶ
ὅλα ἀκόμη καὶ οἱ πέτρες. Γονεῖς καὶ μα-
θηταί, καθηγηταὶ καὶ ἐπαγγελματίαι. αἱ
ἀρχαὶ τοῦ τόπου καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Τσο-
τυλίου, καὶ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀλλὰ καὶ
πέραν τῶν ὁρίων αὐτοῦ, ἐν μιᾷ φωνῇ ἀ-
ναφέρονται μὲ βαθύτατον σεβασμὸν εἰς τὸ

ὄνομα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου καὶ τοποτηρη-
τοῦ Ἐπισκόπου κ. Χρυσοστόμου Ζαφειρο-
πούλου, ὁ ὁποῖος μὲ καταπλήσσοσαν διὰ
τὴν ἐποχὴν μας αὐταπάρνησιν καὶ αὐτο-
θυσίαν - ἀλλὰ καὶ μὲ ἀσύλληπτον πνευ-
ματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀξιώσυνην, ὡς καὶ
διὰ τοῦ ζωντανοῦ παραδείγματός του, ἐ-
πέτυχε νὰ ἐμφυσήσῃ πρὸς ὅλας τὰς κα-
τευθύνσεις, τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν οὐ καθή-
κοντος καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ ἀληθῶς
ἡράκλειον πνευματικὸν ἄθλον.

Μοῦ ἐγένετο ἡ μεγάλη τιμὴ νὰ γίνω
δεκτὸς εἰς μακρὰν ἀκρόασιν ἀπὸ τὸν σε-
πτὸν ἱεράρχην καὶ ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε
εἰς τὴν ζωὴν μου θὰ λησμονήσω τὸ ἀνε-
πανάληπτον ἐκεῖνο ψυχικὸν λουτρόν. Μία
ἀγιογραφικὴ, ἀποστεωμένη μορφή, μὲ
μάτια σπινθηροβόλα ποῦ σ' αἰχμαλωτί-
ζουν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ. Ὁ θρόλος ὁ
δημιουργηθεὶς γύρω ἀπὸ τὴν προσωπικὴν
ἀκτινοβολίαν τοῦ ἱεράρχου αὐτοῦ ἀπὸ
τοὺς φανατικούς ὁπαδούς του, ὁ ὁποῖος ὀ-
λοκληρωτικῶς προσέφερε τὴν ὑπέροχον
ὑπαρξίν του εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλληνικῆς
νεότητος, εἶναι πολὺ κατώτερος συγκρι-
νόμενος μὲ τὴν ἀπλὴν πραγματικότητά.
Ὅταν τὸν ἀντικρύσῃς καὶ διαθέτῃς τὴν
ἀπαραίτητον κεραίαν τῆς διαισθήσεως,
ἀμέσως συγκλονίζεται, διότι εὐρίσκεισαι
πρὸ ἐνὸς φαινομένου, ποῦ διαθέτει ὑπερ-
ανθρώπους δυνάμεις καὶ κατωρθώνει τὰ
ἀκατόρθωτα. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ δαμά-
ζει ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, καὶ χωρὶς νὰ με-
τέρχεται βία μὲσα, καὶ τοὺς πλέον ἀν-
υποτάκτους χαρακτῆρας καὶ διοχετεύει
τὴν ἐφηβικὴν ὁρμὴν πρὸς ὑγιεῖς κατευ-
θύνσεις. Εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐθεράπευσε
καὶ θεραπεύει σωρεῖαν κοινωνικῶν πλη-
γῶν. Ἀναλίσκεται ὁ ἴδιος, ἀλλὰ χιλιάδες
οἰκογενειῶν ποῦ ἔζησαν τὰ μεγαλύτερα
δράματα, μὲ τὸ κατρακύλισμα τῶν παιδι-
ῶν τους κι' ἐδοκίμασαν φοβερά ψυχικὰ
ἄγχη, χαίρονται τώρα καὶ καμαρώνουν
τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς των εἰς τὸν σω-
τήριον δρόμον τῆς Προόδου καὶ τῆς Ἀ-
ρετῆς. Πέραν τούτων διασφαλίζει καὶ
παρορμᾷ τὴν Νεολαίαν εἰς ἐντατικὴν με-
λέτην καὶ ἀπόδοσιν καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν
αὐτὴν τὸ Οἰκοτροφεῖον δὲν εἶναι χῶρος
ἀναμορφωτικός, ἀλλὰ κυφὲλὴ καὶ φυτώ-
ριον καλλιέργειας τῶν ὑψηλοτέρων καὶ

εὐγενεστέρων ἰδανικῶν.

Ὅταν μετὰ μίαν καὶ πλέον ὥραν ἡγέρθην διὰ ν' ἀποχαιρετήσω τὸν ἱεράρχην, μίᾳ αὐθόρμητος δύναμις με ὤθησε νὰ φιλήσω τὸ χέρι του. Ὁ σεμνὸς ἱεράρχης ἀπεποιήθη τὸ χειροφίλημα καὶ μοῦ ἔδωσε ἀκόμη ἓνα υπέροχον δείγμα τοῦ ἀδαμαντίνου χαρακτήρος του. «Δὲν κάνω» εἶπε «τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ καθήκον μου ὡς ἐντεταλμένος τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σιατίστης κ. Πολυκάρπου». «Καὶ τοῦ Θεοῦ» προσέθεσα καὶ ἐγὼ καὶ ἀπεχώρησα μὲ βουρκωμένα τὰ μάτια ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνθρωποι μὲ τοιαύτας θεαρέστους προσφοράς.

Ἡ φιλόξενος προσφορά τοῦ ἐκλεκτοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας κ. Κυριάκου Δελγηγιάννη, ἀνεψιοῦ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου μου εἰς Ἀπολλωνιάδα Βασ. Δελγηγιάννη, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλω πολλά, μᾶς ὠδήγησε μὲ ἄλλους γονεῖς εἰς περίπατον. Ἐθαυμάσαμε τὸ υπέροχον καὶ γραφικώτατον περιβάλλον, μὲ τὰς ἐπιβλητικὰς κορυφογραμμὰς τοῦ Γράμμου, τοῦ Βοῖου, τοῦ Σμόλικα, τοῦ Σινιάτσικου καὶ τοῦ Βόρινου καὶ βορειότερον τὴν ἀχνὴ μορφή τοῦ Βίτσι, μὲ τὴν συμβολὴν τῶν ὁποίων σχηματίζεται τὸ θαυμάσιον καταπράσινον ὁροπέδιον εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁποῖου κυλοῦν τὰ ὄρητικὰ νερά τοῦ Ἀλιάκμονος. Ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου αὐτοῦ εἶναι σκαρφαλωμένον τὸ γραφικὸν Τσοτύλι.

Τὸ ἐπιβλητικὸν μέγαρον τοῦ Οἰκοτροφείου μὲ τὰς μεγάλας αἰθούσας μελέτης, ὑπνοθλάμων, ἐστιατορίων κλπ., ὅπου βρασιλεύει ἀπαστράπτουσα καθαριότης, τὸ ἀριστον διδασκῆριον, ἐξωπλισμένον μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας, τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν κλίμα, τὸ ὁποῖον οἱ γύρω κορυφογραμμαὶ καθιστοῦν σανατοριακὸν περιβάλλον, ἡ ὡραία θέα, ἡ ὁποία τὸν χειμῶνα, μὲ τὸ παχὺ στρώμα τοῦ χιονιοῦ προσλαμβάνει φαντασμαγορικὴν ὄψιν, ἡ γειτονία μὲ τὰ ἱστορικὰ βουνά, τὰ χλιοποτισμένα ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἡρώων τῆς τρισεπιδόξου ἱστορίας μας, ὅπου ἀστραποδόλησε ἡ ἐλληνικὴ λεβεντιά καὶ ἡ ἀρετή, ἐπίσης τὰ σπουδαῖα κοινωνικὰ ἔργα, ὅπως τὸ Ὑδραγωγεῖον, οἱ καλοὶ δρόμοι, ἡ τακτικὴ συγκοινωνία

κλπ. ἔργα τοῦ τ. κοινοτάρχου κ. Ἰ. Παρισσά, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἡ περιοχὴ ἀπολαμβάνει ἐκλεκτῶν τροφίμων (ἐνθυμούμαι μὲ πόσῃν βουλμίᾳ ἐτρώγαμε τὸ ἀφράτο καὶ νόστιμο ἐκεῖνα ψωμί, τὰ λαχανικά, τὸ κρέας, τὸ τυρὶ κλπ.), καθὼς καὶ ἡ μεγάλῃ ἀγάπῃ καὶ σπαργῇ τῶν κατοίκων πρὸς τὸ Σχολεῖον, πάντα ταῦτα εἶναι βασικοὶ παιδαγωγοὶ καὶ μορφωτικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἀσχοῦν ἀποφασιστικὴν ἀνυψωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ψυχικοῦ κόσμου τῶν μαθητῶν. Καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ παιδαγωγοῦντος αὐτοῦ φυτωρίου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας ἦσαν ἐξαιρετικά. Ἐδῶ ἐγαλουχήθησαν καὶ ἐξελίχθησαν εἰς σπουδαίας προσωπικότητας τοῦ ἐθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ μας βίου ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀνύψωσαν τὸ Τσοτύλι εἰς περὶλαμπρον ἐστῖον ἐθνεγεροῦς.

Εἰς μίαν καμπὴν τοῦ δρόμου καὶ πλησίον τῆς εἰσόδου τοῦ παλαιοῦ Οἰκοτροφείου μᾶς ἐπέδειξαν ἓναν ἐρειπωμένον οἰκίσκον, ποῦ ἔχει μίαν ἱστορίαν χαρακτηριστικὴν τοῦ ἀδουλώτου φρονήματος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὅταν ἰδρῦετο τὸ Οἰκοτροφεῖον ἐπὶ τουρκοκρατίας, οἱ τοῦρκοι ἀνησυχῆσαντες, μήπως τοῦτο καταστῇ ἐπιζήμιον διὰ τὰ ἐθνικὰ των συμφέροντα, ἤξισαν νὰ μὴ λειτουργήσῃ. Οἱ Ἕλληνες ὁμως ἰδρυταὶ ἀντέτειναν, ὅτι τὸ ἱδρυμα εἶχε καθαρῶς πνευματικὸν χαρακτήρα καὶ προσεφέρθησαν νὰ κτίσουν εἰς τὴν εἰσόδον μίαν αἶθουσαν ἐλέγχου εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐγκατέστησαν τοῦρκον παρατηρητήν, ἐλέγχοντα τοὺς εἰσερχομένους. Τὸ χάπι ἔπιασε καὶ φυσικὰ ὁ ἐλεγκτὴς οὐδέποτε ἐσημείωσε ὑπόπτους ἀνατρεπτικὰς ἐνεργείας, ἢ εἰσπράτιων τὸ σχετικὸ μπαξίσι (δωροδοκίαν) προσεποιεῖτο τὸν ἀφελή, ὥστε δὲν ἔβλεπε ὅτι ὄχι μόνον οἱ τρόφιμοι τοῦ Οἰκοτροφείου, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐθελονταὶ ἀξιωματικοί, διδάσκαλοι, ἐπιστήμονες κλπ. ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν μανδῦαν τοῦ διδασκόντος ἢ τοῦ μαθητοῦ προητοίμαζον πυρετωδῶς τὸν ἑλλ. πληθυσμὸν διὰ τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Μήπως τάχα ὁ φονκαρὴς ἐκεῖνος ἐλεγκτὴς θά ἔσωζε ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τὸ παταγωδῶς καταρρέον τότε νοβλέτι του;

Ἐπεσκέφθην τοὺς συναδέλφους εἰς τὸ Γυμνάσιον. Εἶναι ὅλοι νέοι καὶ νέες, ἐμ-
ποτισμένοι ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῆς προσφο-
ρᾶς θετικῶν ὑπηρεσιῶν. Ὅλον τὸ προσω-
πικόν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Γυ-
μνασιάρχου φέρει τὸν βαθμὸν τοῦ ἀπλοῦ
καθηγητοῦ ἢ κλασμάτων 1) 3, 2) 3, 1) 4
κλπ... εἰς μόνον ἦτο πρωτοβάθμιος. Προ-
νοῦμεν ὅτι θὰ ἦτο πολὺ ἐποικοδομητικόν
διὰ τὴν ἀγωγὴν, ἔάν, εἰς μίαν περιοχὴν,
ὅπου ὑφίσταται ἀληθὴς πνευματικὸς ὀρ-
γασμός, ἐνισχύετο ἡ ὠραία προσπάθεια
καὶ μὲ ππεειραμένους καθηγητὰς πρωτο-
βαθμίους, βοηθοὺς γυμνασιάρχας καὶ Γυ-
μνασιάρχην, οἵτινες θὰ προσέφερον ὑψί-
στας ὑπηρεσίας καὶ εἰς τοὺς νέους συνα-
δέλφους των. Ἐνῷ σήμερον ὑφίστανται
κενὰ οὐσιώδη, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς
ιδιοτύπου ἀποστολῆς τοῦ ἰδρύματος. Δὲν
ὑπάρχουν καθηγηταὶ τῶν ξένων γλωσ-
σῶν, τῆς Μουσικῆς, τῆς Χειροτεχνίας καὶ
Καλλιγραφίας καὶ δὲν γνωρίζω ἔάν καὶ
αἱ ἐν τῷ μεταξύ πραγματοποιηθεῖσαι με-
ταβολαί, δὲν ἐδημιούργησαν καὶ νέα κε-
νά.

Ἴσως προκαλέσῃ τὰ μειδιάματα ἐνίων,
ὥς πρὸς τὴν βαρύτητα τῶν μαθημάτων
αὐτῶν, καὶ δεδομένου ὅτι τὰ κενὰ αὐτὰ
εἶναι μία καθολικὴ πληγὴ, ἡ ὁποία μα-
στιγίζει τὴν ὅλην παιδείαν μας. Εἰς ἓνα ὁ-
μως ἴδρυμα μὲ 350 οἰκοτρόφους καὶ μὲ
ἐντονον ἀνθρωποπλαστικὴν ἀποστολήν, δὲν
εἶναι ἐπιτρεπτόν ν' ἀπουσιάζουν μαθήμα-
τα, τὰ ὁποία παίζουν κατ' ἐξοχὴν ἀπο-
φασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν διάπλασιν ὑγι-
ῶν χαρακτήρων. Μία μεγάλη πολυφωνι-
κὴ, χορωδία, ἐκκλησιαστικὴ καὶ σχολι-
κὴ, μία Μανδολινάτα καὶ μία Μπάντα,
μὲ συχνὰς συναυλίας θ' ἀνοιγαν ἐκ τοῦ
ἀσφαλοῦς τὰ διπλομανταλωμένα μάτια
τῆς ψυχῆς τῶν ἐφήθων μας καθὼς καὶ
τῶν κατοίκων, μπροστὰ εἰς τίς οὐράνιες
ἁρμονίας καὶ μελωδίας τῶν μεγάλων δι-
δασκάλων καὶ μυσταγωγῶν τῆς θείας
τέχνης, καὶ ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς ἀπέσπων
ἀπὸ τοὺς ὀλεθρίους ὄνυχας τοῦ ἀλητοτεν-
τιμπούσμου, εἰς τὸν ὁποῖον παρασύρει ὁ
μουσικὸς βόρβορος τῶν σουίγκ, τοῦ τσά-
τσά, τοῦ παθιασμένου μπουζουκιοῦ κλπ.

Πῶς εἶναι δυνατόν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, τοῦ-
λάχιστον, οἱ ὁποῖοι διαθέτομεν τὸ πλεόν
θαυμάσιον, ἀνά τὴν ὑφήλιον, καλλιτεχνι-
κὸν αἰσθητήριον, ποὺ εἶναι κληρονομία
πολύτιμος τῶν μεγάλων προγόνων μας,
νὰ προδίδωμεν τὴν ὠραίαν ἑλληνικὴν
παράδοσιν, ποὺ τόσοι θαυμάσια ζεῖ εἰς
τὸ ἀθάνατον δημοτικὸν μας τραγούδι καὶ
τοὺς ἐθνικοὺς μας χοροὺς; Πῶς εἶναι δυ-
νατὸν ν' ἀγνοοῦμεν ὅτι ἡ ζωὴ τῶν προ-
γόνων μας ἦτο μία συνεχὴς μελωδία,
τὴν ὁποῖαν τόσοι θαυμάσια ἀπεικονίζει
ὁ θεῖος Πλάτων καὶ ὅτι τοῦτο ἦτο μία
θεμελιώδης προϋπόθεσις διὰ νὰ κατακτη-
σῃ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τὰς ὑψηλοτέρας
σφαίρας τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης
καὶ τῆς τέχνης; «Δύο τέχνα θεὸν ἔγωγε
ἂν τινα φαίην δεδοκέναι τοῖς ἀνθρώποις,
Μουσικὴν τε καὶ Γυμναστικὴν ἐπὶ τὸ θυ-
μοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον οὐκ ἐπὶ ψυχὴν
καὶ πνεῦμα εἰμὴ εἴη πάρεργον» Πλάτων.

Γράφομεν περὶ Ἀγωγῆς καὶ ἡ Ἀγωγή
πρωτίστως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν δημι-
ουργίαν ἀνθρώπων μὲ ἰσχυράν βούλησιν
κατευθύνουσαν εἰς πράξεις θεαρέστους.
Ἐάν μαθηταὶ τινες ἔχουν τὴν δυνατότη-
τα νὰ ἐξελιχθοῦν εἰς Σωκράτας, Ἀρχι-
μήδης, ἢ Αἰνστάϊν τοῦτο καθορίζεται ἀπὸ
τὴν ἰδιοφυίαν των, τὴν μεγάλην ἐπιμέλει-
άν των καὶ ἄλλους παράγοντας, τὸ δὲ
σχολεῖον ὀφείλει νὰ παρορμᾷ καὶ νὰ βοη-
θῇ εἰς τὴν ἐκκόλαψιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν
μεγάλων ταλέντων. Ἐν οὐδεμίᾳ ὁμῶς πε-
ρίπτώσει ἐπιτρέπεται ὅπως ἡ ἀγωγή πα-
ραμερίσῃ τὸν βασικὸν σκοπὸν τῆς, ὅστις
συνίσταται εἰς τὸ νὰ διαπλάσῃ ἀνθρώ-
πους μὲ ἀνθρωπιὰ καὶ ν' ἀγκαλιᾷ τὸ
σύνολον τῶν τροφίμων των. Ὁ δὲ σκοπὸς
οὗτος ἐπιτυγχάνεται μὲ τὰ προαναφερθέν-
τα μαθήματα.

Ὡς πρὸς τὰς ξένας γλώσσας, εἶναι ὁ-
ψιστον καθήκον ἐθνικόν, ὅπως κατανοή-
σωμεν οἱ πάντες, ὅτι ἡ περαιτέρω ἀνοδι-
σκῶν πορεία τοῦ Πολιτισμοῦ μας,, συμπερι-
λαμβανομένου καὶ τοῦ τουρισμοῦ μας, ἐξ-
αρτᾶται πολὺ καὶ ἀπὸ τὴν γνώσιν τῶν
ξένων γλωσσῶν, τὰς ὁποίας ἀντὶ πάσης
θυσίας ὀφείλουν νὰ κάμουν κτῆμά των οἱ
πανέλληνες.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΩΝΣΤ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ, Τακτικού Καθηγητού του Πανεπιστημίου Ἀθηνών. Εισαγωγή εἰς τὴν Ἀρχαιογνωσίαν καὶ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, σελ. 570, σχ. 80ν.

(Δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου Ἀνθρωπιστικῶν Καλασσικῶν Σπουδῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας, σειρά δευτέρα, ἀριθ. 15). Ἀθῆναι 1967.

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κωνστ. Ι. Βουρβέρης εἶναι γνωστὸς εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν κόσμον τῆς χώρας μας ἀπὸ πλείστα ἔργα καὶ μελέτας αὐτοῦ. Ὡς ἡγέτης τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπιστικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἔλαβε θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν μορφήν καὶ συστηματικὴν ἑκφράσιν εἰς τὴν Ἰδρυσιν τῷ 1959 τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας, ὁ Καθηγητὴς κ. Βουρβέρης ἐκφράζει μὲ τὸ πολὺπλευρον ἔργον τοῦ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου νὰ παραμείνῃ ἄνθρωπος ὠλοκληρωμένος μὲ αὐτάρκειαν ἐσωτερικὴν καὶ κλασσικὴν ἰσορροπίαν ἐν μέσῳ τῶν πολλαπλῶν ἀντιφάσεων τοῦ τεχνικοῦ αἰῶνός μας καὶ τῶν καταπληκτικῶν προόδων τῆς τεχνικῆς. Ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ ἔσχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ ζήσωμεν ἀπὸ κοντὰ τὴν ἔντονον παρουσίαν τοῦ ἐπιστήμονος καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Μὲ τὸ νέον ὀγκῶδες ἔργον τοῦ, καρπὸν πολυετοῦς ἐπιστημονικοῦ καὶ διδακτικοῦ μόχθου, ὁ συγγραφεὺς θέλει — καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει ἀπολύτως — νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν μέθοδον τῆς κλασσικῆς ἀρχαιογνωσίας καὶ τῶν ἀρχαιογνωστικῶν ἐπιστημῶν. Ἀπ' ἀρχῆς θαυμάζει κανεὶς τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν διαύγειαν τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέως. Ἐπιστημονικὴ ἀκριβολογία καὶ γλαφυρότης ὕφους, μεθοδικότης, ὑπευθυνότης καὶ ἀνεσις ἐκφράσεως συνεννοῦνται καὶ δημιουργοῦν τὸν βασικόν, γενικόν χαρακτήρα τοῦ βιβλίου.

Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη, τὰ ὁποῖα πάλιν ὑποδιχιοῦνται εἰς πλείονα μεγάλα κεφάλαια. Προηγούνται σύντομα εἰσαγωγικά λόγια περὶ ἀρχαιογνωσίας καὶ ἀρχαιογνωστικῶν ἐπιστημῶν, τῶν ἐπιστημῶν δηλαδή, αἱ

ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ρωμαϊκὴν Ἀρχαιότητα. Αὐταὶ εἶναι: ἡ κλασσικὴ φιλολογία, ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ρωμαϊκὴ ἱστορία καὶ ἡ ἀρχαιολογία (προϊστορικὴ καὶ κλασσικὴ), μὲ τὰς πολλὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικὰς ὑποδιαίρέσεις καὶ «μαθήσεις» αὐτῶν. Εἰς τὸ α' μέρος ὁ συγγραφεὺς ὁδηγεῖ τὸν ἀναγνώστην ἀνέτως ἀνάμεσα ἀπὸ πολλὰ προβλήματα, ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν συνεχῇ προσπάθειαν τοῦ «ὄρου τῆς οὐσίας», δηλ. τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τῆς διασαφήσεως τῶν ἐννοιῶν τῶν ἀρχαιογνωστικῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς σχέσεως καὶ τῶν διαφορῶν τῶν ἐπὶ μέρους ἀρχαιογνωστικῶν ἐπιστημῶν πρὸς ἀλλήλας. Ὁ καθορισμὸς λ.χ. τοῦ «κλασσικοῦ» καὶ τῆς «ἐρμηνείας», ὡς κοινῆς μεθόδου ὄλων τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, ὁ διαχωρισμὸς τῶν φυσικῶν ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας, ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτήρα αὐτῶν, ἡ σαφὴς παρουσίαις καὶ ἐρμηνείαις τῶν ἀξιῶν καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ διακρίθωσις καὶ παρουσίαις τῶν πηγῶν καὶ τοῦ ὕλικου τῆς ἀρχαιογνωσίας, εἶναι μερικὰ βασικά θέματα τῆς ἐρεῦνης εἰς τὸ α' μέρος τοῦ ἔργου.

Τὸ β' μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ τὴν μεθοδολογίαν αὐτῆς. Ἐδῶ καταφαίνεται ὁ φιλόλογος, ὁ ἔχων συγχρόνως ἱστορικὴν συνείδησιν καὶ ἱστορικὴν σκέψιν.

Εἰς τὸ γ' μέρος ὁ συγγραφεὺς ἔχει ὡς κύριον ἀντικείμενον ἐρεῦνης τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν. Ὡς εἶναι φυσικόν, τὸ τμῆμα τοῦτο εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον, διότι ἀφ' ἐνὸς ἐξετάζει θέμα ἀμέσου ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν κλασσικὸν φιλόλογον, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἀποσαφoῦνται καὶ ἐρμηνεύονται βασικοὶ ὅροι καὶ ἔννοιαι τῆς κλασσικῆς φιλολογίας. Ὑποκείμενον καὶ μεθοδολογία τῆς κλασσικῆς φιλολογίας καὶ θεωρία τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας ἀποτελοῦν τὸν κεντρικὸν πυρῆνα τῆς ἐρεῦνης εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατακλείουν ἑξοχοὶ σελίδες προσωπικῆς ἐμπειρίας, μακρᾶς θεωρίας, καὶ ἐπιπόνου σπουδῆς περὶ τῆς σχέσεως φιλολογίας καὶ φιλο-

λόγων και της τυπολογίας του κλασικού φιλολόγου.

Το τελευταίον μέρος είναι και το εκτενέστερον. Ο τίτλος δίδει εύθως την εξήγησιν: «Ιστορία της κλασικής φιλολογίας». Η εξέτασις καλύπτει χρονικόν διάστημα 2.500 ἐτών, ὃ δὲ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ φιλολογικοῦ φαινομένου καὶ τῶν φιλογικῶν σπουδῶν ἀπὸ τοῦ βου αἰ. π.Χ. (Θεαγένης ὁ ἐκ Ρηγίου) καὶ διὰ τῶν κλασσικῶν καὶ μετακλασσικῶν χρόνων καὶ τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῶν φιλογικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Ἀλεξανδρεῖαν καὶ Πέργαμον προχωρεῖ μέσῳ τῶν σκοτεινῶν αἰώνων τῶν γραμματικῶν, λεξικογράφων καὶ ὑπομνηματιστῶν καὶ φθάνει μέχρι τῶν μεγάλων ὀνομάτων τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Ἡ εἰς τεραστίαν χρονικὴν ἔκτασιν ἐκτεινομένη εξέτασις τῶν φιλογικῶν σπουδῶν ἔχει ἀντίστοιχον γεωγραφικὸν πεδῖον, ἀφοῦ ἐξετάζονται αἱ φιλογικαὶ σπουδαὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν ἑλληνικὸν ὥρον, ἀλλὰ καὶ εἰς Ἰταλίαν, Γαλίαν, Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Γερμανίαν κλπ.

Ἡ μεγάλη προσφορὰ τοῦ βιβλίου ὁμῶς τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Βουρθέρη δὲν ἐνυπάρχει μόνον εἰς τὸ α' αὐτὸ ἡμισυ τοῦ βιβλίου, τοῦ ὁποῦ το περιεχόμενον ἐξεθέσαμεν ἐν ἀπολύτῳ συντομίᾳ. Ἀπὸ τῆς σελίδος 273 μέχρι τῆς σελ. 515

ἐκτείνεται μία εὐρυτάτη καὶ πλήρως ἐνημερωμένη βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται καὶ εἰς τὸν εἰδικὸν καὶ εἰς τὸν φοιτητὴν καὶ εἰς τὸν μὴ εἰδικὸν φιλόλογον. Ἡ βιβλιογραφία περιέχει τὰ σημαντικώτερα, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, βοηθήματα δι' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀρχαιολογίας. Ὑπάρχει βιβλιογραφία λ.χ. διὰ μυθολογίαν, θρησκείαν, δίκαιον, ἀρχιτεκτονικὴν, πλαστικὴν, δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον, ἐπιγραφικὴν, νομισματολογίαν, παπυρολογίαν, οἰκονομικὸν βίον κλπ. Ὅλα τὰ λεξικά (ἀρχαιολογικά, γλωσσικά, ἐρμηνευτικά, φιλοσοφικά μυθολογικά κλπ.), γενικά βιβλιογραφικά ἔργα, μεθοδολογικά, εἰδικὰ τῶν ἐπὶ μέρους μαθησέων, ἀναφέρονται μὲ τάξιν καὶ ἀκρίθειαν. Δι' ὅλους τοὺς Ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους συγγραφεῖς ἀναφέρονται αἱ καλύτεραι καὶ νεώτεραι ἐκδόσεις, τὰ εἰδικὰ Λεξικά, Σχόλια, Μελέται κλπ. Πόσον χρήσιμον εἶναι τὸ βιβλιογραφικὸν τμήμα τοῦ βιβλίου, κατανοεῖ κανεὶς ἀμέσως, ὅταν ἀνατρέξῃ εἰς αὐτό. Ὁ ἀναγνώστης θαυμάζει διὰ τὴν προσφορὰν καὶ σκέπτεται μὲ ἀγάπην τὸν μόχθον τοῦ συγγραφέως.

Τὸ πολύτιμον βιβλίον τοῦ Καθηγ. Κ. Βουρθέρη κατακλείουν πλουσιώτατοι πίνακες ὀνομάτων, λέξεων καὶ πραγμάτων.

**ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ἐπιτ. Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχ. Ἐκπαιδευτικῶν
«ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΑΠΕΙΡΟ», Θεσσαλονίκη 1967**

«...Ταξιδευτή! Τὸ δρόμο σου
σταμάτα,
γιατ' εἶναι ἐκεῖ, πού ἄσκεφτα
πετᾶς,
ὀλόμακρη καὶ θεϊκὴ ἡ στράτα.
Τὸ σύμπαν εἶναι ἱερό. Ποῦ πᾶς;»
(Παπαθεοδώρου — σελ. 17).

Ἰ
Ἰππεύοντας τὸν Πήγασσο, ὁ ἀγαπητός ἐπίτιμος Γεν. Ἐπιθεωρητὴς Παπαθεοδώρου, ὁ γνωστός στὸν Ἐκπαιδευτικὸν κόσμον τῆς Πατρίδος μας, γιὰ τὴν Πατριδογνωστικὴν συμβολὴν στὴν ἐκπαίδευσή μας, ἐπιχειρεῖ ἕνα ταξίδι στὸ ἀπείρο.

Πρῶτ-πρῶτ ἀνέβηκε σὲ μιὰ ἀπάτητη βουνοκορφὴ καὶ ἐσκόρπισε τὸ πνεῦμα τοῦ στὰ πλάτια τ' οὐρανοῦ, ζητώντας ἔτσι, ἐκεῖ ψηλά, μετέωρος, τὴν μυστικὴν πηγὴ τοῦ Σύμπαντος, γιὰ νὰ στείλῃ ἕνα ἐλπιδοφόρον μήνυμα, γιὰ μιὰ καινούργια χαράυγῃ στὴν Γῇ αὐτῇ τῶν δακρύων μας.

Δυστυχῶς... ἀπὸ τὸ νοερὸ αὐτὸ ταξίδι στὸ Ἀπείρο, ἐγύρισε πάλι στὴ Γῇ

κατάκοπος ἀπὸ ἕνα στενὸ στρατὶ.

Καὶ ὁμως... Δὲν ἀπελπίστηκε, γιὰ τὸ ἀκαρπο αὐτὸ ταξίδι τοῦ στὰ κορφοβούνια, γιατί διεπίστωσε πῶς ἡ ἀνθρώπινη Ζωὴ εἶναι σφιχτὰ προσδεδεμένη στὴ σκληρὴ Ζωή, καὶ ἀναφωνεῖ ἔκστατικά:

«Μά... ἡ ψυχὴ σὰν λυτρωθῇ, ἀπ' τὰ δεσμά τῆς ὕλης,
ἀπ' τὸ κατώφλι θὰ διαβῇ τῆς πύλης
Καὶ κεῖ ψηλά θὰ προστεθῇ σ' ἀγγελικὴ χορεία
καὶ στοῦ Ἀπείρου τὴν ψυχὴ, γιὰ θεῖα ἀρμονία.»
(αὐτόθι σελ. 14)

Ἀνήσυχος τώρα ὁ νοῦς τοῦ γοργοπετάει καὶ ταξιδεύει στοῦ μακρυνοῦ ὀρίζοντα τὰ πλάτη, στοῦ ἡλίου τὸ θασιλεῖο πὶδ κοντά.

Κυττάζει ἔκστατικός τὰ κύματα τοῦ ἀνεσπέρου φωτός, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ πάλι νὰ διεισδύσῃ στὰ μυστικά τοῦ Σύμπαντος.

Καὶ ἔκπληκτος ἀκούει κάποια φωνή!
«Ταξιδευτή! Τὸ δρόμο σου σταμάτα,
γιατ' εἶναι ἐκεῖ, πού ἄσκεφτα πετᾶς,
ὀλόμακρη καὶ θεϊκὴ ἡ στράτα.
Τὸ Σύμπαν εἶναι ἱερό! Ποῦ πᾶς;»

(αὐτόθι σελ. 17)

Ἀλήθεια! Πῶς ταιριάζουν οἱ ὥς ἄνω στοχασμοὶ του, γιὰ τὸ νόημα τῶν διαπλανητικῶν ταξιδίων τῆς ἐποχῆς μας!

Ἀλλ' ἄς τὸν παρακολουθήσουμε τώρα προσγειωμένον στὸ σπίτι του, στὴ Μάνα του καὶ στὸ σχολεῖο.

II

Μερικὲς στροφές γύρω ἀπὸ τὸν γυρισμὸ στὴν Γεννέθλια Γῆ του καὶ ἀπὸ τὸ προσκύνημά του στὸ σπίτι του τὸ πατρικό, θὰ τὸν ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τὸν πόνο πού δοκίμασε, γιατί δὲν μπόρεσε νὰ ταξιδεύσῃ στὸ Ἄπειρο. Καὶ νά: Αἱ θύμησης τοῦ Πατρικοῦ του σπιτιοῦ καὶ τῆς Γεννέθλιας Γῆς του τοῦ ἀγαπημένου του θραχο-χωριοῦ-τὸν ἀπολυτρώνουν!

Ἀς ἀκούσουμε χαρακτηριστικὲς στροφές του:

«Σάν Ἑστιάδες, τρὶς ἀγνές παρθένες,
οἱ θύμησης τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ,
τ' ἀγαπημένου μου θραχο-χωριοῦ,
μ' ἀκαρτεροῦν, στὰ ἄσπρα τους ντυ-
μένες.

Φθάνω σκυφτὸς στὸν τάφο τῶν γονιῶν μου

καὶ στῶν σκιῶν τὸ σιωπηλὸ Νὰὸ
καὶ δάκρυα χύνω στὸ λευκὸ Σταυρό,
δάκρυα θερμὰ στὴ μνήμη τῶν δικῶν μου.»

(Αὐτόθι σελ. 36)

Ἀλήθεια! Τί πλούτος ἀγιασμένος καὶ τί ἀγάπη συγκινητικὴ θρίσκειται στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Γεννέθλιάς μας Γῆς, ὅταν ὅλοι μας γυρίζομε εὐλαβικά προσκυνητὲς τῆς!

Καὶ τώρα... ἄς ἀκούσουμε χαρακτηριστικὲς στροφές, γύρω ἀπὸ τὴν φροντίδα τῆς Μάνας, πού στέλνει τὸ παιδί της στὸ Σκολεῖο, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγωνία της, γιὰ τὸ γυρισμὸ του στὸ σπίτι.

«Γλυκεῖα μανούλα στοργικὴ,
μὲ τρέμοντα τὰ χεῖλη,
φιλεῖ τὸ πρῶτο της παιδί,
πού στὸ Σκολεῖο θὰ στείλῃ.»

(Αὐτόθι σελ. 95)

«Ἀκοῦς ἀγόρι μου γλυκό!
Στὸ δρόμο νὰ προσέχης,
γιατ' εἶσαι σὺ πολὺ μικρό,
μὴ τύχη καὶ λαθέψης.»

(Αὐτόθι σελ. 96)

Καὶ περιμένοντας τὸν γυιό της νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸ Σκολεῖο, τρέχει νὰ τὸν ἰδῇ ἀπὸ τὸ παραθύρι τ' ἀνοιχτό. Καὶ ὅταν τὸν βλέπει νὰ γυρίζῃ ἀναφωνεῖ:
«Μὰ νάτος! Μέσα στὰ παιδιὰ,
τ' ἀστέρι της κι' ὁ ἥλιος!
Πῶς ἔλαμψε ἡ Γῆ!»

(Αὐτόθι σελ. 97)

Ἀχ! Δόλια Μάνα τοῦ καῦμοῦ καὶ τοῦ μεγάλου πόνου!

Καὶ ἐν συνεχείᾳ τώρα... ἄς δοῦμε τὸν δάσκαλο ἱερογούντα στὸ σχολεῖο του.

Ἀς ἀκούσουμε τρεῖς χαρακτηριστικὲς στροφές:

«Σ' ἕνα τρανὸ σκολεῖο, πού φέγγει
στὴν ψυχὴ μας,
ὁ δάσκαλος σοφὸς καὶ τῆς φυλῆς προ-
φήτης

διαβάζει σιωπηλός.

Καὶ μὲ γλυκεῖα φωνὴ καὶ μὲ τὸ χέρι δείχνει,

στὴ νέα γενεά, δμορφους νέους δρόμους,
καινούργια Ἀνατολή.

Ἀκοῦν οἱ μαθητὲς διδάγματα αἰώνια
καὶ «ρήματα καινά», γιὰ τῆς ζωῆς τὸ νόημα,

ἀγάπη κι' ἀνθρωπιά.»

(Αὐτόθι σελ. 94)

Καὶ γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουμε:

Μάνα — Παιδί — Δάσκαλος

Πρόβαλαν σάν μιὰ Ἑγελιανὴ Τριλογία

Ἡ Μάνα δηλαδὴ, ὡς θέσις

Τὸ παιδί, ὡς ἀντίθεσις

καὶ ὁ δάσκαλος, ὡς σύνθεσις.

III

Ἐτελειώσαμε.

Ἀπὸ τίς ὀχθες τοῦ Βαρδάρη ἐξεπέμ-
φθη τὸ ὡς ἄνω Παιδαγωγικὸ — Πατρι-
δογνωστικὸ μήνυμα τοῦ ἐξαιρετοῦ συν-
αδελφοῦ Τριανταφύλλου Παπαθεοδώ-
ρου.

Γύρω δὲ ἰδίως ἀπὸ τὸν Πατριδογνω-
στικὸν οἴστρον του θὰ θέλαμε νὰ παρα-
τηρήσουμε, πῶς μέσα στὸ πέρασμα τῶν ἐποχῶν, ἡ καρδιά του εἶναι ἐκείνη πού παρέμεινε ὁ μοναδικὸς μάρτυς τῆς ἀγά-
πης του, γιὰ τὸ σπίτι του τὸ Πατρικό
καὶ γιὰ τὴν Γεννέθλια Γῆν του.

Τὰ ταξιδιάρικα σύννεφα, θρήκαν κι'
αὐτὰ τὰ ὄριά των καὶ σταμάτησαν ἐπ' ἄ-
νω στὸ τοπεῖον τῆς Γεννέθλιας Γῆς του
γιὰ νὰ χαιρετήσουν κι' αὐτὰ μαζί του
τὸ Ἄπειρον, στὸ ταξίδι του γιὰ τὸ Ἄ-
πειρον.

Ἔτσι:

Ὁ ἀγαπητὸς Γενικός Ἐπιθεωρητὴς
μας, ψαλμωδός, γιὰ μιὰ στιγμή, τῶν ἱε-
ρωτέρων πτήσεων τῆς ψυχῆς του πρὸς
τὸ Ἄπειρον, κατελήφθη ἀπὸ αἶσθημα
νοσταλγίας πρὸς τὴν Γῆν τῶν Πατέρων
καὶ τῶν Προγόνων του καὶ παρέμεινε
σάν «Πυθαγόρειος Τετρακτὺς» τῆς ὡς
ἄνω ἐμπνευσμένης ποιητικῆς του ἐξάρ-
σεως!

Τὸ Ἄπειρον,

Τὸ σπίτι τὸ Πατρικό,

Ἡ Μάνα,

Τὸ Σκολεῖο.

Τοῦ σφίγγουμε θερμὰ τὸ χέρι καὶ τὸν
συγχαίρομεν ἐγκαρδίως.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Κ α μ π α ν ᾱ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΑΝΑΣΗ
Διδάκτορος Γεωπονικῶν Ἐπιστημῶν

1. Ἀνθοκομία Δρχ. 40	10. Σύγχρονος Ἑλατοκομία » 40
2. Λαχανοκομία » 40	11. Πρακτικὴ Ἀμπελουργία » 50
3. Στοιχεῖα Γεωπονίας » 40	12. Ὁ κήπος τῆς οἰκογενείας » 80
4. Ἡ κότα καὶ τὰ κλωσσόπουλα » 30	13. Γαλακτοκομία - τυροκομία - Βουτυροκομία » 50
5. Γιατί σκουληκιάζουν καὶ σαπίζουν τὰ φρούτα » 40	14. Ἀγροτικὴ Χειροτεχνία » 40
6. Γενικὴ Πτηνοτροφία » 50	15. Τὰ φυτοφάρμακα » 40
7. Κονικλοτροφία » 20	16. Τὰ λιπάσματα στὰ φυτὰ » 40
8. Τὰ Ξινόδενδρα » 40	
9. Σύγχρονος Δεδροκομία » 50	

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΣ — ΕΞΟΦΥΛΛΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ

Ἰω. Κίτσαρᾱ:

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τιμὴ Δρχ. 100

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΙΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΑΣ

Τιμὴ Δρχ. 80

Ἐμ. Ζαμπετάκη:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τιμὴ Δρχ. 60

Δημ. Βλαχιᾱ:

— **ΑΓΩΓΗ** —

Τιμὴ Δρχ. 120

Ἀποστέλλονται εἰς τοὺς ἐμβάζοντας τὴν ἀξίαν των,
ἐλεύθερα ἐξόδων

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 61, ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 313-460

ΙΩΑΝ. Α. ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗ · ΓΕΩΡ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

**ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΟΜΟΙ 3 - ΣΕΛΙΔΕΣ 1600 - ΣΧΗΜΑ ΜΕΓΑ**

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ε Ι :

Ἀπάσας τὰς ἰσχυοῦσας διατάξεις περὶ Διορισμοῦ - Προαγωγῶν - Μεταθέσεων - Ἀποσπάσεων - Ἐντάξεων - Διαβαθμίσεων - Παραιτήσεων - Ἀπολύσεων - Μισθοῦ - Προσαυξήσεων - Συντάξεων - Ἀσφαλιστικῶν Ταμείων - Ἀδειῶν - Ὑγείων. Περιθάλψεως - Παιδαρχικῆς Δικαιοδοσίας κλπ. θεμάτων προσωπικῆς καταστάσεως τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων

Τιμὴ ὅλου τοῦ ἔργου : α') Διὰ τὰς σχολικὰς ἐφορείας Δραχ. 600
β') Διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς » 500

Ἰουλίον Διακογιάννη

Ἡ ἸΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΦΟΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΩΝ

Τιμὴ Δραχ. 120

**Ἀποστέλλονται εἰς τοὺς ἐμβάζοντας τὴν ἀξίαν των,
ἐλεύθεροι ταχυδρομικῶν ἐξόδων**

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΑΜΠΑΝΑ

Πανεπιστημίου 61 - Ἀθήναι (131) - Τηλ. 313.460